

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК

КЊИГА XXVIII

„Srpski dijalektološki zbornik“

Raspriave i građa

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

Уређивачки одбор

Др Павле Ивић, др Асим Пецо и др Миљар Пешикан

Главни уредник

ПАВЛЕ ИВИЋ

PG
1387
.A2
S77
V.28

INDIANA UNIVERSITY
LIBRARY
BLOOMINGTON

БЕОГРАД
1982

Handwritten mark

МИЛИЈА СТАНИЋ
УСКОЧКИ АКЦЕНАТ

*Свијетлој усјомени на браћа
Илију, који 1942. храбро даде
живот за боље и праведније
живљење људи.*

САДРЖАЈ

	Страна
ПРЕДГОВОР	69
ПРЕТХОДНЕ НАПОМЕНЕ	71—74
ДУЖИНЕ И КРАТКОЋЕ	75—86
ПРОЗОДИЈСКИ ОДНОСИ У ПРОКЛИЗИ И ЕНКЛИЗИ	87—102
Именице	9—91
Замјенице	91—94
Придјиви	94—95
Бројеви	95
Глаголи	95—97
Једна акценатска особеност у проклзи	98—102
Ријечи у сфери проклтичности	102
ИМЕНИЦЕ	103—141
Именице мушког рода	103—122
Акцентски типови	103—105
Једносложне именице мушког рода	106—110
Двосложне именице мушког рода	110—118
Тросложне именице мушког рода	118—121
Именице м. р. од четири и више слогова	121—122
Именице средњег рода	122—130
Једносложне именице средњег рода	122
Двосложне именице средњег рода	122—123
Тросложне именице средњег рода	123—126
Именице с. р. од четири и више слогова	6
Именице средњег рода са проширеном основом	126—130
Именице женског (и мушког) рода	130—141
А-основе	130—137
Двосложне именице женског (и мушког) рода	130—133
Тросложне именице женског (и мушког) рода	133—136
Именице ж. (и м.) рода од четири и више слогова	136—137
Именице женског рода — консонантске основе	137—141

Једносложне именице ж. р. (конс. основе)	137—138
Двосложне именице ж. р. (конс. основе)	138—140
Тросложне именице ж. р. (конс. основе)	140—141
Имен. ж. р. конс. основа од четири и више слогова	141
ЗАМЈЕНИЦЕ	142—145
Личне и именичке замјенице	142—143
Придјевске замјенице	143—145
ПРИДЈЕВИ	146—155
Једносложни придјиви	147—148
Двосложни придјиви	149—152
Тросложни придјиви	152—154
Четворосложни и вишесложни придјиви	155
БРОЈЕВИ	156—158
ГЛАГОЛИ	159—181
Инфинитив	159—164
Презент	164—169
Императив	170—171
Имперфекат	171—173
Аорист	173
Глаголски прилог садашњи	173
Глаголски придјев радни	173—180
Глаголски придјев трпни	180—181
ПРИЛОЗИ	182—183
ПРИЈЕДЛОЗИ	184
ВЕЗНИЦИ	184
УЗВИЦИ	184—185
СКРАЋЕНИЦЕ	186
РЕЗЮМЕ	187—191

ПРЕДГОВОР

Досад сам написао ове радове и књиге о ускочком говору:

1. *Говор њлемена Ускока у Црној Гори*, ГлСАН, V, св. 2. 1954, 325—331.
2. *Глас х у ускочком њвору*, Зборник за филологију и лингвистику, Матица српска, Нови Сад, 1957, 7 стр.
3. *Глас ј у ускочком њвору*, ЈФ, XXIII, Београд, 1958, 221—226.
4. *Из акценџолоџије*, НЈ, н. с., IX, св. 7—10, Београд, 1959, 257—264.
5. *Акценџајски однос између Вукова језика и ускочкој њвора*, Годишњак Педагошке академије у Никшићу, 1, 1969, 103—116.
6. *О неким неакценџованим дужинама (и крајњкођама) у ускочком њвору*, ЈФ, XXIV, Београд, 1960, 307—319.
7. *Акценџај аорисџа ускочкој њвора љрема Вуковом*, Зборник за филологију и лингвистику, VIII, Нови Сад, 1965, 201—210.
8. *Uskočka onomastika*, *Onomastica jugoslavica*, 1, Љубљана, 1969, 66—77.
9. *Неџиђо о именима и џиђокорисџицима у ускочком њвору*, *Onomastica jugoslavica*, 3—4, Загреб, 1973—1974, 153—160.
10. *Ускочки њвор*, I, СДЗБ, XX, Београд, 1974, 1—259.
11. *Ускочки њвор*, II СДЗБ, XXII, Београд, 1977, 1—157.
12. *Ускочки рјечник* (у рукопису, завршен 1980, више од 5000 једно-стубачних страна).

Пошто је материјал ускочког говора у свим тим радовима акценџован, то су сви они — поред мог прикуљеног акценџатског материјала и друге акценџолошке и остале литературе — послужили, разумије се, за израду овог *Ускочкој акценџа*.

Усљед насталих прилика рукопис је морао бити знатно скрађен. изостављена су готово сва упуђивања на одговарајућу литературу, као и нека посебна разматрања и дискусије о појединим акценџатским питањима.

М. С.

ПРЕТХОДНЕ НАПОМЕНЕ

1. — Ускоци се налазе на крајњој источној граници источнохерцеговачких говора, али ипак они акценатски и језички уопште улазе у ред новоштокавских територија, тј. имају пренесену акцентуацију.

2. — Као што сам показао у својој књизи „Ускочки говор“ (СДЗБ, XX, стр. 17), некадашње ускочко племе формирало се од ускока из разних ближких и даљих околних мјеста. Тај моменат није остао без свог утицаја ни на стање ускочког акцената. Ближе речено — долазећи с разних страна, људи су доносили и разне акценате, усљед чега постоје и разни изговори неких истих ријечи и облика.

3. — Само по себи је јасно да је развитак језика везан за друштвени развитак и какав је темпо друштвеног развитка, углавном је такав и темпо развитка језика. Ускочки је говор два вијека текао углавном мирно, али је у посљедње неколике деценије ушао у брже токове. Данашње ускочко дијете не зна шта је то шкудела. Ја сам за ускочки говор двадесетих година нашег вијека биљежио: *изношѣње, ѿрѣиоњѣње* и сл.; данас се ондје могу чути и друкчији изговори: *изндшѣње, ѿроїдњѣње* итд. Сасвим је сигурно да је у Ускоцима око двадесетих година био уопштен изговор: *дѣћи, ѿдћи* и сл.; данас се чују и изговори: *дѣћи, ѿдћи* итд.

Савремени се Ускок и језички готово сасвим уклопио у савремене токове развитка нашег језика. Штампла, радио, телевизија, омладинске акције итд. — чине своје.

4. — Близина староцрногорских говора и знатно мјешање становништва у посљедње вријеме — оставили су извјесне, додуше невелике, трагове у ускочком нагласку. Ипак нема утицаја сусједног двоакценатског система говора старе Црне Горе (ово ако се има на уму акценат подложен преношењу, а не акценатски утицаји друге врсте, нпр. *рѣйублика, ірд-майшка* и сл.).

Међутим, има неких квалитативно-квантитативних појава у ускочком говору које се не уклапају у четвороакценатску штокавску млађу акцентуацију (у акцентуацију књижевног језика). Навешћу овдје неке од њих:

случајевима дугоузлазног акцента: *ја́д, јо́ч, о́ј, и'о́ј, каџу́с*, из којих се види да тај (дугоузлазни) акценат може, наспрот књижевном језику, стајати и на једносложним ријечима и на посљедњем слогу ријечи.

3. Сличну појаву имамо и у другим случајевима. Ако глагол *моћи* има чврст краткоузлазни акценат (*моћи*), па се он сведе на супинску форму (*моћ*), онда он, противно законима књижевног језика и претварању узлазног акцента у силазни, може задржати свој (узлазни) акценат: *Нећеши ти* (опанке) *мој издри'еши*. — *Не знам дће ли иш'о мој [=моћи] учин'еши*. Слично је и са *ис* од *иш'и* (*Оћеш ли ис у иланину?*). Ова се појава често сусреће у крњем императиву (који се, додуше, понекад узвично боји): *идс ие ђдвб, мак се, идмоз б'о* поред *иомдз б'о* и сл. Слично је и *ше ја иош'рч, ндс ил* итд. Слично је и са појавама какве су: *увдс, ировдс, завдс (увд'иши, ировд'иши, завд'иши)* и сл.

Из материјала наведеног под 2 и 3 види се да се узлазни акценти могу употребљавати на једносложним ријечима или на посљедњем слогу ријечи не само у емотивним расположењима већ и у обичном говору.

4. У изразу *шамон* (< тамо он) силазни акценат стоји на посљедњем слогу, на коме он, по правилу, никад не стоји у књижевном језику. Тако је и у примјерима: *суш'рјујуш'ру* (< сутра ујутру), *суш'рјувеч'ен* (< сутра увечен), *суш'ривеч'е* и сл.

5. У дозивању нема никаквих акценатских ограничења, све је могуће: *Милосава, Милосавд, Милосава, Милдсавд, Милосавд'ааа, Милосава'ааа* итд.

6. Горе смо видјели да консонант може бити дуг: *вдч, ишс*. Као куриозитет треба додати и *и'с*, тј. сугласник под дугоузлазним акцентом.

7. У ускочком говору постоје облици *и'рвобрд'иш'учед, куиош'рд'аја*, тј. са силазним акцентом у средини ријечи, што не сретамо у књижевном језику. У Вука налазимо: *и'рвобрд'иш'учед, и'рвобрд'иш'учеда, очил'едни, и'данкош'р'еља* (ако није *и'данкош'р'еља*), *рукоид'м'оћ, изди'рша* („који издире“), *ранор'д'нилац* итд. Ова је појава (силазна интонација у средини ријечи) шира у Вука него у Ускоцима. Мислим да је добро што се М. Стевановић (ССЈ, 159—161) залаже за очување нашег четвороакценатског система књижевног језика, али да није добро што се залаже за апсолутност неких наших акценатских закона (нпр. да силазни акценти не могу стајати у средини ријечи или на посљедњем слогу ријечи у књижевном језику — *дилеи'д'ниш, ауд'и'ција*) и што на неки начин оповргава Вукове акценте: *ранор'д'нилац, и'рвобрд'иш'учед* и др. (в. горе), као и сличне акценте у неким рјечницима и другој акценатској литератури. Прије свега, није тачно да у нашем језику има „свега неколико ријечи“ са таквим акцентима, већ поприлично: *очил'едни, и'рвобрд'иш'учед, и'рвобрд'иш'учеда, рукоид'м'оћ, и'данкош'р'еља, изди'рша, ранор'д'нилац, затим куиош'рд'аја, малош'рд'аја, великош'рд'аја, самоу'слуја, самош'д'слуја, самош'у'рава, самош'д'мана, самош'д'брана, самош'д'леда, самош'ид'уздан, самош'с'здан, самош'у'равни, великом'ученик (в'еликом'ученик), великом'ученица (в'еликом'ученица), и'рм'ош'рд'аја, и'о'ш'ош'р'ивереда* (и покр. *и'о'ш'ош'р'и-*

ерѣда), *пољопривредни* (и покр. *пољопривредни*), *новозабрани* (поред *новоизабрани*), *новосивдрени*, *новонаменовани*, *новосновани* итд. (кад би се детаљније прегледали рјечници или мало више размислило, нашло би се још доста оваквих ријечи). Као што се види, то је попрличан материјал о коме се мора водити рачуна. Ако нам је лако да стране ријечи као *ађуидни*, *командни*, *лаборанни*, *конџери*, *аисолвени*, *реулаишор*, *Аусиралија*, *интересантан* и многе друге прилагодимо новоштокавском изговору: *ађушани*, *командани*, *лаборанни*, *конџери*, *аисолвени*, *реулаишор*, *Аусиралија*, *интересантан*, заиста нам није лако да своје ријечи као првобратучед (или првобратучед) и сл. „прелијемо“ у форме са само узлазном, интонацијом. М. Стевановић, ослањајући се на општи закон *овас < овас*, предлаже (управо износи као књижевни акценат) *куидиродаја* или *куиодиродаја*, *примодиродаја* или *примодиродаја*, *самдиурава* или *самодиурава*. И у РСМХ, гдје је М. Стевановић такође био један од уредника, избјегавају се акценти *куидиродаја*, *малодиродаја* и сл. тако што се даје *куиодиродаја*, *малодиродаја* и *малдиродаја*. Мора се рећи да су сви ти акценти (*самдиурава*, *самодиурава* и сл.) исконструисани. Они се уопште не изговарају или их изговарају само они који хоће да их изговарају. Прави, живи, непатворени акценти јесу само *куиодиродаја*, *самодиурава*, *самоднован*, *великомученик* (*великомученики*) тд. Има једна појава (ја сад сасвим искључујем стару акцентацију са акцентима *Јован*, *ирав*, *ливда*, *Милџка*) која уопште није ван закона нашег књижевног акцента. Наиме, има ријечи у нашем језику које се понекад не изговарају с акцентом, већ се просто акценатски неутрално придодају у изговору наредној, акценатованој ријечи: *мало водде* (поред *мало водде*), *само лав* (поред *само лав*), *само лав* (поред *само лав*) и доста других сличних случајева. Према томе, изговорно, акценатски нема никакве разлике између *великомученик* и *само лав* (исп. и *великомученик* и *само лав*); у изговору је, дакле, *само лав* и *самоуслуја*); разлика је, као што се види, само у начину писања. Према томе, изговори *самоуслуја*, *самоурава* и сл. нијесу страни ни противзаконити ни у нашем четвороакценатском систему. Да би ствар била још ближа истини, могло се рећи да у нашем књижевном језику силазни акценти не могу стајати у средини и на крају ријечи, сем у случајевима као *самодобрана* и сл. Ми у свом језику имамо хиљаде „изузетака“ од правила (исп. *мешак* — *мѣшк*, *Забрдац* — *Забрџа* и многи други). Зашто онда силазни акценти, макар и као „изузетак“, не би могли стајати на неком од слогова у средини ријечи или на слогу на крају ријечи?

ДУЖИНЕ И КРАТКОЋЕ

5. — У ускочком говору има неколико категорија неакцентованих дужина којих нема у Вука и Даничића. То су прије свега неке старе дужине, којих данас нема у књижевном језику, као:

ћдрāv, крушкāма, ийнѹиши, бѡбѡин.

а. Сви придјевни под ° који се завршавају на *ав* и *ас* имају дужину на себи: *ālāv, ālkāv, bālāv, bālāv, bārusāv, blēsāv, blūšīāv, brāshnāv, brnāv, idrāv, ilibāv, indjāv, inđcāv, iřbāv, dldkāv, drdnāv, žmīrāv, zndjāv, ilāv, krāsīāv, kvāv, mūcāv, ūlđīāv, ūřlāv, rājāv, řišīāv, řūnāv, řūšīāv, slīnāv, slūzāv, šřānāv, šřūnāv, hēlāv, hđrāv, hđcāv, ūnāv, čāhāv, čīšīāv, čūšīāv, šāšīāv, šūšīkāv*; *ālaiās, bālās, blēsās, brnās, vřaiolās, řřivās, dđraišās, žšūhās, krīlās, kūsās, ūřūiās, ūřūšīās, ūšūnoīās, řākļās, řūdās, hđcās, šđrkās* итд.

Као што се види, ту дужину имају обично двосложни и вишесложни придјевни са кратким акцентом на првом слогу, али њу имају и придјевни с другим акцентима: *zēlēnkās, řūmēnkās, šāřēnkās, blēlīčās, čřvēnkās, řūšēnīčāv* итд.

Та се дужина држи и у остала два рода, и у једнини и у множини, и у неодређеној промјени: *řūbāva, řūbāvo, řūbāvi, řūbāve, řūbāva*; *řūbāva* чоѡка (ген. једн.), *řūbāvīi* људи, *šāřēnkāsīe* лѡптирове (акуз. мн.).

Кад је слог пред наставком *-ав* под узлазним акцентом, онда тај наставак није дуг: *kālāv, lūkāv, řhāv* и сл.

Као придјевни *iřbāv, dđroišās* понашају се и неки придјевни на *-ан*: *ldjān, indjān, zndjān, ūšnān, sīšīān*, или на *-аи*: *ūlđsnīšī, idlcāi, ūšūnāi* (и *ūšūnāi*), али: *brkaiš, krīlaiš, sākaiš, bđiaiš* и сл.

У одређеним облицима та се дужина често губи: *īđravī, -ā, -đ, hđlavī, -ā, -đ; hđlavōi* чоѡка, *šāřēnkāsīi* лѡптирōвā, *iřbāvā* лѡђа.

Поред облика са скраћеном, могу се чути и облици са очуваном овом дужином, особито у придјевна на *-ас*: *Ū nāsū [=нас су] řřētki hēlāvī* људи, *Нѡшто zāzīrēm ōđ vēnōg ūřhāsīōi nđsa.*

ддбрѣм, ддбръм (инстр. једч.), ддбръї, ддбръм (дат., инстр., лок. мн.), ддбрѣј, ддбръм; двѣї, двѣм, двѣм (једч.), двѣї, двѣм (мн.); мѣї, мѣм (једч.), мѣјѣј, мѣїї, мѣм (мн.), ѡрѣї, ѡрѣм, ѡрѣј, ѡрѣм итд.

И облици као двѣї, днѣї, мѣї, мѣм, мѣм, кѣї, кѣм, чѣї, нѣї, ѡрѣї, ѡрѣм итд. у ускочком говору увијек имају дужину.

Кад су ти наставци у пунијем облику, слика је нешто друкчија. Ако је посљедњи вокал наставка дуг, онда изостаје дужина претходног вокала: двѣї — двѣїа, днѣї — днѣїа. Ако, пак, посљедњи вокал наставка није дуг, остаје дужина претходног слога: мѣї — мѣїа, кѣї — кѣїа, мѣм — мѣму, кѣм — кѣму, нѣї — нѣїа, нѣм — нѣму, јѣднѣї — јѣднѣїа (и јѣднѣїа), мѣм — мѣма, нѣм — нѣма, ѡрѣм — ѡрѣма, ддбрѣм — ддбрѣме, сѡрѣм — сѡрѣме итд., али: двѣм — двѣме, днѣм — днѣме (тј. оба су вокала у наставку — кратка).

Међутим, добръмъ се није претворило у овом говору у добръїем, не ни у добръїем, већ само у ддбръїем, од г. ддбръїем. Тако је и у свим другим придјевима, замјеницама и бројевима: мѣдїїем (инстр. једн. и мн.), вѣлїкїем, нѣшїїем, двѣїем, дрўїїем итд.; исп. ѡмѣїем, В умїїем.

13. * — Квантитет завршног вокала презентске основе показује сложену слику.

Сеѣ у вїђу, мѣїу (мѣжеш, мѣже, мѣш, мѣжемо, мѣжешїе), дђу (дђеш, дђе, дђемо, дђешїе), нѣју, нѣјеш, нѣје, нѣјемо, нѣјешїе, вѣљу, јѣсам (јѣси, јѣшїе, ѣсмо, јѣшїе, јѣсу) — кратак је вокал презентске основе у ускочком говору и у многим другим случајевима:

- а) у глаг. с основой на је: чѣем, вѣруем, даем, шїїем, лїїем, крїїем, ѡсѣем, кѡжуем итд., али ѡїїем, бїїем, скѡчїем итд.;
- б) у глаг. прве врсте: ѡрѣсем, вѣчем, зѣбем, сїїечем, обѣчем, рѡсїїем, скѣбем итд., али ѡчїем, ѡлїїем, зѣбїем итд.

Завршни вокал 3. л. мн. свих тих глагола — дуг је: мѣгѣ, дђѣ, чѣјѣ, лїїѣ, бїїѣ, зѣбѣ, пѣчѣ итд.

Да би се детаљније сагледала ова појава, прегледаћемо је по Белићевим врстама:

I врста:

- а) Країїак наставак презентске основе иза дугоузлазног акцента: вѣзем, ірїзем, мѣзем, ѡсѣм, мѣшїем, рѡсїїем, ѡрѣсем, вѣчем, ѡвѣчем, скѣбем, зѣбем, дѣбем, сїїечем, врїшем, крадем, ѡрѣдем итд.

Тако је и у облицима с префиксом, као:

озѣбем, ѡрозѣбем, назѣбем, исѣчем, ѡросїїечем, насїїечем, исїїрѣсем, ѡрїїрѣсем, заїїрѣсем, извѣзем, ѡрїїрїзем, ѡмомѣзем итд.

Глагол сїїдїшї (сїїдїшї) (sauver) гласи овдје: сїїдїшїї, сїїдїшї и иде у VII врсту.

б) Дуї наставак презентске основе:

уљезѐм, ддвездѐм, ддвезѐм, здиѐрѐм, ндиѐрѐм, иддуѐрѐм, дднесѐм, илдиѐм, одлѐшѐм, бодѐм, седѐм (и сложенице), *срѐшѐм* (срѐшнѐм и сложенице), *иднѐм, једѐм, іребѐм, обрѐшѐм, идѐм* (и слож.), *рѐчѐм* (рѐчнѐм и слож.), *мѐшѐм се* (од *мѐсти се*), *идѐчѐм* (и слож.), *лѐжѐм* (лѐжнѐм), *диднѐм* (и слож.), *мрѐм, умрѐм, изумрѐм, ирдсѐрѐм, иддуврѐм, дѐрѐм* (одрѐм итд.), *ждѐрѐм* (иждѐрѐм и иждѐрѐм итд.), *рѐзайнѐм, нѐчнѐм, нѐсѐм, кунѐм* (иждѐнѐм итд.), *дидѐм* (иждѐнѐм итд.), *узмѐм* (здузмѐм итд.), *иджнѐм* (иждѐжнѐм итд.), *надѐм, идѐм* (наидѐм, *изидѐм* и *изидѐм* итд.), *биднѐм* (и *бидѐм*) итд.

II врста:

а) Кратак наставак през. основе:

сѐѐм (сѐ'ѐ), *виѐм* (ви'ѐ), *извиѐм* итд.), *бриѐм* (бри'ѐ), *избриѐм* итд.), *бѐм* (бѐ'ѐ), *идѐм* (ид'ѐ) итд.

б) Дуг наставак презентске основе:

дрѐм (идорѐм и идорѐм), *сѐм* (идсѐм итд.), *смиѐм се* (али *насмѐм се, здсмѐм се*), *шкѐм* (нема *чем* и *шкѐм*; *изайкѐм*), *бѐрѐм* (дберѐм итд.), *идрѐм* (идрѐрѐм итд.), *здѐм, ирѐзовѐм, ддзовѐм* итд.) итд.

Облици глагола *рѐаши* прешли су у VI врсту: *рѐѐм* итд. Нема у овом говору *женѐм*, већ само *иднѐм*, али има *иждѐнаши* — *иждѐнѐм*, што такође иде у VI врсту, и *иждѐнаши* — *иждѐнѐм*, што иде у VII врсту.

III врста:

Наставак презентске основе увијек дуї:

иднѐм, иждѐнѐм, сѐнѐм, оданѐм, обиснѐм, ирснѐм, сѐданѐм, нађѐнѐм итд.

IV врста:

Готово сви глаголи ове врсте имају *крашѐк* наставак презентске основе:

чуѐм, изуѐм, криѐм, лиѐм, риѐм, шиѐм, миѐм, идиѐм (исѐнѐм итд.), *виѐм, ддбиѐм, куѐуѐм, ирѐуѐм, вѐруѐм, милуѐм, идиѐуѐм, кљуѐм, блѐуѐм, даѐм, кадѐуѐм, доврѐуѐм, забрѐуѐм, заквалѐуѐм* итд.

Тако је и у свих сложеница: *здиѐм, ирдиѐм, улиѐм, идрѐѐм, сѐшиѐм, ирѐшиѐм, умѐм* (разл. од *умѐм*), *рѐзѐм* итд.

И овдје је, као и у свим другим случајевима, дуг посљедњи вокал у 3. л. мн.: *чуѐуѐ, идиѐуѐ, даѐуѐ, забрѐуѐ* итд.

Само два глагола ове врсте имају у презенту дуго *е*: то су *бидѐи* (*battre*) — *биѐм* и *идѐи* — *идѐм*, али *убиѐм, попиѐм, испиѐм* итд., в. горе.

V врста:

Вокал презентске основе увијек је дуї: *идѐшѐм, мѐжѐм, скѐчѐм, сѐруѐжѐм, јѐшѐм* (од *јѐти* < *јаати* < *јахати*; гл. *јакаши се* иде у VI врсту), *ниѐм, виѐм, мѐнѐм, илѐнѐм, кѐнѐм, збѐнѐм, рѐнѐм, ддзѐнѐм, ишѐм*,

Завршни вокал прилошких компаратива редовно је дуг: *мање*, *сибрије*, *јаче*, *лакше*, *пошћеније*, *паметније*, *теже* итд.

Ту дужину имају сви прилози формирани наставцима *-ице*, *-ке* и др: *облимаце*, *нечице*, *крадомиче*, *илвачке*, *сиоћке*, итд.

Сви прилози на *-ски*, *-чки*, *-шки* итд. имају краatak завршни вокал: *ључки*, *српски*, *јуначки*, *нашки*, *бучки*, *дјдучки*, *иднашки*, *идишбјски* итд.

16. — Сви глаголи типа *јрдћерајши* имају двојакe форме у радном придјеву у свим облицима сем м. р. у једн.: *јрдчијала* — *јрдчијало* — *јрдчијали* — *јрдчијале* — *јрдчијала* и *јрочијала* — *јрочијало* — *јрочијали* — *јрочијале* — *јрочијала*.

17. — Глаголске именице имају редовно дужину предпоследњег слога: *ношење*, *вођење*, *илдање*, *ицијање* итд.

18. — Чешћа је дужина на самогласнику *и* у форманту *-ић* у дециминативима него у ВД: *вљетрић*, *вирћ*, *јрсћ*, *рибић*, *црвић*, *бучић*, *јаћ*, *весић* итд.

Има подвојености и у Вука (*јрадћ* : *јрадић*) и у Ускоцима (*вљенчић*: *вљенчић*), па отуд и у парадигми: *јрадића* и *јрадића*, *враччића* и *враччића* у Вука, и *вљенчића* и *вљенчића*, *брчића* и *брчића*, *брчићи* и *брчићи* у Ускоцима.

19. — Вукове именице типа *врајдан* овдје су обично без завршне дужине: *врајдан*, *ђавдан*, *рамазан*, *сирдан* и сл.

Тај суфикс (*-ан*) увијек је дуг у Ускоцима ако му претходи кратки силазни акценат: *Радван*, *Мирован*, *Јадван*, *срђован*.

Име *Душан* било је (а и сад је у доста случајева) са дугим *а*: *Душан*, (*Душана*, *Душану*, *Душане* и сл.).

20. — На мјесту дугоузлазног акцента у Вуковим именицама типа *дебелко* ускочке именице имају дужину (а акценат је прије *ње*, тј. тамо гдје је и раније био): *дебелко*, *чујавко*, *јдравко*, *Миличко* (В и *Миличко*) и сл.

21. — У великом броју народних говора скраћују се или редукују неке или све дужине које се чувају у књиж. језику. Овдје тога нема; напротив, те су дужине врло изразите и добро се чувају:

1) *врабаца*, *мајака*, *идиомака*; као што се види, у њему могу бити две дужине (*мајака*), три дужине (*кућерака*, *сидиуљака*), а може и једна: млого *звездџа*, двојег *сијена*, десет *сноја*, преко *јбља* и *вџа*;

2) *крџака*, *јушака*, *лџада*, *Црниџрака*;

3) *међа*, *људи*, *дчи*, *кдсији*;

4) *лијеи*, *-а*, *-џ*, *срџији*, *-а*, *-џ*, *кућни*, *-а*, *-џ*, *кудрји*, *-а*, *-џ* итд.

5) *блји*, *јдчи*, *мџм*, *сијрији*;

6) *жене*, *мајке*, *вџе*, *мџке*, *јравџе*, *илџе*, *сијране*;

ПРОЗОДИЈСКИ ОДНОСИ У ПРОКЛИЗИ И ЕНКЛИЗИ

23. — У ријечи је обично наглашен један слог (*жѐна*), ређе два (*најодјоворниј* поред *најодјоворниј*), *рѝсамо* (узвик за тјерање краве рѝсуље на ову страну), а врло ријетко сваки слог или више њих (*Сиднишд* у дозивању).

24. — Прозодија се, међутим, не ограничава само на индивидуалне ријечи. Дешава се често, у везаним изразима, реченицама и сл., да индивидуална ријеч изговорно веже за себе друге ријечи, обично ситне, у извјесне изговорне цјелине, које се у лингвистици обично називају акценатским цјелинама.

25. — Треба напоменути да се акценат у нашем језику преноси на проклитички материјал по истим акценатским законима по којима се преноси у оквиру једне ријечи. Кад ово кажем, мислим првенствено на новоштокавски четвороакцентски систем, тј. силазни акценти (˘ и ˝) на првом слогу ријечи преносе се на проклитику углавном у виду узлазних (*овас* > *овас* : на кућу > *на кућу*); исп. и старо *на воду* : *женд* — *жѐна* (на неким теренима с непренесном акценацијом). То је сасвим природно кад се има на уму да се „изговорна“ цјелина акценатски понаша као појединачна ријеч.

Важно је питање је ли преношење акцента на проклитику — обавезно у нашем књижевном језику. Новоштокавски говори се не понашају једнако у том погледу. Говори на сјевероистоку (шумадијско-војвођанска зона) нијесу досљедни у овом преношењу акцента, док је у говорима на југозападу и западу (сјеверноцрногорско-херцеговачко-босанска зона) то преношење углавном заступљено. Једини изразитији изузетак од те глобалне дистинкције јесте понашање негације *не* у проклитичком положају: на њу се готово редовно преноси акценат, особито у презенту, и у сјевероисточној и у југозападно-западној зони: *не слушај*, *не ради*, *хидо-не хидео* итд.

Услѐд тога преношење акцента на проклитику није обавезно у нашем књижевном језику, тј. данас је књижевно и *у њѐу* и *у њѐу*.

зла̀шо, (Иде злато на злато), на *сиѐно*, *дѐ* [=без] *сиѐна*, *са сиѐна*, *дд мѐса*, *у мѐсо*, на *мѐсо*, *ид шиѐелу*, на *шиѐело*, *у коло*, на *море*, *ири мору*, *иредко мора*, на *лѐшо*, *из јуџира*, *у дрво*, на *дрво*, на *брдо*, *идред брда* (и *иоред брда*), *уз брдо*, *у око*, на *око*, *из ока*, на *мљѐшио*, *у срце* (Пуца срце у срце), на *срце* (Пала ми наѐа туга на срце), *д* [=од] *срца* (Одби д тора, одбио ти се кѹс д срца!), *у језеро* итд; али: *дд слова* *дд слова*, *у дрво* (поред *у дрво*), *ид јуџру*, за *ирло*, *ид ирлу*, *дд ирла* (глибаћ дд грла), *у жишо*, на *жишо* (Не дај кдокошкама на жито), *исидд жишиа*, *међу жишиа*, *д* [=од] *жишиа*, *иовр жишиа* (експресивно: *иовр жишиа*), *ид жишиима*, *ири жишиима*, *у блашо* итд.; затим: *у сѹнце*, на *сѹнце* (Изнеси аљине на сѹнце), *ид* [=под] *сѹнцем* (Нема га кѹчкѐ по сѹнцем), *ид сѹнцу*, *из сѹнца*, *иоред сѹнца*, *из Борја*, *ис Корѹиѹа*, *исела* (< из села), *ис кблѹ*, *у ребра*, *ид сѐлѹма*, *ис ийсѹма*, на *лишиѐе*, *из лишиѐа*, *идд лишиѐем*, на *зло*, *бѐзибениѹа* [=без згибениѹа], на *здравѐе* (На здравѐе ти се долазѹло), на *рамо*, на *иробѐе*, *дд сибиѐа*.

Прилошки изрази *из јуџира*, *уз брдо* и сл. могу бити прилози и формално: *изјуџира*, *узбрдо* и сл., али, као што се види, не мијењају своју акценатску природу. Интересантно је напоменути да се каже *изјуџира* (дакле са силазним акцентом на проклитици), али се овдје не каже *ид јуџру*, већ *ид јуџру* (По јутру се дан познае).

Слични су односи и у именицама с. р. са проширеном основом: *дд јаиѹѐѹа* и *дд јаиѹѐѹа*, *дд јарѹѹа* и *дд јарѹѹа*, *диѹ крмеѹа* и *диѹ крмеѹа*, *у дебе*, на *дебе*, *дд времена* и *дд времена*, на *брѐме*, *у вѹме*, на *ѹме*, на *шѐме*, *у сѐме*, на *небо*, *у уо*, *у љубреѹу* и *у љубреѹу*, зрно *ид зрно*, *из иробѐа*, *из иробѐа*, *у шиѐѹѹио*, *дд ирожѹа* и *дд ирожѹа*, *дд ивожѹа* и *дд ивожѹа* итд.

Као што се види, у овој категорији има доста колебања.

Пл. тант. *враѹѹа* и *лѐѹа* имају двојак однос према предлогу испред себе: 1) или преношења нема: на *лѐѹа*, на *враѹѹа* (као на *уѹѹа*, о *миѐѹѹи*), 2) или преношење постоји: на *враѹѹа* (Банѹ ко вљѐтар на *враѹѹа*), *низ лѐѹа* (Свѐ ми наѹи мравци *низ лѐѹа*). Рекао бих, ипак, да је на *лѐѹима*, на *враѹѹима* редовно, а на *лѐѹима*, на *враѹѹима* по изузетку.

30. — Акценат се преноси као *˘* и код именица ж. и м. р. *а*-основа кад су оне у ак. једн. или множ. имале старе силазне акценте на првом слогу:

на *воду*, *у воду*, за *косу*, *у земљу*, на *снаѹу*, за *ноѹе*, *у ноѹу*, *у иланѹку*, на *војску* (Одошѐ на *војску*), за *дѹшу*, (За *дѹшу* ти, па како ђ!), *у илѹѹу* (Загрмио ти грѹм *у илѹѹу!*), *у Глаѹе* (Идемо *у Глаѹе*), *уза сиѹрану*, *низа сиѹрану*, за *зѹму* (Ово ѹемо за *зѹму*), *ид зѹму* [=под зѹму], *крдза земљу* (исп. *крдза ѹѹе*), *крдземљу* (< кроз земљу), на *земљу* (ни на небо ни на земљу. — Пало небо на земљу), на *зѹму* (Оѹеш ли на *зѹму* у Биѹград?), на *иране*, на *срамоѹу*, на *лѹдину*, *д лѹдину*, *низ иреду* (Шѐла да скѹчѹи *низ иреду*).

Ево и примјера за ново преношење:

иза куће, исиди куће, у кућу, у кућама, иреді кућом, на кући, за кућу, око куће (и око куће), иореди куће, од мајке (гд ко од мајке рђен), на мајку (Метнула се на мајку), у Америку, у армију, из Бара, у Барама, на седницу, на мббу, у Босну, у задрују, на јабуку, на шливу, и шљива (Има и шљива ддсти), на иродају, од шљива, ис карайи, у цркви, у цркву, ире [=пред] црквом, и билка (Чдек се омлађуе као и билка), на вреће, у врећама, у врећу, и [=из] службе (Ишћерали га и службе), у ваиру, на ваиру, у завалу, ни муу, од муа, иди иодину, на иодину, на иодину, за Зорку, у Јулке, д Јули (О Јули свй најљепше гдворе), изаседе (< из заседе), на Ласиову, ио Ласиови, у вилице (Камен му у вилице), и шумѣ (< из шумѣ), иди крушку, иди краву, беж њивѣ, беж њива, у њивама, исиреѣ (< из стрее), д [=од] шакѣ (Одмљерй му д шакѣ дд лакта), у срећи (Бидни умљерен и у срећи и у несрећи), бе [=без] среће, д [=од] среће, у иишу, од судбинѣ, у боцу, ис шеће, у шећи, ко [=код] Зорке.

О појави ири куће и сл. в. доле.

Као што ћемо видјети доцније, именице типа висина различито се акценатски понашају, па је и питање преношења акцента на проклитике неунедначено. Док је готово редовно у висину, дотле је само у сланину. Оваквих појава има још доста.

31. — Ево и примјера за старо преношење акцента на проклитику у именица ж. р. *i*-основа: на ној, идо ној, иред ној, за ној (Прожаивљела сам десет ноћи за ној), у ној, од илади, у јесен, бесоли (< бе соли), у иомој, на одмој, у мас, на час, у слас, у кос, у косиш (Ударило ти у косиш!), на ривеч, за ривеч, ии иаметиш (исл. и прил. идиаметиш), од радосиш, од жалосиш, ио [=под] ситарос, у младос, на крв итд.

Именица *мисо* преселила се једним дијелом у другу групу, не на *мисо*, већ на *мисо*, у *мисо* и сл., али и на *мисо* (Ниће ми било ни на *мисо*). Двојако се донаша и им. *ириомој*: у *ириомој* и у *ириомој*.

Ево примера и за ново преношење: на смриш, у смриш, ире [=пред] смриш (Пре смриш му се дбљену лице), у вәрбиш, на Благовиес и сл.

Као што је речено, каже се: на смриш, у смриш, ире [=пред] смриш, али се не каже ио смриш, већ ио смриш, не у смриш, већ у смриш, не од смриш, већ д [=од] смриш (О смрти се не побљеже). Исто тако у крви.

ЗАМЈЕНИЦЕ

32. — Облици мене, шебе и себе увијек имају тај акценат. Нема преношења акцента на једносложне проклитике: за мене, до мене, у мене, за шебе, ири себе, на шебе, ио шебе, ни мене, ни шебе, и шебе, и мене, бес шебе итд.

Тако је и ако је проклитика бесложна: *к мене, к њебе, к себе, с мене с њебе*.

Ако је пак приједлог двосложан или вишесложан постоје двије ситуације:

- а) или је он (приједлог) акценатски неутралан: *пored мене, изнад њебе испод себе, између себе, између себе, испред мене, испре њебе, испред себе, око мене, исто (=испод) себе* итд.;
- б) или је први слог приједлога под краткосилазним акценатом: *идред мене* (Ја сѣдок, кад змѣа пored мене!), *испре мене, више мене* (Једно се брдо обрете више мене!), *ниже мене* (Пуче пушка ниже мене), *идре њебе, идре себе, изнад мене, иза мене, идред њега, изна њебе, изнад себе, мимо мене, међу себе, иза себе, око мене, исто себе* и сл.

Ако је овакав приједлог настао синтагматским путем, акценат је на првом слогу: *уври мене, уври себе, идкрај себе* и сл., — уколико израз није експресиван: *уври мене, уври себе* и сл.

33. — Одрична ријечца *не* ненаглашена је (не разгледā) или наглашена: *нѣ ја, већ ти*. Ако се она као наглашена нађе испред замјеница *ја, ти* итд., онда свака ријеч у том споју може задржати свој акценат: *нѣ ја, нѣ ти, нѣ она* итд., али се дешава да се акценат замјенице неутралише па се добивају спојеви: *нѣја, нѣти, нѣон, нѣона, нѣоно, нѣми, нѣви, нѣони, нѣоне, нѣона*, који значе исто што и *не*: А. Јеси ли помузла краве? Б. Нѣја [=не]. А. Нѣти бдгами! — А. Јесу ли ти покосили ону ливаду у Главама? Б. Нѣони [=не], итд.

Једина је разлика између ових облика и *не* у томе што је *не* неосетљиво у погледу лица, док се облици *нѣја* итд. везују за одговарајуће лице. Не може рећи *нѣти* и сл. кад неко пита *Јеси ли њо?*, већ само *нѣја* ако на то питање одговара саговорник, тј. прво лице.

34. — Редовно је преношење акцента на проклитике кад је ријеч о пуним, наглашеним облицима личних замјеница:

у: *у њѣ* (али, наравно, *у њѣа, нема у њѣа или у њѣа*), *у нас, у вас у њу, у њи, у нама, у вама, у њима* итд.;

до: *до њѣ* (али *до њѣа, не до њѣа, до њѣа*), *до нас, до вас, до њи*;

из: *из њѣ* (*из њѣа*), *из њи, из вас, из нас* итд.;

на: *на њу, на њј, на нас, на вас, на њи, на нама, на вама, на њима* и сл.

Па онда:

ид њј, за њу, ид њу, до вас, до нас, код нас, код њи, дод њу, дод њѣ, за њѣ (Овѣ е за њѣ), *ид нас, крѣж њи, уж њи, идрѣ њима, са нама, са њим* итд.,

Затим:

за њима, међу њима (Не знам како се обретога међу њима), са
мнџм, њре [=ѡред] шѡбѡм, ѡд [=под] шѡбѡм, ниж њу, ѡдда мнѡм,
са шѡбѡм, ѡд [=под] собѡм, ѡре шѡбѡм.

Итд.

Ако је приједлог двосложан или вишесложан, тада обично имамо:
ѡдред ње, ѡдред нас, ѡдред њеѡа, ѡза њѡи, ѡдред вѡс, ѡдред њѡи, ѡреко њѡи,
међу вѡс итд.;

или је приједлог ненаглашен, а замјенички облик задржава свој акценат
као и горе (ѡред мене): ѡред ње, ѡред нас, ѡред њѡи итд.

Кад су у питању енклитике, онда имамо више случајева:

а) Једносложни приједлози готово увијек су под дугоузлазним акцен-
том (/) пред енклитикама *ме, ѡе* и сл :

на : *на ме (на ме се), на ѡе, на се (на се се), на нас, на вас, на њѡи, на
њѡа, на њу* итд.;

за : *за ме, за ѡе, за се, за нас, за вас, за њѡа, за њу*;

у : *у ме, у ѡе, у се, у њу, у нас, у вас, у њѡи, у њѡа, у ве [=вас], у не
[=нас];*

ѡ : *ѡ ме, ѡ ѡе, ѡ нас, ѡ вас, ѡ њѡи, ѡ њѡа, ѡ њу,*

Кад је проклитика двосложна или вишесложна, акценат је кратко-
силазни (˘) на првом слогу. Овдје је ријеч о приједлозима типа *ѡдѡ*
(гј. *ѡд* с дугим непостојаним *а*): *ѡдѡ ме, ѡдѡ ѡе, ѡдѡ се, ѡдѡ њу, ѡредѡ се,
ѡредѡ ѡе, ѡдѡ нас, ѡдѡ њѡи, ѡдѡ се, ѡредѡ њѡа, крдѡ њу, ниѡа њу, ниѡа
њѡа, ѡредѡ ве, ѡредѡ не, ѡѡремѡ се и ѡѡремѡ се* и сл.

Овима се прикључују и примјери као: *међу се, ѡзмеђу се, међу нас,
међу њѡи* итд. Уз приједлоге као *ѡред, ѡко, до, од* и сл. тога нема. Ако
се лијепо слаже *за ме*, нико никад не каже *дѡ ме*.

Из наведеног материјала види се да облици *њу, њих* и сл. могу бити
енклитике.

35. — Ако није у питању истицање, онда је преношење акцента на
проклитику и сасвим обично: *ѡ ја, ѡ ѡѡи, ѡ ѡн, ѡ мѡи, ѡ вѡи, ѡ нас, ѡ вѡс,
ѡ њѡи, ѡ њу* итд.; затим: *ни ја, ни тѡи, ни мѡи* (Ни мѡи нећемо дѡћи, али:
А сад нећемо ни мѡи), *ни нас* итд.

Тако је и у другим приликама: *ѡ ѡамо, ѡ јѡш, ѡ ѡѡј, ѡ ѡѡ, ѡ сад* итд.

36. — У складу са акцентима замјеница *ѡвај* (ѡвѡи) и *ѡнѡј* (ѡнѡи) не
постоје облици *дѡ ѡвоѡа, дѡ ѡвѡи* и сл., већ само *од ѡвоѡа* и *од ѡвѡи*.

Примјери као *ѡ* [=од] шта (Ѣ шта е ѡѡѡ? — Ѣ шта се бѡѡш), *ѡѡѡѡ*
(Не зна ни зашто ни крдѡѡѡ), *на ѡѡѡ* (На што сам слѡѡ!), *ѡѡѡѡ* и сл.
указују на старо, а примјери као *ѡѡѡ ѡѡѡ* или *ѡѡѡ ѡѡѡ* (*ѡѡѡ ѡѡѡ*, ѡѡѡѡ.
— *ѡѡѡ ѡѡ* му вѡѡѡ без да му ѡѡѡ! — *ѡѡѡ ѡѡ* ти тѡѡѡ? — *ѡѡѡ мѡѡѡ*
штѡ е ѡѡѡѡ?), *ѡѡѡ е?* (ѡ *ѡѡѡ е?* и *ѡѡѡ е*, рецимо у одзивању: А. Ѣ
Јѡѡѡ. Б. *ѡѡѡ е?* и ли *ѡѡѡ е?* и ли *ѡѡѡ ѡ?*), и ко (< и кѡ): *ѡ ко* ће да
ѡѡѡ? итд. — на ново преношење.

Појавама какве су *шид ће*, *шид ће* и сл. одговарају и примјери какви су: *иде ће* (А. Узеше ти ону ливаду. Б. Нек ме појаше *иде ће*), *иде ћеће* (А. Очемо да јавимо куд ни 'е воља! Б. Не звали се ма Брђани *иде ћеће*), *акд ће* (А. Очеће ти оног коња. Б. Обри ми брке *акд ће*).

О појавама као *кд зна* (: *кд зна*), *шид знам* (: *шид знам*) в. ндже.

Облици: *на шад* начин, *у шад* ливади, *д* [=од] *шод* (Дај ми мало *д* тога скдрупа, и *д шод*; исп. Стдгај те и питај), *у шоме*, *у шд*, *за шд*, *на шд*, *д* [=од] *иде* (И *д* те сам јачи. — *О* те не бдји глава. — На правду бдга, *бдс иде* без *двѐ* поред *бдс иде* без *овѐ* — овдје је без *овѐ* свакако аналошко, према *бдс иде*), *у шу*, *у шдј*, *у шдѐи*, *у шдѐм*, *у шдѐи*, *ири шоме*, *д* [=од] *шдѐи*, *на шоме*, *крдс шд*, *на нашу* локву, *у њѐну* главу, *на чѐ* (*на чѐ* трдшак?), *дд нечѐи* (*дд нечѐје* гдвѐди), *иза шод*, *ис шод*, *у чем*, *на чем*, *у свдј* (*у свдј* рдд), *бѐж њинога* знања, *бѐ* [=без] *свакѐи* лѐка, *са сваке* странѐ, и многи други ове врсте — представљају обичне појаве новог преношења.

Има случајева и старог и новог преношења у истој језичкој јединици: *на шад* свѐт и *на шад* свѐи.

Појаве каква је *шадка* и *шадка сивар* нема у Ускоцима, већ само *шадка* и *шадка сивар*.

ПРИДЈЕВИ

37. У Ускоцима имамо редовно новоштокавско преношење на проклитику:

на злѐ (и *на зле*) грање, *у злѐ* грање, *двѐиѐка на исидоме*, *на иад* прескакала, *Пдшѐ на зѐ* гут (исп. и прил. *назѐи*), *Дѐшѐ у зѐ* час (исп. и прил. *узѐчас*, *наузѐчас*, *Одметнуо се д* [=од] *шурскѐ* власти, *Отишла ти дѐша у рајскѐ* насеље, *у царскѐм* двору, *на здраву* рѐку, *у цѐо* свѐт (и непренесено: *у цѐо* свѐт), *ид цѐо* дан (поред *ио цѐо* дан), *на куиѐи* праг, *д Савину* дану, *у Биѐло* Пдље, *у Крѐну* Јѐлу, *ис Крѐне* Јѐлѐ, *ис Трѐшиѐнова* брдо, *исид Трѐшиѐнова* брда (поред *исид Трѐшиѐнова* брда) итд.

38. — У прилозима насталим од префикса и позитива придјева с. р. преношење акцента врши се по старом или по новом принципу:

а) *насамо*, *убрзо*, *накриво*, *надесно*, *удесно*, *налево*, *улево*, *идириѐко*, *уживо*, *идѐстио*, *насуво*, *исидѐа*, *уйриво*, *идново*, *наново*, *начисѐо*, *украшко*, *идздрави*, *накриво* итд.;

б) *намало*, *здуго*, *идиѐуно*, *нејраво*, *нездрави*, *наздрави* итд.

39. — Компаратив и суперлатив се углавном понашају као и позитив: *на брзом* коњу — *на бржѐм* коњу, *у нискѐм* мљѐсту — *у нижѐм* мљѐсту, *у добродѐ* чоѐка — *у бољѐи* чоѐка, *бдѐи* *дд бољѐи*, *у већѐј* врећи, *дд најбољѐи* штѐва итд.

Ваља напоменути да су доста честе појаве непреношења акцента са компаратива и суперлатива: *од најбољеї плѣмена, на бљижїи камѣн* и сл.

40. — Одговарајући прилози испољавају се у два акценатска типа: а) одвише, најбоље, сувише и сл.; б) пдвипше, пдјаче, пдбоље, пдбљижѣ и сл., као и одговарајући придјевии: *идјачїи, идбољеи, идбљижїи* итд.

41. — О појавама какве су *сурїидан, у добрїиас* и сл. в. ниже.

БРОЈЕВИ

42. — Ево примјера за обје врсте преношења акцента:

А) *ид два, ид иїи* (Даж иѣ пд пѣт), *дд ири, д [=од] седам, за два* (Радї за два), *на ири, на осам, на двое, за десїи, нї десїи, д [=од] другогга* (Одмакните се један д другогга), *тридесѣт и седам, двадес и два, тридес и осморо* и сл.;

Б) *у ирвѣ* (Он се рачунā у ирвѣ домаћине у Ускоцима), *дїи ирвѣ* (Погрдо е дїи ирвѣ), *иридес и ирвд, двадес и иїиā, за ирисїиā, дд иладѣ, на иладе, на сїошїине, д [=од] двљесїиā, сто насїи* итд.

Бројеви *сїидїиина* и *илада* понашају се као именице, јер јесу формално именице.

О примјерима *два дана, двїѣ куће* и сл. в. ниже.

ГЛАГОЛИ

43. — Од ријечи које улазе у сферу проклитичности глагола најчешћа је ријечца *не*. Овдје, прије свега, имамо појаве новог преношења:

не мош (Не мош ићи у вārош празне руке), *не можеш, не моїу, не дам* (Не дам нї дркѣ), *не да, не знам* (не не знам), *не радїм, не сїāvām, не мїењају, не мїешају, не смїем, не шїенѣ* (Ако не шїенѣ, не ћерāј га), *не моїнем* (Неу нако не моїнем нї зубом за камѣн), *не дїрāј, не мичи, не мисли, не брини, не виђеї, не море* (Не море да жїви), *не слушају, не ћāї, не шїāvāї, не сїїем, некошено, не биї, не би* (Он тō не би учинїго да га заколѣш: исп. доље не би, не би иї), *не бисмо, не мārї, не младїсе* (Не ваља ка се кућа не младї), *пд заклāну грлу, нї иљевāло нї иїрāло* (У кући ти нї иљевāло нї иїрāло!), *шїид знам* (Шїид знам кју су га ѓаволи ддрїгели), *и илāшїим* (Оћу да му бдљѣ и илāшїим поред и илāшїим) итд.

У овом говору је *волїм, не вdлїм, не вdлїш, не вdлї, не вdлѣ*. Исто тако *не вāлām, не вāлāш, не вāлā, не вāлају*.

Ријечца *не* може бити и наглашена и тада је обично под ` акцентом, а у каквој емоцији може бити и под другим силазним акцентом (А. Тн сїи ми пdарō лїваду. Б. Ма не):

А. Оћеш ли у планину? Б. *Нѣ*. — А. Имаш ли сто иљада да ми по-зајмиш? Б. Немам. А. Нѣ немаш, имаш бгами нѣ не даш! — А. Не умч'ем ја да се картам. Б. Нѣ не умч'еш! — А. Нѣшто нг'есам здрав. Б. Нѣ нг'еси, ето те ко бака. — А. Нѣ косим ја нѣ јадим. Б. Нѣ не косиш, кдсиш бдгами ко момак. — А. Неће доћи. Б. Нѣ неће. — Шта овѣ бѣ, нѣ бѣ га. — Нѣ бѣ Кршикапѣ. — А, нећу ја ноћивати оће, нѣ!

Ово преношење акцента на проклитику *не* врши се већином с презентских облика. Одрична ријечца *не* изговара се врло блиско, уско са глаголском обликом иза себе, отприлике онако како се изговарају префикси у сложеним глаголима. Зато се на њу досљедно преноси акценат у свим штокавским говорима с четвороакцентским системом, дакле не само на југозападу и западу већ и у сјевернијим, шумадијско-војвођанским.

44. — И у старом преношењу акцента на проклитику постоји више категорија. Док су у новом преношењу заступљени највише презент и императив, дотле овдје, у старом преношењу, претежни су други облици:

а) Са свих облика 2. и 3. л. једн. аор. који на првом слогу имају који од силазних акцената преносе се $\hat{\text{~}}$ и $\text{~}^{\text{~}}$ као $\text{~}^{\text{~}}$ на проклитику *не*: *нѣ даде, нѣ рече, нѣ сѣаде, нѣ донесе, нѣ ушече, нѣ виђе, нѣ помисли, нѣ роди гдјина, нѣ свршиш к нама, нѣ крену на вријеме, нѣ ијуну вљетар, нѣ облеси, нѣ ујројасиш* итд.

б) Ово је преношење редовно у одређеним врстама глаголског придјева радног:

Нѣ звали се (поред *не звали*) ми Брђани те ћете! — *Нѣ до му кум водитер.* — *Нѣ би'о* ја ко сам ако ми не платиш! — *Немо тако, јад ин нѣ би'о.* — *Нѣ уни'о* жито, па по сисло. — *Бѣ си досад бѣла, јадна нѣ бѣла?* — *Нѣ било* ти просто мајчино мли'еко!

в) Тако се понашају и имперфекатски и аориски облици гл. *бити* (*être*):

нѣ би'аи, нѣ би'аше, нѣ би'асмо, нѣ би'ају (али, разумије се, *не би'аше, не би'ају* и сл.); *нѣ бљеше, нѣ бљесмо, нѣ бљеју* итд. поред: *нѣ бљеју, нѣ бљесмо* и сл.

г) Кад се ријечца *не* нађе испред пуних презентских облика глагола *ићети*, онда она пада под удар краткосилазног акцента: *нѣ оћеш, нѣ оће, нѣ оћемо, нѣ оћеше, нѣ оће.*

д) Са првог слога трпног придјева преноси се акценат на проклитику *не* као силазни у свих глагола који имају старо повлачење акцента на први слог: *Заклан, али недодрш.* — *Неусу'ио* мли'еко. — *Би'о* е *недоклаш.*

Слично ријечци *не* понаша се и ријечца *ни*: А. *Слѣми'о* Зекан нѣгу. Б. *Ни'е* ни до бѣг, али *Ни'е* добра *ни* виђело.

45. — У сферу проклитичности могу ући и друге, обично ситне ријечи, додуше много ређе него *не*:

да :

da višu, da vidim, da vidimo, da viši, da idem (Вриџе ми 'е да идџм. — Нашишачи'о да иде на састанак у Крњу Јџлу. — Охе да узму џ'о што имамо), *da dam* (Ођу да дам, али ођу и да знам зашто и како) итд.

Преношење акцената на везник *da* доста је ограничено; непреношење је много обичније. Ускоку је много природније: Ођу *da dam* него: Ођу *da dam*. Обично се каже: Не могу *da ildam* ручак, а врло ријетко: Ођу *da ildam* ручак.

Ускочко *viši* — које је добивено од *видиши* и које значи: *види, џоиле-дај, видиши ли?* и сл. с узвичним карактером (Виш ти њџга!) — може имати испред себе везник *da*, али се не каже *da viši*, ни *da viш*, већ *da viш* (= д'ђи д'и вид'ши), што је, вјерозатно, посл' д'ца неутрвене свијести о презентској д'жини (видиш), ако није посл'риједи могућност д'рукчијег изговора он'г *виш* — под дугосилазним акценатом: виш (Виш ти њџга), па одатле *da viш*.

ако :

Ako znam, znali me jadu! — *Ko* [= ако] *znam*, уби'о ме б'г! — А. Ођу да прођеруем б'вце овуд'а. Б. Пљ'нуо ми у џбраз *ako ћеш*.

ђе :

В'ала ви *ђе чули* и *ђе не чули!*

ко :

А. Ми м'брамо овуд'а да направимо пр'гон. Б. *Ko kame*, џчина му џца . . .!

шио :

А. Охе ли и'зиј Мр'деља џв'г л'ета? Б. *Шид znam*, б'она!

док :

А. Охе ли се и'ћи у Колашин? Б. Ст'ани *док видимо*.

нек :

Па нека и'г *нек иду*. — *Нек раде*, па ће имати.

и :

З'ато ти *и вељу*. — П'днешто трав'џ *и д'ђе*. — З'ато ти *и кажем*. — Ј'а сан [= сам] га п'е:џ, те ћу га *и јесим*.

46. — Кад проклити'ка има више од једног слога, старо акценатско преношење врши се „на прескок“:

међу џуде, изнад нас, идред њи', међу руке (исп. *међу браћу, међу сив'ење*), *ни на земљу, ни на џоле, и од бо'а, д'д у н'ј, д'д у д'б* итд.

Кад су у питању д'је енклитике, преношење на прескок може имати два вида. Пор'д, рецимо, *ни на земљу* и *д'д у н'ј* каже се и: *ни на земљу, д'д у н'ј* (Остаћемо *д'д у н'ј*). Осим тога каже се, разумије се, и *ни на земљу* и *до у н'ј*.

ЈЕДНА АКЦЕНАТСКА ОСОБЕНОСТ У ПРОКЛИЗИ

47. — Свака ријеч може бити обезакцентована под одређеним условима у реченици, изразу и сл. Без акцента остају обично ситне ријечи — приједлози, везници и сл., али ова појава може захватити сваку ријеч, било у проклизи, било у енклизи, било негдје између почетка и краја израза и сл. Нпр.

а) почетак:

Би'о сам дошб (поред редовног: Би'о сам дошб);

б) крај:

А. Здрав, Милосаве. Б. Здраво *би'о* (поред: Здраво би'о); боже-мити помози [= боже ми ти помози];

в) средина:

нѐмōј, мōј рōдо (поред: мōј рōдо); Дај ми *мало* водѐ; Држи 'е кō *мало* водѐ на длану; Причүвāј ти ѓнō *мало* жѐнѐ (поред: мāло водѐ, мāло жѐнѐ); Дај ми *мало* качамака; Подигнуо *сирико* Ылг'а (поред стрико Ылг'а); Рад *мене* се не труди (поред: рад мѐне); ја љ ти (поред: ја љ ти); Не чини се *ли'епи'ег* данā (поред редовног: ли'епи'ег данā или ли'епи'ег данā); Прѐдō сам нāко *десе* бравā (поред: дѐсѐт бравā); *ђевере* Лāзо (поред: *ђевере* Лāзо); *на двѐ* (мāјку на вртāлку, оца на двѐ коца, брата на двоја вратā), *свѐйшōи ми* Пѐтра (поред: свѐтōга ми Пѐтра); *баба* Пљачкара (поред: баба Пљачкара); Нѐћемо блѐжат, *већ* ако смо кўкавице; Ти нѐшта нѐ знаш *бе* [= без] *ишō* глаш; итд.

Међу ријечима и изразима који могу бити акценатски и квантитативно неутрализовани посебно место заузимају ријечи које значе количину — бројеви и количински прилози:

десе данā (исп. десе товāрā и дѐсѐт товāрā), *десѐи* кōсā лѐвадѐ, *десе* друга (Косило ми 'е *десе* другā), *дваес* бравā, *ириес* овāцā, *десе* путā, *мало* кавѐ, *мало* жѐнѐ, Усирљла нāко *мало* сљра, Те ја нāко *мало* крпѐ навѐзи, *мало* имāња (Он ће ѓнō *мало* имāња зачас распућкати), *мало* сљ'ена (Довуци ѓнō *мало* сљ'ена љз Барѐ), стока (< сто ока, *сшō* ненаглашено), поред *сшō* ока, Чѐк љмā сāмо *двѐ'е* рўке, *двѐ'е* лāсте, *двоє* љѐцѐ, Задржаће се *нѐколико* данā, Дај ми *колико* да презалōгāйм, итд.

У ову категорију спадају и бројеви *љѐи* и *шес* и сл. — с акцентом ишчезава и дужина: *љѐи* бравā, *љѐи* данā (поред *љѐи* сшōишнā и *љѐи* лудљ), *шесати* (< шес сати), *дваесѐд* годљнā (Упрцо у *дваесѐд* годљнā) итд.

48. — Могућност да ријеч или израз остане без акцента условљава неке специфичне видове преношења акцента у ускочком говору. Ево примјера поређених по структури:

Иридјев и именица :

злò јуџиро (< злò јутро > зло јутро > злò јуџиро) и им. злòјуџиро (Злòјутра, лџуди!), добрò јуџиро и добрòјуџиро (Вџеће дн свде добрò-јуџиро), добàр вечè, добрò вечè, добàр дàн, добрò нòј, злџчас (< злџ час > злџ час > злџчас), добрџчас (Добрџчас ти нà пџт), па и узлџчас (поред у злџ час, удобрџчас и у добрџ час, свè лџшо (Бџ'о е бџе свè лџшо), вàз дрàйу нòј, сву дрàйу нòј, вàз бџ'елџ свџ'еџ (поред вàс бџ'елџ свџ'ет), вàз дуџи дàн (поред вàс дуџи дàн), вàз дрàйò лџшо (поред вàс дрàйò лџшо), суџри дàн, Свџџилџ'а (< свџџи Ылџ'а), свџџи Пџтар (< свџџи Пџтар) итд.;

замјеница и именица :

онџчас, џàчас, свакџ час и свакџчас, онџ нòј (поред онџ нòј) и др. ;
број и именица :

један : један дàн, један сàџ, једну нòј, једну краву, једну уру, једну вечен (Бџ'о е бџе једну вечен), једнè јодинè, једну јодину, једнò јуџиро ;

двà (и двè) : двà сàџа (Мџчџ'о се двà сàџа), двà браџа (о двà браџа џџца), двà камена, двà џлàсџа, двà мџџра, двà дàна, двà мљесџа, двџ'è куџе, двџ'è ноџи, двèò чџлàдџ, двà вука, двà мљесèца (Рàдџ вèј двà мљесèца), двџ'è јодине, двџ'è рџке (Чòек џмà сàмо двџ'è рџке), двџ'è шаке, двџ'è краве (Ымàм нàке двџ'è краве), двàџџџ, двà џџџа, двà сџџàрa жџџа;

џри (џрде) : џри браџа, џри сàџа, џри дрџџа, џри куџе, џри џлàве, џроè џелàдџ, џроè мачàдџ, џри јодине (Прòшле су отàдà џри јодине), џри мљесèца, џри мљаде (< трџ џлàде), џри јàџџџа, џри мџџџџа (исп. џри мџџџџе);

чџџири : чџџири браџа, чџџири мљесèца, чџџири куџе, чџџири јàџџџа, чџџири џлàсџа, чџџириџџџџ, чџџири џџџа;

џџџ : џџџ јодинà (Бџло мџ 'е тàдè џџџ јодинà), џџ дàнà, џџџ кџџà, џџџ мљàдà, џџџ динàрà, џџџ јуџàрà, џџџ џàрà, џџџ сџџџџџн;

џџџ, сџдàм, дсàм, дџџџџ :

џџџ кџџà, сџдàм мљàдà, сџдàм браџà, осàм кàрàџџà, дџџџџ срџџà, дџџџџ круџàкà ;

дџџџџ, дџдџџ, џриџџџ и др. :

дџџџџ кџџà, дџџџџ јодинà, двàџџ кџџà, двàџџ џџџàрà, џриџџџ кџлà бџчè, двàдџџџџџџ јодинà (поред двàдџџџџ пџт годџџнè и двàдџџџџ џ пџт гòдџџнà), дџџџ јодинà итд. ;

сџџџ :

сџџџ кџлà, сџџџ џџџàрà сџ'ена, сџџџ јодинà (Жџџџ'о е сџџџ гòдџџнà);

број и број:

седам-осам, двайри, чейри-пеш, пшес (< пет шест),
двешри, двошров итд.;

замјеница и глагол:

шид уради (поред шид уради), кд кажс (поред кд
кажс), шид би итд.;

приједло и именица:

крај куће (али, наравно, крај кућа), крај локве, јодно
њиве, јокрај шљиве и сл.;

приједло и замјеница:

себешој (< себет тогај);

прилози:

ђеђе, кужкамо, ирекдсуира, ирбсуира, сушрадџн итд.;

неодређене замјенице:

ђеко, ђешшо и сл.;

разни (стихотупи, скамењени) изрази прилошкој, узвичној и сл. карак-
тера:

ддбддџ (= куд), ђемудрајо, какојудрајо, најдшуйи,
идмајабди, узбчас, наузбчас, најодноју, дајбоже, коешитџ
(< кд је витџ > ко е витџ > ко е витџ > коешитџ),
кршиандво (< крст и андрво) и сл.

Класификација категорија ове врсте преношења акцента могла би
се извести и другачије него што је овдје учињено, тј. на разне начине —
према врсти и мјесту акцента (у кућу : два браша ; ирб Бара : ирекд Бара),
према природи проклитике итд.

Приједлог иреко, послџје губљења гласа к и контракције вокала,
свео се на иро :

ирб Тарџ (< прд Тарџ > прџ Тарџ > ирб Тарџ), ирб куће, ирб жиша,
ирб њиве, ирб мљере, ирб ње, ирб ријечи, ирб јодине, ирб Бара, ирб бри-
'еја, ирб совре (поред иред совре и ирекд совре), Прџбразење, ирб
слџкџ, ирбсуира (< ирџ сутра) и сл.

Ипак се каже ирџдџн и ирџнџ (форме ирџдџн и ирџнџ немају у мате-
ријалу), гдје је ирџ, вјероватно, задржало сву силу свог акцента.

Слично се понаша и иџ (= пола): иџ кила, иџ ње, иџ вијека, иџ леба,
иџ шљивџ, иџ сиена, иџ јодине и сл.

Али иџ иуша и сл. или са обезнаглашењем: пџ пута, пџ лџвадџ итд.

Бројни прилози двашуйи, шришуйи својом квалитативно-квантита-
тивном природом ником не излазе из овог система преношења акцента:
дџ пут > дџ пут > двашуйи. Тако остаје и кад је оно иуш у облику
иуша: дџ пута (: дџ пута = zwei Wege). Тако и дџатрипџт и дџатри-
пџта, чџатрипџт и чџатрипџта, три-чџатрипџт и: три-чџатрипџта, дџсе
пџта и дџсџт пџта (Рџкџ саму [= сам му] дџсе пџта и Рџкџ саму дџсџт пџта).

Случајеви какав је дџнесџмо [= донеси амо] могу бити дџојаког пос-
танка: 1) све као у овом систему преношења: дџнесџ амо > (после губ-

љсња императивног завршетка, што је овдје, у Ускоцима, а и иначе, чест случај) донесамо > донесамо > донесамо) и 2) крњи императив са својим акценатом и неутралтзацијом акцената у дјелу амо (āmo).

Ја млим (млим) је, редозчо, дјло ја млим, а одзвде: ја млим. Па онда и: јамлим и јанлим. Ако би се можда и рекло ја мислим, никад се неће рећи ја знам и сл.

Мешчйн (= мени се чини) вјероватно је овако настало: мене (дјт. у Ускоцима) се чини > менсчйн (губљење знатног гласовног материјала у, рецимо, брзом говору) > меншчйн > мешчйн.

У Ускоцима се не каже чейирисийб (400), већ чейирисийа, што одговара овом систему преношења: четири + (старо) ста (сийо се у Ускоцима изговара обично кратко) > чейирисийа поред чейирисийа.

49. — Као што се види, ако је преношење акцената по овом систему, онда је *йей сийоийнā*, *йей кућā* и сл., што значи да је број *йей* примио на себе акценат с наредне ријечи тек кад је изгубио и акценат и дужину.

Упитна ријечца *олийй*, која значи *оли* [= хоћеш ли] и *ий* могла би се овако објаснити: оли й ти (< ол и ти, редукција вокала *и*) > *олийй*.

49а. — Ова врста преношења редовна је појава у ускочком говору, али није обавезна, особито не кад се нека ријеч из неког разлога наглашава, кад се истиче оно што се ријечју или изразом казује.

50. — Услед свега тога дешава се да неке ријечи и изрази имају, као што је већ помињано, дзојак изговор:

штò мārй	и	штò мārй
кò кājē	и	кò кājē
з девe грòбā	и	з дèвèт грòбā
десèт ил̄āдā	и	дèсèт ил̄āдā
на трй краја	и	нā трй краја

— или тројак: дèсèй стòтйнā, дèсè стотйна, дèсè лјудй.

50а. — Акценатско преношење слично овоме описаном овдје забиљежили су и други аутори:

Вук: *двā днй, йрй днй, чейирй днй, Акò Бòй дā*, [ово значи: акò бòг дā], *двйè мājкe, дèвèй кућā* [= кућā] (В, под дан Бог; у Посл. XL и XLI)

Маретић: (за књижевни језик): *dobrò jutro, dobrà večè* [= вече], *dobàr dān* [= дан] (ГС, 113);

Решетар: (за Дубровник): *dobrò jutro, dobrà večer, dobrà nòc* (SB 212);

Вуковић: (за Пиву и Дробњак): *добрòјуйро, добàрвечe* [мјесто добàр вечè], *добрāнòћ, злòјуйро, злā йодича, злā срећа, свейй Лука, у добрй час* итд. (АГПД, 297—298; ГПД, 10, 30);

- Ружичић: (за Пљевља): *у добри час, добрд сѣкше* (АСПГ, 176);
 Д. Бујић: *сваки час, у добри час, у зли час* (ГБ, 65);
 М. Симић: *добрд шѣро, добар вече* (ГСО, 23);
 М. Тешић: *двѣ іодине, шѣри іодине* (ГЉ, 176/18);
 ПСКЈ: *добар вече, добрд вече, добар дан, добрд јушѣро и им. до-
 брдјушѣро* (стр. 262. и 263).

Итд.

РИЈЕЧИ У СФЕРИ ПРОКЛИТИЧНОСТИ

51. — Сад се може подробније сагледати шта све може бити ен-
 клитика или функционисати као енклитика:

Ево шта у том смислу пружа ускочки говор:

1. *ириједлози*: у кући, на оку;
2. *не, ни*: не слуша, не би, не би'аг; ни ја, ни ти;
3. *замјеница*: та'час, он'ичас, ко зна, што знам;
4. *иридјев*: зл'дјутро, добар вечѣ;
5. *број*: три друга, дваес товара;
6. *ирилоі*: ће чули, још сад;
7. *везник*: њ ја, њ сад, шесет њ седам, њ у што, да видим, ако ће;
8. *ријечца*: п'дјачѣ, п'д два, нек идѣ.

Ван сваке је сумње да су приједлози и ријечца *не* они језички еле-
 менти који најчешће улијећу у проклитичку акценатску игру. Неке друге
 појаве доста су честе (нпр. добрд јутро), док су неке, као што смо већ
 рекли, доста ријетке и изговорно напорне.

ИМЕНИЦЕ

ИМЕНИЦЕ МУШКОГ РОДА

АКЦЕНАТСКИ ТИПОВИ

52. *Им. ииѿа Пѣро*. Све ове именице — било да представљају редовна имена (*Пѣро* — име), било да су хипокористички (*Пѣро* — хип. од *Пѣшар*) — имају врло чврст и изразит акценатски систем: *Пѣро* — *Пѣра* — *Пѣру* — *Пѣра* — *Пѣро* — *Пѣром* — *Пѣру*.

Међутим, поред редовног силазног акцената у вок. (°), ове именице могу имати у том падежу и дугоузлазни, дакле номинативни акценат, у свим хипокористичким случајевима, тј. у хипокористичком вокативу, обично уз замјеницу *мој* (исп. т. 136): *Нѣмѡј, мѡј Пѣро*. — *Причувај телад, мѡј Жѡјо*. — *Ајде, устани, мѡј Гајо*. — *Нѣ играј се левѡром, мѡј Вуле*. — *Поћерај гѡведа на локву, мѡј Дуле* итд.

Ево најобичнијих властитих имена и хипокористичка која се тако акценатски понашају: *Бајо, Блажѡ, Бѡјо, Бѡро, Бѡшо, Буљѡ, Видѡ, Владѡ, Вујѡ, Вуко, Гаѡро, Гајѡ, Гаѡро, Гајѡшо, Гаѡѡ, Грујѡ, Дајѡшо, Даѡѡ, Драјѡ, Дујѡ, Дуко, Ђѡко, Ђуѡро, Жѡјѡ, Злајѡшо, Јѡко, Јѡѡ, Јѡво, Јѡјѡ, Киѡшо, Кѡјѡ, Кѡѡ, Лајѡ, Миѡшо, Миѡшо, Миѡѡ, Мѡѡѡ, Мујѡ, Нѣѡѡ, Нѣшо, Нѡко, Нуко, Оѡшо, Пајѡ, Пѣјѡ, Пѣко, Пѣро, Рако, Саѡво, Сѣљѡ, Суљѡ, Тѡѡ, Уѡѡ, Сако; Вуле, Драле, Дуле, Ђѡле, Зѡле, Јѡле, Кѡле, Цѡле, Миле, Нѡле, Раде, Сѡѡѡле, Ђѡле, Цѡле, Шѡѡле, Шуле, Сале* итд.

Тако се понашају и опште именице м. р., било хипокористичке или редовне, од два слога и са дугоузлазним акцентом на првом слогу: *злајѡшо — злајѡша — злајѡшу — злајѡша — злајѡшо и злајѡшо — злајѡшѡм — злајѡшу*. Ево најобичнијих: *бѡло, бѡлајѡ, бѡлѡѡ, бѡрајѡшо, бѡрѡко, бѡраѡѡ, вѡко, вѡѡшо, вујѡ, ѿѡро, ѿлѡшо, ѿчуѡ, дѡѡѡ, дѡро, дрѡјѡшо, дрѡѡѡ, зѡко, зѡљѡ, зѡѡѡ, јаѡѡ, јаѡро, клѡмѡѡшо, лѡѡѡ, мѡзѡѡ, мѡрѡѡ, мѡрѡѡѡ, рѡѡѡ, сѡро, сѡрѡѡшо, шѡѡѡѡ, шѡѡѡѡ, шѡѡѡѡѡ, шѡѡѡѡѡѡ, шѡѡѡѡѡѡѡ; бѡраѡле, шѡѡѡѡѡѡѡ* итд.

Сасвим је разумљиво што се од именица какве су *бѡлѡѡ, шѡмѡрѡѡѡѡѡ, шѡѡѡѡѡѡѡ* и сл. не употребљава хипокористички вокатив. Али, ако би био

употребљен, у иронији или каквој другој прилици, ничим се не би разликовао од осталих именица ове врсте (вок. *мој шрањо* или *мој шрањо*).

53. — У Вука је *Раде* — *Рада* као и у Ускоцима, али *Вуле*, *Лале*, *Тале*, *Шуле*, а у Ускоцима је сасвим другачије: *Вуле*, *Лале*, *Тале* (Ако *Тале* бјднѣ срѣћѣ старѣ), *Шуле* итд.

54. — Има разлике између Вука и Ускока и у акценту тросложних именица типа *Милино*. Вук у већини случајева има двојак акценат: *Милино* (*Милџино*), *Милџено* (*Милџено*), *Радџино* (*Радџино*), али само *Радџено*. У Ускоцима господри само тип: *Милџино* итд. У РЈА је као у Вука. Иако је Вук форме са ' потчињено формама типа *Милџино*, у РСАНУ су те две форме изједначене: *Јелџено* и *Јелџено*.

55. — У именима типа *Сџино* Вук има *Сџино*, *Мџико*, *Рџико* и сл., а у Ускоцима је *Сџино*, *Мџико* и сл. Вук има *Вџико* (*Вџико*), *Рџико* (*Рџико*), а у Ускоцима само *Вџико* и *Рџико*. Вук и Ускоци се слажу у акцентима имена *Јџико*, *Брџико* и *Мџико*.

56. — Вук има *Мџош*, *Ћрош*, *Радџош* — *Радџош*. Тако је и у Ускоцима. Овдје је *Јџош* — *Јџош*, затим *Пџош* — *Пџош*.

57. — У Вука је *Дџан*, у Ускоцима *Дџан* — *Дџан*, *Дџан* и сл.

58. — *Јован* — *Јована* је редовно, а *Јована* се везује само за свеца: *од свџиби Јована*.

59. — Имена типа *Боџољуб* имају чврсто краткосилазни акценат на почетном слогу и дужину на завршном: *Боџољуб*, *Дрџољуб*, *Љубодр џи* *Мџорџад* итд.

Имена као *Трџико*, *Пџико*, *Бџико* и сл. акценатски су подударна у Ускоцима и код Вука.

У Ускоцима је само *Радџош* — *Радџош*, *Вукџош* — *Вукџош* и сл.; не постоји ни *Радџош*, ни *Вукџош*.

60. — У вези са наглашавањем наведених личних имена стоји и акценат одговарајућих презимена.

Опште је правило да сва презимена изведена од имена задржавају у ускочком говору акценат тих имена: *Брџиковић*, *Вџиковић*, *Јџиковић*, *Мџиковић*, *Рџиковић*, *Сџиковић* итд., а нема ни трага од акцента: *Јџиковић*, *Мџиковић*, *Брџиковић* и сл.

Затим: *Радџовић* (*Радџовић*), *Лалевић*, *Вулевић*, *Мићовић*, *Петровић*, *Церовић*, *Јововић*, *Бџовић*, *Тџовић*, *Мџовић* (према *Мџо*), *Бџовић* итд. *Вуков* је према *Вук*, а *Вуковић* би било према *Вуко*.

Затим: *Вуковановић* (према *Вукован*, нема *Вуковановић*), *Крџмановић* (према *Крџман*), *Мџошевић* (према *Мџош*, нема *Мџошевић*), *Рџбрен* (према *Рџбрен*), *Тџдор* (према *Тџдор*), *Ћрошевић* (према *Ћрош*), *Бџошевић*, *Јвановић* (према *Јван*), *Јвановић*, *Бџановић* (према *Бџан*), *Лџкић* (према *Лџкић*), *Пџкић* (према *Пџкић*), *Радџановић* (према

Радан), *Радшевић* (према *Радом*) итд., а не са акцентом помереним према крају: *Тодоровић*, *Вуксάνовић*, *Машијашевић*, *Булајковић*, *Крсмáновић*, *Лакíшевић*, *Павићевић* и сл.

61. — Описаним акценатским односима имена и презимена одговара однос неких категорија општих именица м. р. Именице м. р. на *-ко* типа *дебелко* нису многобројне ни у Вука ни у Ускоцима. Ипак, и поред постојања синонимичких форми, изгледа да је тај формант продуктивнији у последње вријеме: *чујавко* (поред *чујавац*), *слинавко* (поред *слинавац*), *шодеранко*, *одријанко*, *превијанко* итд. Вук ту ставља дугоузлазни акценат: *дебѣлко*. Исто тако нису се друкчије понијели ни РЈА, РСАНУ и РМХ. На основу тога рекло би се да би Вуков акценат био такав и у свим другим, овдје наведеним и сл. именицама (*чујавко*, *шрајавко*, *одријанко*; оне се, особито у сјеверним и источним крајевима, данас заиста тако и изговарају). Међутим, у Ускоцима такве именице, уколико постоје, задржавају придјевски акценат, са дуљењем поста акценатског слога или са задржавањем придјевске поста акценатске дужине: *дебѣлко*, *чујавко*, *шрајавко* и сл. Њима се придружују и именице као *одријанко*, *лажјавко*, *превијанко* и сл.

62. — Именице као *зекоња* и сл. су и мушког (по природи) и женског (облички) рода, па се могу акценатски разматрати и овдје, код им. м. р.

Те су именице акценатски врло стабилне, а има их доста: *балoња*, *блeсоња*, *бoроња*, *бркоња* (поред *брко*, *бркајма*), *бузоња*, *дивоња*, *дуиoња*, *зeкоња*, *зоноња*, *јаблоња*, *јайоња*, *јелоња*, *кијоња*, *кoлоња*, *иeроња*, *ирушoња*, *рамоња*, *рбиoња*, *сeроња*, *сивоња*, *шриoња*, *ћeиoња*, *шарoња* и многе друге.

Њихов акценат није изразит само у ном. једн., већ и у осталим падежима: *зeкоња* — *зeкоњe*, *зeкоњи*, *зeкоњу*, *зeкоње*, *зeкoњa*, *зeкоњама* итд. Чак им се и вок. акценатски не мења: *зeкоња*, *рyдоња*, *бркоња* итд.

Велики број ових именица — које, као што се види, означавају волове (по боји или каквом другом својству) и људе са изразитим извјесним особинама — има друкчији акценат у Вука, краткосилазни: *дуиoња*, *кијoња*, *мркоња*, *цајeиoња*, *бузоња* итд.

Знатан је број ових именица које и у Вука имају ускочки акценат: *зeкоња*, *шарoња*, *сивоња*, *бркоња* и др. Једва да се овдје-ондје појави у ускочком говору мјесто дугоузлазног акцента "; поред редовног *дивоња* може се чути и *дйвоња*. *Мркоња* је готово необично крај *мркоња*. У РСАНУ се различито поступа, али у сваком случају шире него у Вука и у Ускоцима: *дуиoња* (*дүйоња*), *кијoња* и *кијoња* (*кијоња*), *дивоња* и *дйвоња*.

Ти акценатски односи огледавају се, разумије се, и у придјевима изведеним од ових именица: В *мркоњин*, У. *мркоњин*; В *шароњин*, У. *шароњин*, бброњин, галоњин итд.

ЈЕНОСЛОЖНЕ ИМЕНИЦЕ

63. — Тип *илас* — *иласиа*. Овамо иду: *бан, брав, бриџес, вал, вез, врџи, врџи, ври, вук, илџб, ирад, дак, дан, дар, друџи, жиџи, жиџр, жуљ, змај, знак, зрак, зуб, клас, крак, лад, маџи, мрав, мџс, ирџи, ирџи, иџж, рад, рас* (*statura*), *реџи, син, слаџи, смрад, срџб, сџан, сџид, сџраџи, сџд* (*vas*), *шраџи, шрак, шџи, џув, џрв, џир, шџаџи* (*сраго*), *шџиџи* и др.

Као што је познато, ове именица, ако значе нешто неживо, имају у лок. дугоузлазни акценат (исп. *кракџ > краку*): *иришиџу, врџиџу, зубу, класу, сџанџу, врсџу* итд. Мора се рећи да ово правило, што се тиче ускочког говора, није јединствено. Има овдје, највише под аналошким дјецтвом, и акцената осталих глдежџи: *ираџу* (Бџо е џ *ираџу*), *вриџу* (*на вриџу*), *врдџиџу* (*на врдџиџу*), *џиџру, иришиџу, даџу* (у једном *даџу*), *џвиџиџу* мјесто *џвиџиџу*, што тачџо је постоџи); забилежџио сам само *шиџаџу*, а шпаџу нијесам чуо. То двојство локативског акцената особито се огледа у именицама типа *снџеџи*: *снџеџиџу* и џ *снџеџиџу*, у *џвиџиџу* и џ *џвиџиџу*, у *свиџиџу* и џ *свиџиџу*, у *ириџиџу* и џ *ириџиџу*, *на бриџиџу*, и *на бриџиџу* итд.

Што се тиче лок. једн. именица које значе нешто живо, у њих, као и у књ. ј., нема промјене акцената: *вук — вуку, друџи — друџиџу* итд. Ускокџима не одговарају ови Вуковићевџи (АГПД, 199) изговари: *на мраву, на џрву, на бсу, џо врџиџу*; оздје би се рекло *на мраву, на џрву* или *на џрву, на бсу, џд врџиџу* или *џо врџиџу* итд.

У мн., са уметком *-ов* или *-ев*, ове су именице под краткосилазним акцентом: *иласџиџови, иришиџевџи, браџови, змаџевџи, кџрови, дарџови, шџеџиџови, џвџеџиџови, ирадџови, знаџови, краџови, дџелџови, вљџевџи, кнџзови и кнџсџевџи, зџевџи, врџиџови* итд.

Именице као *рад* имају у мн. *раџови, маџови, жуљевџи, шџрџови, млазевџи, редџови, шџриџови, сџанџови, илџбовџи, валџови, иџжџевџи, вриџови* (*иџред ври, вра, вровџи, врџва*) и сл., али може бити и двоџак акценат: *знаџовџи* и *знаџовџи, краџовџи* и *краџовџи, иџжџевџи* и *иџжџевџи, шџраџовџи* и *шџраџовџи, дџелџовџи* и *диџелџовџи, вљџевџи* и *виџевџи, зџдовџи* и *зџдовџи, сџиџовџи* и *сџиџовџи, иришиџовџи* и *иришиџовџи* и сл.

Именице као *знак, крак* и сл., кад су без уметака *-ов* и *-ев*, мјесто *знаџи, краџи* и сл., имају *знаџи, краџи, криџи, зраџи* и сл., али *мравџи, џрџи, браџи* и сл.

У ген. мн. двоџаџо је стаџе:

- а) ако се не умеџе *-ов* или *-ев*, онџа је прџи слог редџовно под дугоузлазним акцентом: *иласџиџа, браџа, џрџа* (заст. *џрџи*), *мравџа* (заст. *мравџи*), *сџнаџа* (*дџевџи сџнаџа* ко дџевџет златниџег јаџуџка), *зубџа, данџа* итд.;
- б) ако се умеџе *-ов* или *-ев*, онџа је, за разлику од ВД (СА, 21), редџован краткосилазни акценат: *иласџиџџа, ирадџџа, класџџа, сџнџџа, сџдџџа, дарџџа, браџџа, џирџџа, врџиџџа, врдџиџџа, змаџџа, иришиџџа, зџевџџа, кнџзџџа, шџеџиџџа, бриџџџа, друџиџџа* и сл.

У мн. се запажају прилична колебања:

а) проширена мн.: *кључеви* — *кључевā* — *кључевима*; тако и: *џањеви*, *ножјеви*, *краљеви*, *шўљеви*, *судови*, (*tribunals*), *џрајови*, *бикови*, *биковима*, *букови*, *букбвā*, *буковима* итд.;

— али и, додатне ређе: *џањеви* — *џањевā* — *џањевима*; тако и: *кључеви*, *бикови*; затим *шўљеви* — *шўљевā* — *шўљевима* (*шўљевима*) итд.;

б) краћа мн.: *брци* — *бркā* — *брцима*, *ђаци* — *ђакā* — *ђацима*, *двори* — *дворā* — *дворима* итд.

Мн. од *брк* је, дакле, *брци* и *бркови*, док се *бркови* не чује или чује врло ријетко. Редовна множина од *ђак* је *ђаци*, доста је често и *ђакови* — *ђакбвā*, *ђаковима* и *ђакдвима*, али *ђакови* нисам забиљежио. Понекад је тешко одредити који облик има акценатску превагу: *шўљеви* или *шўљеви*, *краљеви* или *крāљеви* итд. Уопште су ичигички акценатски типови, особито типови једносложних и дјусложних именица м. р., врло замршени, тј. ове се именице врло лако преливају из једног типа у други. Никако се не смije тврдити да постоји само *шўљ* — *шўља* или *жўљ* — *жўља*, а да је појава *шўљ* — *шўља*, *жўљ* — *жўља* искључена, па се онда, разумије се, компликује акценатска слика и у другим падсезима. Најбоље је, чини ми се, пратити ове именице једну по једну.

65. — Тип *џдр* — *џдра*. Овамо припадају: *ббi*, *ббк*, *ббр*, *ббј*, *ббл*, *брбд*, *брвј*, *вбз*, *ибдј*, *јрбм*, *јбс*, *дб*, *дбм*, *дрбб*, *знбј*, *кбв*, *крāј*, *крбв*, *крбј*, *лбд*, *лбв*, *лбј*, *мбд*, *нбс*, *об*, *јбс*, *рāј*, *рбi*, *рбд*, *рбј*, *скбк*, *смбк*, *сбј*, *сбк*, *џбр*, *чвбр* и др.

Даничићеви примјери *зббј* — *зббја*, *зббр* — *зббра*, *змај* — *змаја*, *вбј* — *вбја*, *сџвбр* — *сџвбра*, *сџрāх* — *сџрāха*, *џāсџ* — *џāсџа* и неки други не припадају овом типу пошто је њихов изговор у Ускоцима друкчији: *зббј* — *зббја*, *зббр* — *зббра*, *змај* — *змаја*, *вбј* — *вбја*, *сџвбр* — *сџвбра*, *сџрāi* — *сџрāiа* (поред *сџрāа* и *сџрā*), *џāс* — *џāсџа*.

У лок. једн. ове именице, ако значе нешто неживо, имају краткоузлазни акценат мјесто краткосилазног: у *ббју*, на *крбву*, у *лбву*, у *дбму* на *мбду*, на *нбсу*, у *рбду*, у *знбју*, а *џб* боју и сл.

За разлику од Даничића (*ббј* — *ббјеви*, *ббр* — *бброви*, *брбд* — *брбдови*, *дбм* — *дбмови* итд.) у Ускоцима се овдје у мн. одржава акценат ген. једн. ("): *брбеви* — *брбевā* (понекад *брбевā*) — *брбевима* и *брбдвима*; *крбеви*, *јрбмови*, *рбјови* (ген. *рбјбвā* и *рбјбвā*), *јбсџи*, *ббкови*, *бброви* — *ббровā* — *ббровима* и *борбдвима*, *инбеви*, *дбмови*, *крāеви*, *крбвови*, *дблови*, *јбсџиови*, *знбеви*, *вбзови*, *нбсови*, ген. *нбсбвā* (понекад *носбвā* — Ди'елићемо га [смрад] по *носбвā*) итд.

Од *ббi* — *ббiа* мн. гласи *ббiови* (*ббiбвā*, *ббiовима*).

Ген. мн. од *јбс* — *јбсџа* јесте *јбсџи* и *јбсџā*; проширену множину нијесам забиљежио.

У множ. са уметцима *-ов* и *-ев* акценат остаје као у једн.: *срезови*, *срезова̄*, *срезовима*, *срезове*, *часови*, *бичеви*, *кршеви*, *снојови*, *смејови*; затим: *јрдбови* — *јрдбоба̄* (и *јрдбоба̄*) — *јрдбовима* — *јрдбове*; *јрбови* — *јрбоба̄* (и *јрбоба̄*) — *јрбовима* — *јрбове*; *кукови* — *кукбоба̄* (*кукбоба̄*) — *куковима* — *кукове* итд.

У краћој множ. акценат се такође не мијења: *коњи*, *крсӣи* — *коњима* (*коњима*), *крсӣима* — *коње*, *крсӣе*, сем у ген. *коња̄*, *крсӣа̄*, *сноја̄*.

ДВОСЛОЖНЕ ИМЕНИЦЕ

68. — Тип *лџор* — *лџора*. Именице овог типа задржавају номинативни акценат у свим падежима: *лџор* — *лџора* — *лџору* — *лџоре* — *лџором* — *лџору* — *лџори* — *лџора̄* — *лџорима* — *лџоре* — *лџори*.

Тако је и у примјерима: *жџмор*, *киџош*, *мајстиор*, *шабор*, *анди'о*, *иџенџер*, *дџош*, *шушкор*, *Призрен* и још понека.

Именице *жубор* и *разор*, које у Даничића (27) виду по овом типу, у Ускоцима се изговарају: *жубор* — *жубора* и *разор*, *-а*, па стога припадају другим типовима.

69. — Тип *лакаш* — *лакша*. Овамо припадају: *врӣсак*, *ӣљӯсак*, *љӯсак*, *ӣйсак*, *ӣеда̄л*, *ӣрџесак*, *смӣсб*, *ли'евак* (исп. ек. *левак*), *ӣӯӣња̄*, *шуша̄н* и друге.

Даничићево (27) *ја̄рак* и *чӯнак* гласи овдје *ја̄рак* и *чӯнак*.

У лок. једн. остаје углавном акценат осталих падежа једн., али се срећу и примјери као *ио смислу*, у *ми'џеку* (поред *у ми'џеку*) и сл.

Уколико се употребљавају у множ., ове именице имају краткосилазни акценат ако су проширене уметцима *-ов* или *-ев*: *лакшови* — *лакшова̄* (понекад *лакшова̄*) — *лакшовима* (*лакшовима*) — *лакшове*,

— или дугоузлазни: *ӣљӯскови* — *ӣљӯскоба̄* — *ӣљусковима* — *ӣљӯскове*, поред *ӣљӯскови* и сл.;

или дугосилазни ако се не проширују: *ӣџџи* — *ӣџџа̄* — *ӣџџима* — *ӣџџе*.

Даничић (27) је мозак уврстио у овај тип: *мџак* — *мџа̄*. У Вука је *мџак* (*мџак*) — *мџа̄*. У Ускоцима *мџак* — *мџа̄*, лок. *мџӣу*, мн. *мџӣови* — *мџӣова̄* итд.

70. — Тип *кӯӣња̄к* — *кӯӣња̄ка*. Нема их много: *мучња̄к*, *ӣразнӣк*, *ӣӯӣнӣк*, можда и још која.

Акценат се не мијења: *ӣӯӣнӣк* — *ӣӯӣника* — *ӣӯӣнику* — *ӣӯӣници* — *ӣӯӣника̄* итд.

71. — Тип *бџем* — *бџема*: *бџем* — *бџема* — *бџему* — *бџем* — *бџеме* — *бџемом* — *бџеми* — *бџема̄* — *бџемима* — *бџеме*.

Промјена нема.

96. — Тип: *идбраиим*, -а. Ових именица има доста: *алаишић* и *алаишић*, *Араиин*, *барјачић*, *берберин*, *бубрешичић*, *дукаишић*, *Јевреин*, *језичић*, *калуђер*, *каурин*, *Крстишић*, *лисицић*, *обрашчић*, *драшчић*, *идочим*, *идиочић*, *ранишић*, *родишић*, *свештишић* и друге.

У ген. мн. нема промјене акцента: *барјачића*, *дукаишића*, *свештишића*, *учишића* итд., али има у именица на -ин (послије губљења наставка у множини): *берберја*, *Араија*, *каурја*.

Им. *Јевреин* нешто другачије се понаша. Послије отпадне наставка -ин, ген. мн. би требало да гласи: *Јевреја*, али она гласи и *Јевреј* у ном. једн., па онда припада типу *јунак*, -ака, те мн. гласи *Јевреи*, ген. *Јевреја* итд.

Имен. као *добротвор*, *селянин* и сл. гласе у ускочком говору *добротвор*, *селянин* итд.

97. — Тип: *ддлазак* — *ддласка*. Кратки узлазни акценат на првом слогу и непостојано а: мн. *ддласци*, ген. *ддлазакџа*, дат. *ддласцима* итд. Као што се види, нема промјене акцента: Ддста е било *ддлазакџа* и *ддлазакџа*. — То е било при повратку. — Кућа ни је испод једног избрешка.

Припаднице: *ддврайак*, *идврайак*, *ушишиак*, *желудац*, *завезак*, *зајри-зак*, *заушак*, *избрежак*, *назадак*, *најредак*, *иддмеџак*, *иддмладак*, *иддлубац*, *ддлазак* итд.

98. — То исто, само са дуљењем вокала пред непостојаним а — тип: *јријлавак* — *јријлавка*: *бдсиљак*, *закoljaк*, *најлавак*, *завојак*, *заломак*, *зџранак*, *кашанац*, *кџдљивац*, *лжљивац*, *Лџенац*, *мајарац*, *навиљак*, *надимак*, *нарамак*, *дбојак*, *дјлавак*, *дјранак*, *дкџајак*, *дјланац*, *дсиљанац*, *дслонац*, *дшиљанац*, *идџирицац*, *иддвољак*, *закљоџац*, *идкљоџац*, *идсиљак*, *идшиљак*, *идчиљак*, *јријланац*, *сџрдљивац*, *сџушљивац*, *сџрашљивац*, *сџсиљимац*, *шџирицац*, *увојак*, *уранац*, *уривак* и др.

Ген. мн.: *уривакџа*, *дбојакџа*, *дјланацџа*, *нарамакџа*, *дјранацџа*, *јријланацџа* итд., с тим, што се, као што се види, губи дужина другог слога од почетка ријечи у зависним падџима, а остају дужи редовне дужине ген. мн.: Сад по Ускоцима прџваља и гџменџе *дјланацџа* кољико дј. — Ддста, бџате, и тџег сџстанацџа.

99. — Тип: *аниџрешић* — *аниџрешића*: *Арџанас*, *Би'дџирад*, *бџдчуј*, *Вџсџин*, *Вуџаџин*, *Вуџдман*, *јосџддин*, *домџин*, *Драџуџин*, *зубџуџић*, *клобџуџић*, *кољџуџић*, *кошџуџић*, *кумаџин*, *нојдсиџић*, *јашџеној*, *јушџдмеџи*, *Раџдман*, *Сџмеџун*, *сирџмај*, *јојданџук*, *цџијанџук*, *би'дчуј* итд.

Без промјене акцента: *јашџеној* — *јашџеноја* — *јашџеноџе* — *јашџеноџи* — *јашџеноја* итд.

100. — Типу *удџвац* — *удџваца* (вок. *удџвче*, ген. мн. *удџвацџа*) припадају им. *кошџаџац*, *бџизџанац* и сл. *Покрџвац* има *јдкрџваца*, *пџкрџвацџу*, мн. *јдкрџвацџи*, ген. *пџкрџвацџа* итд., а *сџнџвац* — *сџнџваца*, вок. *сџнџвче*, мн. *сџнџвацџи*, ген. *сџнџвацџа*.

101. — Им. *аранди'о* (< арацди'ел), *алајбеї*, *сенајшор* чине малу групу именица у којима нема тако рећи никаквих акценатских промјена, сем *аранђела* (фон.) и *аранђела* (дуж. у ген. мн.).

102. — Тип: *бездушник* — *бездушника*. Ево и других: *безумник*, *безбожник*, *іраначар*, *најамник*, *невљерник*, *одмешник*, *іерјанік*, *свеційенік*, *іидмничар* и сл.

Даничићев (46) *кдњаник* уклопио се у тип *вљереник* пошто овдје, у Ускоцима, гласи *кдњаник*. Тако исто и *виноірад*.

103. — Тип: *іокдјник* — *іокдјника*. Овакве су и ове: *безвбник*, *буншбвник*, *Дубрбвник*, *дчајник*, *іосланік* (и *іосланік*), *ушбрник*.

Нема промјене акцената.

Станбвник (СА, 48) иде у тип *јунак* пошто је Ускоци изговарају овако: *сјанбвник*.

ИМЕНИЦЕ М. Р. ОД ЧЕТИРИ И ВИШЕ СЛОВОГА

104. — Из прегледа тросложних именица м. р. могло се видјети да има доста група именица у којима се акценат не мијења у парадигми, већ остаје онакав какав је у ном. једт. За именице м. р. од четири и више слогова то се може још више рећи. Другим ријечима, уколико је именице дужа, утолико је мања промјена акцената, што значи да су акценатске промјене у једносложним и двосложним именицама честе, а у вишесложним ређе. Ево неколико примјера различитог акцената вишесложних именица м. р. између ВД с једне и Ускока с друге стране: *боіондсац*, *Брайноожих*, *Васили'е*, *десіошових*, *доброчінац*, *добівалац*, *доморддац*, *Дрекаловићи*, *зараванак*, *зашаванак*, *несуђеник*, *нейријашељ*, *наіоличар*, *секуишићи*, *незнабжсац*, *іондељеник*, *іунділавац*, *Царіірађанин* итд.

Именице *зараванак*, *зашаванак*, *чудошвбрац*, *доброчінац*, *завршеіак* и сл. понашају се као именице типа *добіііак* (в. т. 94): вок.: *чудошвбрче*, *доброчінче* и др.; ген. мн.: *чуддшвбраца*, *доброчініца*, *зараванакā*, *завршеіакā* итд.

О именицама као *іодуіірач*, *зайові'едник*, *лакроді'аш*, *револуци'днар* итд. в. тип *јунак* — *јунака* (т. 83).

Именице као *Пдоіоричанин*, *Буковичанин*, *Царіірађанин*, *Би'дірађанин* и сл. губе наставак *-ин* у мн. и дуље претходни вокал (в. т. 85): *Пдоіоричани*, *Буковичани*, *Царіірађани*, *Би'дірађани*.

Именице као *Црноіорац*, *Срби'анац*, *Шаранац*, *Далмајііанац* итд. акценатски се понашају као у књижевном језику: *Црноіорче* и *Црноіорче* (вок.), *Црноіорца*, *Срби'анца*. Једном сам ту скоро забиљсжио и *Црноібрац*, што је сасвим ново и настало под утицајем радија, телевизије и сл., тј. под утицајем изговора на истоку.

Именице као *команди'ер* (поред *командіер*), *бреіади'ер* и *бриади'ер* (поред *бриадиер*), *води'ер*, *кдми'ер*, *коси'ер* и сл. имају акценат већином

на посљедњем односно претпосљедњем слогу у свим падежима: ген. *води'џра*, дат. *води'џру*, инстр. *води'џром*, лок. *води'џру*, мч. *води'џри*, ген. *води'џра̄*, дат. инстр. лок. *води'џрима*, аквз. *води'џре*, вок. *води'џри* и *вдди'џри* (уколико се употребљава), сем вок. једн.: *кдманди'џру*, *вдди'џру*, *брийади'џре*, *брийади'џре* итд.

Позната диференција између акуз. именица живих и неживих бића: *коминди'џра*, *вдди'џр* итд. условљава, разумије се, и акценатску диференцију.

ИМЕНИЦЕ СРЕДЊЕГ РОДА

ЈЕДНОСЛОЖНЕ ИМЕНИЦЕ С. Р.

105. — Знама свега три: *днд*, *цклд*, *злд*.

У једнини промјена им је нормална и акценат се не мијења: *днд* — *днд̄* — *днд̄у* итд.; *злд* — *зл̄а* — *зл̄у* итд.; *цклд* — *цкл̄а* — *цкл̄у* итд.

Множина је рјеђа и има акценатских промјена само у ген. мч.: ном. *днд̄*, ген. *д̄ан̄а*, дат. *д̄н̄има* итд.; ном. *зл̄а*, ген. *з̄ал̄а*, дат. *з̄л̄има* итд.; ном. *цкл̄а*, ген. *ц̄ак̄ал̄а*, дат. *ц̄кл̄има* итд.

ДВОСЛОЖНЕ ИМЕНИЦЕ С. Р.

106. — Тип: *м̄есо* — *м̄еса*. Овакве су још и: *б̄ил̄е*, *б̄ор̄је*, *ӣра̄ње*, *ӣрб̄ље*, *з̄ла̄ӣно*, *з̄р̄ӣце*, *к̄ла̄с̄је*, *к̄б̄ље*, *л̄ӣӣће*, *м̄л̄иво*, *ӣџ̄р̄је*, *ӣр̄о̄ӣће*, *ӣрӯће*, *са̄ће*, *сӣдӣље*, *с̄ун̄це*, *ӣџ̄ло*, *ӣр̄ње*, *ӣрӯње*, *ӣӣб̄ље* итд.

Даничићеве (62) именице *сӣӣдо*, *ч̄о̄ј̄сӣво*, *ӣр̄џ̄је*, *ӣв̄џ̄је*, *з̄џ̄ље*, *ӣње*, *р̄б̄ље*, *ӯље*, *ӯм̄ље* и сл. у Ускоцима гласе: *ӣв̄џ̄је*, *ӣр̄џ̄је*, *з̄џ̄ље*, *ӣње*, *р̄б̄ље*, *сӣӣдо*, *ӯље*, *ӯм̄ље*, *ч̄о̄ј̄сӣво*, па не спадају у овај тип.

Неке од ових именица имају непостојано *а* у ген. мн., али се акценат не мијења: *д̄р̄ва̄ца̄*, *з̄р̄на̄ца̄*, *с̄ӯна̄ца̄* (за разлику од Даничићевог *с̄ӯна̄ца̄*), *ӣр̄б̄а̄ља̄*, *б̄р̄ва̄на̄*, *д̄џ̄а̄ла̄* и сл.

107. — Тип: *м̄џ̄сӣно* — *м̄џ̄сӣа*, са овим припадницама: *б̄ла̄ӣно*, *б̄ра̄ӣно*, *б̄р̄до*, *в̄р̄џ̄ло*, *ӣр̄ло*, *ж̄ӣӣно*, *з̄в̄но*, *з̄р̄но*, *ј̄а̄ӣно*, *ј̄џ̄ло*, *ј̄ӯџ̄ро*, *к̄д̄ло*, *к̄дӣље*, *к̄лӯӣко*, *л̄џ̄ӣно*, *м̄ас̄ло*, *н̄џ̄дра* (pl. t.), *д̄ко*, *р̄а̄ло*, *ӯо*, *с̄а̄ло*, *сӣӣно*, *с̄л̄во*, *ч̄удо*, *ӣӣло*; *ӣв̄џ̄је*, *ӣр̄џ̄је*, *в̄д̄је*, *м̄оре*, *ӣд̄ље*, *ӣӯце*, *с̄р̄це*, *ӯм̄ље* итд.

У ген. мн. ~ прелази у ^: *в̄р̄џ̄ла̄*, *ј̄а̄ӣа̄*, *к̄д̄ла̄*, *м̄ор̄а̄*, *ӣд̄ља̄*, *с̄р̄ца̄*, *б̄р̄д̄а̄*, *сӣӣа̄*, *ч̄уда̄*, *ӣӯца̄*, *л̄џ̄ӣа̄*, *ј̄џ̄ла̄* итд.

Овог мијењања акцената нема ако се појави и непостојано *а*: *н̄џ̄д̄ар̄а̄*, *ј̄ӯџ̄ар̄а̄*, *к̄лӯба̄ка̄*, *к̄дӣја̄ла̄* итд.

Појава *б̄р̄до* — *б̄р̄да* (ном. мн.) — *б̄р̄д̄а̄*, *ж̄ӣӣа̄* — *ж̄ӣӣа̄*, *з̄в̄на* — *з̄в̄на̄* (СА, 64) итд. овдје је врло ограничена — забиљежио сам *д̄р̄во* — *д̄р̄ва* — *д̄р̄ва̄* и тоц. *П̄д̄ља* — *П̄д̄ља* (према *ӣд̄ље* — *ӣд̄ља* — *ӣд̄ља̄*), али *ж̄ӣӣа̄* — *ж̄ӣӣа̄*, *з̄в̄на* — *з̄в̄на̄* и сл.

Даничићеви (67) именице *двѣрѣишѣ* и *збѣрѣишѣ* гласе у Ускоцима *дѣвѣрѣишѣ* и *зѣвѣрѣишѣ* и припадају типу *крѣсѣво*.

111. — Тип: *крѣшево* — *крѣшева*. Припаднице: *врѣоце* (и *врѣоце*), *виђело*, *вименеце*, *вљешала*, *ђедовсѣво*, *језеро*, *длово*, *дсѣрво*, *иравило*, *си'ено*, *сѣрѣшило*, *шѣошѣво*, *шѣ'ело*, *шѣ'есѣо*, *седало* и др.

Именице: *Дунаво*, *илдѣво*, *јѣињило*, *вјѣводсѣво*, *сусѣдсѣво*, *иравлице*, *срѣдѣице*, *сѣнашѣице*, *и'роце* тако је акцентовао Даничић (65—66), углавном према Вуку, а у ускочком говору гласе: *Дунѣво*, *илдѣво*, *јѣињило*, *војводсѣво*, *сусѣдсѣво*, *иравлице*, *и'роце*, *срѣдѣице*, *сѣнашѣице*, па не припадају овом акценатском типу, већ другим типовима.

У ген. мн. акценат се не мијења, али се појављују, разумије се, редовне дужине: *дсѣрѣвѣ*, *вљешѣлѣ*, *крѣшѣвѣ*, *виђѣлѣ*, *иравѣлѣ*, *седалѣ*, *шѣ'ѣлѣ* итд.

Имен. *језеро* донекле одступа од овог реда тиме што у мн. има *језѣра* — *језѣрѣ* — *језѣрѣма* поред акцента овог типа: *језѣра* (ном.) — *језѣрѣ* (ген.) — *језѣрѣма* (д.т.).

Ваља рећи да се онај крај крај Дурмитора зове само *Језѣра* — *Језѣрѣ* — *Језѣрѣма* (Бѣ'о сам у *Језѣра*. — Дѣшѣ сам из *Језѣрѣ*. — Жѣвѣ у *Језѣрѣма*).

Кад не значи масу сѣјена, већ стог сѣјена, онда им. *си'ено* има мн.: ном. *си'ѣна*, ген. *си'ѣнѣ*, д.т. *си'ѣнѣма*.

Ако би се им. тѣ'есто изговорила у множини, гласила би: *шѣ'есѣа* (ном.) — *шѣ'јѣсѣѣ* (ген.) — *шѣ'есѣѣма* итд.

112. Тип *крѣсѣво* — *крѣсѣва*, којем припадају још и ове именице: *брѣињинсѣво*, *вѣрѣво*, *кдљѣво*, *ндѣињинсѣво*, *дѣинсѣво*, *иѣциво*, *и'редѣво*, *иѣсѣрсѣво*; *дсѣрѣвѣ*, *рѣѣишѣице*, *кућѣишѣице* и др.

Много је именица у Даничића (67) које у Ускоцима имају друкчије акценте: *жѣнѣињинсѣво*, *сѣсѣи'ринсѣво*, *шѣућѣињинсѣво*; *брѣѣишѣице*, *иравлице*, *језѣрѣице* (*језѣрѣице*), *јѣчѣишѣице*, *иѣдѣрѣица* (pl. t.), *и'сѣи'ѣишѣице*, *сѣи'рѣишѣице*, *срѣдѣишѣице*, *сѣнашѣице* и др.

Акценатских промена нема: *крѣсѣво* — *крѣсѣва* — *крѣсѣву* — *крѣсѣвом* — *крѣсѣва* — *крѣсѣвѣ* — *крѣсѣвѣма*.

113. — Тип *на'руче* — *на'руча*. Ево и других: *зѣи'леће*, *зѣи'чеље*, *на'мѣѣе*, *и'рѣи'чѣишѣице*, *и'рѣошѣишѣво*, *расѣље*, *расѣришѣице* и др.

Промјене акцента нема: *и'рѣошѣишѣво* — *и'рѣошѣишѣва* — *и'рѣошѣишѣву* — *и'рѣошѣишѣва* (ном. мн.) — *и'рѣошѣишѣвѣ* (ген.) — *и'рѣошѣишѣвѣма*.

Даничићеви (64) примјери *блѣжѣнсѣво* и *крѣљѣвсѣво* овдје гласе: *блѣжѣнсѣво* и *крѣљѣвсѣво*, па иду у тип *врѣи'ѣно*.

114. — Тип: *имѣње* — *имѣња*. Овом типу припадају: *ајѣушѣишѣво*, *вѣзѣи'рсѣво*, *колѣи'ца*, *злѣѣи'нсѣво*, *имѣње*, *јѣѣи'нсѣво*, *моућѣишѣво*, *имѣње*, *и'о'рѣкло*, *и'ошѣи'ѣње*, *и'рѣи'нуће*, *сѣвѣнуће*, *сѣи'ворѣње*, *сѣрѣдѣрсѣво*, *и'ознѣи'нсѣво*, *и'рок'лѣсѣво*, *убѣи'сѣво* и др.

117. — Тип *камење* — *камења*, са: *ћедињство*, *јунџиство*, *лукџство* (поред *лукџство*); *бунџише*, *бусење*, *ирумење*, *древење*, *зрнење*, *ивење*, *јаворје*, *јасење*, *корење*, *кдсишише*, *мраморје*, *Мраморје*, *десишише*, *дињишише*, *дружје*, *иџсиење*, *ремење*, *сифрњишише*, *уљење*, *узливање* и др.

Акцентат без промјене: *јунџиство* — *јунџиства* — *јунџишту* — *јунџишта* (ном. мн.) — *јунџишва* и *јунџишва* (ген.) — *јунџишвима* (дат., инстр., лок).

И овдје има акценатских разлика између ВД (67) и Ускока: *заворје*, *џеришише*, *нођишише*, *окрије*, *идсишише*, *идножје*, *идручје*, *ириморје*, *иричење*, *идишише*, *иришишише*.

ИМЕНИЦЕ С. Р. СА ЧЕТИРИ И ВИШЕ СЛОВОГА

118. — И овдје је као и код именица м. р. — све је мање акценатских промјена што је више слогова у ријечи.

Ево неких именица с. р. са четири и више слогова: *величанство*, *доброчинство*, *досијојанство*, *ђевојанство*, *задовљство*, *зеленило*, *калуђерство*, *кашејанство*, *маиеринство*, *неваљалство*, *неири'ашељство*, *нечовиштво*, *нишијавило*, *ојдоло*, *иџјанџиштво*, *илавештило*, *идбрајинство*, *иојлаварство*, *иокољење*, *иокућанство*, *ири'ашељство*, *разбојништво*, *руменило*, *Сараево*, *сједочанство*, *сиромаштво*, *сидрјешинство*, *чочанство*; *безаконе*, *ви'алишише*, *зарукање*, *и'ралишише*, *издобије*, *јалдвине*, *јеванђеље* (цркв.), *јеванђеље*, *коришанце* (коританце), *коришашце* (кориташце), *кујусишише*, *љешовалишише*, *милорђе*, *Невесиње*, *обилежје*, *иојунџарје*, *ири'ашељство*, *ири'ашељство*, *ири'ашељство* и др.

Као што рекох, акценти се углавном не мијењају: *оди'ело*, ген. *оди'ела*, ном. мн. *оди'ела*, ген. *оди'ела*, дат. *оди'елма* итд.; *безаконе*, *безаконя* — *безакону* — *безаконя* (ном. мн.) — *безаконџа* (ген. мн.) итд.

Промјена има у ген. мн. у именица типа *иојлаварство*: *иојлаваршва*, *доброчиншва*, *иокућаншва*, *иобрајиншва*, *домаћиншва* итд.

Именице као *задовљство*, *неири'ашељство* и сл. не мијењају акценат, али у ген. мн. имају непостојано *а*, са редовним дужинама: *задовљшва*, *неири'ашељшва* и сл.

119. — Глаголске именице типа *доношење* имају редовно акценат, презента или глаголског пријдева трипог: *одношење*, *уношење*, *ири'ашење*, *ири'ашење*, *ири'ашење*, *ири'ашење* итд., — али, у посљедње вријеме, и: *дондишење*, *ири'ашење* итд., тј. са инфинитивним акцентом. Ваља имати на уму да је овај други акценат иновација и тек почиње да живи.

ИМЕНИЦЕ С. Р. С ПРОШИРЕНОМ ОСНОВОМ

120. — Тип: *дрвце* — *дрвциша*. Таква је и *чавче*. Акцент се не мијења. Мјесто множине стоје збирне именице женског рода: *дрвцад*, *чавчад*.

121. — Тип: *близне* — *близнеџа*. Такве су и *двџзе* и *џрдсе*. Акуз. и вок. су, наравно, једнаки номинативу, док остали падџжи једн. имају краткосилазни акценат: *двџзе* — *двџзеџа* — *двџзеџу* — *двџзеџом*.

И мјесто множине ових именица стоје збирне именице ж. р., и то са генитивним акценатом: *близна̄д*, *џрдса̄д*, *двџза̄д*.

122. — Тип: *ја̄ње* — *ја̄њеџа*. Ево и других: *др̄во*, *р̄мо*; *бр̄ме*, *вџгле*, *вџме*, *Вла̄шче*, *дџбе*, *ђубре*, *џме*, *ја̄ре*, *клӯџче*, *к̄рме*, *куче*, *м̄дче*, *млад̄е*, *џиле*, *џџче*, *Тур̄е*, *ћџбе*, *шл̄еме*, *се̄ме* и др.

Међу ове именице Данчић (72) је уврстио и именице *џуце* и *џсеџо*. У Ускоцима, пак, оне не припадају именицама с. р. с проширеном основом: *џсеџо* — *џсеџа* — *џсеџу* итд.; *џуце* — *џуца* — *џуцу* и сл. (тип *мл̄сеџо*, в. т. 130).

Све горе наведене и њима сродне именице задржавају свој номинативни акценат кроз цијелу једнинску парадигму: *ја̄ње*: *ја̄њеџа* — *ја̄њеџу* — *ја̄ње* — *ја̄ње* — *ја̄њеџом* — *ја̄њеџу*.

За множину имамо два-три случаја. Прво, неке од њих, мјесто множинских облика, имају збирне форме: *ја̄ња̄д*, *џл̄а̄д*, *м̄ча̄д* итд. Друго — неке од њих могу имати и множинске и збирне облике: *ћџбе* — *ћџба̄д* и *ћџбеџа*. Треће, неке имају само множинске облике: *вџме* — *вџме̄на*.

О мн. *м̄ча̄д*, *ћџба̄д* и сл. биће говора доцније. Што се тиче „правих“ множинских облика (значајски је и *ћџба̄д* и *ћџбеџа* права множина), — акценат се премјешта за један слог ка крају ријечи, и то у виду ` : *вџме̄на*, *шл̄еме̄на*, *рам̄ена*, *бр̄еме̄на*, *им̄ена*; *ћџбеџа̄*, *дебеџа̄* и сл.

Тај акценат остаје у свим множинским падџжима: *вџме̄нима* (дат., инстр. и лок.) — *вџме̄на* (акуз. и вок.), сем у ген. мн., гдје ` прелази у ` : *вџме̄на̄*, *рам̄ена̄*, *им̄ена̄*, *бр̄еме̄на̄*, *ћџбеџа̄̄*, *дебеџа̄̄* и сл.

Исте акценатске промјене запажају се у проширеним множинским облицима именица *небо*, *чудо*, *џџ'ело*: *небеса* — *небеса̄*, — *небесима*; *чудеса* — *чудеса̄* — *чудесима*; *џџ'елеса* — *џџ'елеса̄* — *џџ'елесима*, поред: *чуда*, *чуда̄*, *чудима* (од *чудо*); *неба* — *неба̄* — *небима* (од *небо*); *џџ'ела* (и *џџ'ела̄*) — *џџ'елџа̄* — *џџ'елџима* и *џџ'елџима* (од *џџ'ело*, *џџ'ело̄*).

Слиједџи Вука, Данчић (72) је у овај тип уврстио и им. *џл̄еме*. Ова се ријеч у Ускоцима изговара овако: *џл̄еме*, а у свему се осталом понаша као ове именице: *џл̄еме*: *џл̄еме̄на* — *џл̄еме̄ну* — *џл̄еме* — *џл̄еме* — *џл̄е̄мом* — *џл̄е̄мену*; *џл̄еме̄на* (ном., акуз., вок.) — *џл̄еме̄на̄* (ген.) — *џл̄еме̄ница* (дат., инстр. и лок.).

Тако и: *џџ'еме* — *џџ'еме̄на*, *џџ'еме̄ну*, мн. *џџ'еме̄на*, ген. *џџ'еме̄на*, дат. *џџ'еме̄ница*.

Им. *др̄во* (ВД) изговаре се у Ускоцима, *др̄во* и припада типу *џдшче*. (в. т. 125).

Им. *др̄во*, која у једн. има акценат као и остале именице овог типа (*др̄веџа* — *др̄веџу* итд.), има у мн. ` у свим падџжима: *др̄ва* (ном., акуз., вок.) — *др̄ва̄* (дат., инстр. и лок.), сем ген.: *др̄ва* (Имамо доста др̄ва̄ за

чеџа и *идџорчеџа*) могли су Ускоци, долазећи са разних страна, до-нијети овамо из својих постојбинских крајева. Друго, мјесто множине употребљавају се од наведених именица збирне именице: *идџорчад*, *џијанчад*. Ген. мн. од њих треба да гласи: *пасторчадј*, *џијанчадј* и тако зајста и гласи, али и *идџорчадј*, *џијанчадј*. Ово губљење једне од три дужне могло се пренијети, аналошки, и у облике *идџорчад*, *идџорче*, те се добило и: *идџорчад*, *идџорче*, *идџорчеџа*, *идџорчеџу* итд. Тако и у другим случајевима (в. и т. 152. и 158).

127. — Тип *челџде* — *челџдеџа*.

Остали падови гласе: дат. *челџдеџу*, ак. *челџде*, вок. *челџде*, ин-стр. *челџдеџом*, лок. *челџдеџу*. Мн. — збирна именица *челџд*.

Међутим у именицама као *жџвџнче*, *марџвџнче*, *једџнче* и сл. не ми-јења *џ* у *џ*: *једџнчеџа*, *једџнчеџу*, *једџнчеџом* итд.

Даничићеви (73) примјери на основу Вука *ждрџбџне* и сл. гласе у Ускоцима претјжно:

ждрџбџне, *јарџне*, *бурџне*, *јолџџче*, *џеџне*, *џасџџрче*, *џилџне*, *џилџне*, *џилџне* и сл.

128. — Тип: *џнуче* — *џнучџа*. Овом типу припадају: *Араџче*, *ид-вџе*, *дџвџоџче*, *маџаре*, *идџмрче*, *џрезџме* и сл.

У једн. акц. се не мијења: *идвџе* — *идвџеџа* — *идвџеџу* — *идвџе* — *идвџе* — *идвџеџом* — *идвџеџу*.

У множини се ове именице двојако понашају:

1. или улазе у круг збирних именица: *дџвџоџчад*, *идџмрчад*, *маџарад*;
2. или имају редовну множ: *џрезџмена* — *џрезџмена* — *џрезџменџа* итд.;

Имен. *идвџе* има мн. *идвџа*, али не и ген. *идвџа*, већ *гдџвџдј*.

Именице које Даничић (73) убраја у овај тип, као *дџеџиџе*, *јаџнџиџе* итд., у Ускоцима гласе: *џеџиџе*, *дџрџиџиџе*, *јаџнџиџе*, *јарџиџе*, *џилџиџе* — и зато припадају другим типозима.

129. — Тип: *сирџче* — *сирџчеџа*. Овамо иду и: *бурџне*, *јолџџче*, *џу-мџанџе*, *џеџиџе*, *жуманџе*, *јаџнџиџе*, *јарџне*, *јарџиџе*, *џасџџрче*, *џилџне*, *џилџне*, *џилџне*, *џилџиџе* и др.

Акценти без промјене.

Даничић (74) вели: „Све ми се чини да би у 5-ом пад. промениле акц., и то да би на првом слогу добиле „, а ` с другог слога изгубиле: *сирџче*“. То се не може рећи за ускочки говор.

130. — Тип: *џџџџџче* — *џџџџџџа*, са: *наџџџџџче*, *џџџџџче*, *џџџџџче*, *џџџџџче* и др.

Промјене акцента нема.

Мјесто множ. — збирне именице, опет без промјене акцента, са утврђеном дуж. слог. на наст. -ад: *наџџџџџчад*, *џџџџџчад*, *џџџџџчад*, *џџџџџчад* и др.

131. — Именице с. р. од четири и више слогова са проширеном осн. формом нијесу бројне. Ево их неколико: *недџноџиџе*, *варџоџанџе*, *Ерџџ-џџџџџче*, *калуџиџџџџче* итд.

Ни овдје нема промјене акцента, ни у једн. ни у зб. мн.: *неддношчād* *вāрошчāнчād* (поред *вāрошчād*) итд.

ИМЕНИЦЕ ЖЕНСКОГ (И МУШКОГ) РОДА

1. А-ОСНОВЕ

132. — О појавама какве су *жѣнама* : *шїїцїāма* в. у т. 56.

133. — Свега су двије једносложне именице у ускочком говору: *їмд* (*їмд* божā) и *снā*. Им. *їмд* употребљава се у наведеном изразу, као и у изр. *їушїе* и *їмд*, али не даље од номинативског облика. Им. *снā* добивена је испадањем гласа *x* и сливањем вокала: снаха > снаа > *снā*. Остали падежи су двосложни и тросложни и уклапају се у тип *вōда*; *снāе*, *снāи* и *снāи*, *снāу*, *снāо*, *снāѓм*, *снāи* и *снāи*; мн. *снāе*, ген. *снāā*, дат. *снāама* и *снāма*.

Двосложне именице женскої (и мушкої) рода

134. — Тип: *мајка* — *мајкē*. У овај тип спадају још и ове именице: *вїнїа*, *їаїка*, *їрївнā*, *ѓвјка*, *жрїївā*, *јāїка*, *кārїа*, *клѣївā*, *лāђа*, *лѣнїа*, *їлѓвкā*, *їрāвдā*, *їрїїкā*, *їсѓвкā*, *рāњкā*, *сāнїа*, *слāнкā*, *їѓѓрбā*, *ћуркā*, *црквā*, *црњкā*, *чāвкā* и др.

Именице као *лāђа*, тј. оне чија се основа завршава на један сугласник — не мијењају акценат ни у једн. ни у мн.: *лāђа* — *лāђē* — *лāђи* — *лāђу* — *лāђо* — *лāђе* — *лāђā* — *лāђāма* итд.

Акценат не мијењају ни им. као *їрїїкā*, *црквā*, *клѣївā*, које у ген. мн. имају непостојано *a*; *црквā* — *црквē* — *цркви* — ген. мн. *цркāvā*, дат. *цркāvāма* итд. Тако и ген. мн. *їрїїкā*, *ћурākā* и сл.

За разлику од Вука, Даничића и уопште од књ. јез., именице као *мајка*, *кārїа* итд. имају у ген. мн. акценат једнак са акцентом других падежа, дакле: *вїнїā*, *їрївāнā*, *ѓвјākā*, *жрїїāvā*, *мајākā*, *кārāvā*, *клѣїāvā*, *їсѓвākā*, *слāнākā*, *їѓѓрāvā*, *ћурākā*, *унāчā* итд., па се та ситуација огледа и у преношењу акцента на проклитику: *ѓѓ мајākā*, *їс кārāvā*, *ѓѓ їлѓвākā*, *їзнāѓ чāвākā*, *їспѓ* [= испод] *ѓвјākā* итд.

Раније је било, несумњиво, такво стање. Ту скоро сам забиљежио и *їѓѓрāvā* и *їѓрāvā*, поред *їѓѓрāvā*, што је последица продирања књижевнoг акцента (радио, телевизија и други чиниоци) или зато што акценат у овој ријечи (*їѓѓрāvā*) није, чини ми се, сасвим чврст и што се, вјероватно, може чути и *їѓѓрāvā*. Исп. *їѓѓрāvā*. — *їѓѓрāvā* — *їѓѓрāvā* и *їѓѓрāvā* код Ружићића (АСГП, 139).

Именице као *лѣнїа*, *јāїкā* и сл. стоје у ген. мн. без непостојаног *a*, али и без промјене акцента: *лѣнїā*, *їāїкā*, *јāїкā*, *црњākā*, *рāњākā*, *їрāвдā* (уколико се које од њих изговарају у овом падежу), *сāнїā* и сл.

али их је доста у којих се акценат не мјења у овом падежу: *вѣлу, свѣлу* (Не дѣрај моју свѣлу), *слѣу, дуѣу, ѡруѣу, шѣу, мају, сѣку, ѣју, кулу, муње, свѣну, срну, браку, маку, клѣу* (Сѣде на клѣу) *врбу, Сѣдну, Јѣлу* итд.

Дугоузлазни акценат прелази у дугосилазни и у дат. једн. у неким од ових именица: *ѣлви* (глава глави), *руци, вѣци, вѣци* и др.,

— неке имају двојак акценат: *ѣлви* и *ѣлви*, *ѣрви* и *ѣрви*, *руци* и *руци* и још неке,

— али их је највише у којима се акценат не мјења: *дуѣи, ѡрузи, маји, Мѣси, Дѣри, сѣки, лѣки, муње, свѣни, кѣми, вѣли*.

Има именица овог типа које у ном., акуз. и вок. мн. добивају мјесто ' : *вѣле* (на *вѣле*), *ѣрне* (Савѣле се *ѣрне*). — Пали су на *зле ѣрне*), *сѣрне* (на *сѣрне*), *ѣлве, свѣње, ѣје, душе, руке* (у *руке*, на *руке*), *слѣе, ѣше, ѣреде, зѣме, вѣце, јѣле, куле, муње* (Пукле *муње небескѣ*), *ѣрве* и др.

— али у другим остаје акценат непромјењен у ном. и акуз. мн.: *бѣнке, врбе, дуѣе, клѣе, ѡруѣе* и др.

У ген. мн. одржава се основни акценат: *ѣлвѣ, ѣрвѣ, дуѣѣ, зѣмѣ, ѣшѣ, ѡруѣѣ, срнѣ, сѣрнѣ, ѣрвѣ* итд.

Неке са два сугласника на завршетку основе добивају испостојано *a*, па им се ' мјења у ' : *бѣнкѣ, вѣсѣкѣ*. Им. *вѣца* има у овом падежу *овѣцѣ* (Имам наоко дѣс *овѣцѣ*). — На планини има доста *овѣцѣ*). Именице у којима се сугласничка група не разбија испостојаним *a* задржавају ' у овом падежу: *бѣздѣ, ѣрнѣ, ѣшнѣ, сѣрнѣ, сѣрднѣ, ѣбнѣ* итд.

У дат., инстр. и лок. мн. ' се мјења у ' : *вѣлкама, ѣлвама, ѣредама, рѣкама, сѣрдѣнама, ѣрѣвама, али и вѣлкама, ѣлвама, ѣредама, ѣрѣвама, сѣрдѣнама* (нема *рукама*). Мора се рећи да у овим падежима све више превлађује основни акценат: *бѣздама, вѣлама, ѣрдѣнама, кѣмама, свѣнама, сѣрдѣнама, слѣѣма* итд.

Хипокористички имају само тај акценат: *мајама, сѣкама* и сл.

Им. *рука* и *вѣца* имају у овом говору — да сумирамо — ове акценатске форме:

рука: *рукѣ, рѣци и рѣци* — *руку* — *руко* — *рукѣм* — *рѣци*; *руке* — *рукѣ* — *рукама* — *руке* — *руке* — *рукама* — *рукама*;

вѣца: *вѣцѣ* — *вѣци* — *вѣцу* — *вѣцо* — *вѣцѣм* — *вѣци*; *вѣце*, — *овѣцѣ* — *вѣцама* — *вѣце* — *вѣце* — *вѣцама* — *вѣцама*.

137. — Тип: *жѣна* — *жѣнѣ*. И овај је тип врло богат: *вѣда, вѣда, ѣлѣ, ѣра, ѣца, жѣла, земѣла, змѣла, зѣра, ѣла, ѣра, јѣма, кѣса, кѣза, кѣса, лѣза, маѣла, мѣжа, нѣла, ѣла* (раѣа), *рѣжа, рѣса, сѣсѣра, смѣла, сѣла, чѣла* и др.

Доста је именица које Даничић убраја у овај тип а које у Ускоцима иду по обрасцу *куѣа* — *куѣѣ*: *дѣска, мѣшла, бѣа, мѣа, сѣза, дѣа*.

У вок. једн. ове именице имају: *вѣдо, ѣцо, жѣло, змѣо, мѣо, ѣшо, сѣширо, сѣзо, нѣо* итд.

И у дат. једч. неке од тих именица имају ` мјесто `: *вдди, їдри, ђци жєљи, зємљи, маїли, кдси, ндзи, рђи, сди, їїли* итд., али *змиї, сєсїри, кдзи, чєли* и сл.

Неке се у овом падежу могу двојачко нагласити: *їїли* и *їїли*, *ндзи* и *ндзи*, *снди* и *снди* итд.

Краткосилазни акценат срећемо и у акуз. једч.: *ндїу* (*на ноїу*), *вдду* (*у воду*), *вдїду* (*зд ваїду*), *зємљу* (*у земљу, крџа зємљу, крџемљу* [*<* кроз земљу]), *здру* (*у зору*), *їдру* (*у їору*), *ђєку* (*зд ђєку*), *жєљу*, *їїлу*, *кдсу*, *їїру*, *маїлу*, *рдсу*, *смдлу*, али: *змиїу, їлбду, жєну, кдзу, сєсїру* и сл., док су неке и са два акцената: *лџу* и *лџу*, *мєђу* и *мєђу*, *сду* и *сду* итд.

Исту алтернатију имају и у ном., акуз. и вок. мн.: *вдде, їдре, зємље, здре, жєље, їїле, кдсе, маїле, мєђе, ндїе* (Помакни *ндїе*. — Нє може *на ноїе*), *сде, чєле* и сл., али и: *зми'е, їлбе, кдзе, лџе, сєсїре* итд.

У ген. мн. именица са основом на један сугласник ` акценат се претвара у дугоулазни: *вддā, їлбā, їбрā, жєнā, зми'ā, збрā, кџā, кџā, лџā, нџā, сџā, чєлā, їаїā* (Сџдам *їаїā* бїшє и *убїшє*) итд.

Ако се, пак, основа завршава на два или три сугласника, онда се обично појављује непостојано *a* и ' акценат на њему: *сєсїрā, иїдлā, иїрā*, а ако се сугласничка група не разбија непостојаним *a*, акценат остаје на истом мјесту, само прелази у ' : *бџрбā* (од *бџрба*), *маїлā*, (од *маїла*) и сл.

Поред ген. мн. *нџā* постоји и старински, двојински генитив *ндїу*, који је обичнији од оног првог, као што је и *рџу* обичније од *рџа*.

Тросложне именице женскої (и мушкої) рода

138. Тип: *кāлница* — *кāлницє*. Има подоста именица које припадају овом типу: *забава, завада, задуа, задруїа, замука, заїара, засїава, заїиїиїа, засєда, навада, навлака, нџице, їџница, їрєїрека, лїниїа, їрєсїава, расїрава, слāмница, слāнница, црквица* и др.

Акценат без промјене.

139. — Тип: *јāбука* — *јāбукє*. Ево и других: *їддина, жџока, зџвала, зџлада, зџиєїа, јāїода, кџкоїка, кџрице, лџдина, лџсница, їаїїока, їдвлака, їдїрешка, їддвала, їддина, їднуда, їдрукā, їрєїрада, їрєвара, їрєлада, їрєїлница, сїдїрина* [= старац], *сџдбина, сџруїка* и др.

Ни овдје нема промјене акцената, само што именице са два сугласника на завршетку основе добивају непостојано *a* у ген. мн.: *кџкошāкā, їдїрешāкā* и сл.

Им. *сџруїка* се не употребљава у множ.

140. — Тип: *їдсїџрка* — *їдсїџркє*. Овом типу припадају: *шдїџрка, рџмєнка, маїџрка, брђанка, цїїāнка* и др.

Ни овдје нема промјене акцента, само се у ген. мн. појављује непостојано *a*: *шдшбрākā*, *шдсшбрākā* (и *шдсшорākā*), *мдшбрākā*, *шдшанākā* итд.

Дешава се да се од три дужине у ген. мн., које се добро држе, прва скрати: *шдшорākā* поред *шдшбрākā* итд. Оваквих појава има и у другим категоријама (исп. ген. мн. *шдсшбрчādī* и *шдсшорчādī*).

141. — Тип: *вārница* — *вārницѐ*. Ево и других: *сādница*, *шārница*, *нарѐдба*, *шрѐрода*, *масница*, *сѐрница*, *судница*, *мучница* и сл.

И овдје је случај као у претходној тачки — све остаје како јесте, само у ген. мн. имамо: *нарѐдābā*.

142. — Тип: *одѝва* — *одѝвѐ*. Њему припадају и: *сшашѝва*, *кадѝва*, *серѝада*, *шешѝва*, *јадѝва*, *кмейѝ'а* и др.

Ове именице имају у вок. једн. и мн. " мјесто ' (кад га имају, разумије се): *сшашѝво*, *шдшѝво*, *јадѝво* и сл.

Интересантно је приметијети да се у властитим именицама ж. р. овог типа не врши ова измјена акцента у вок.: О *Милѝва*, моја десна руко! не: о *Милѝво*!).

143. — Тип: *лѝвада* — *лѝвадѐ*. Оваквих именица има доста: *аљина*, *башина*, *виљушка*, *вљѐридба*, *шдлуља*, *шдвница*, *шдрица*, *шрѝбуље*, *ддлина*, *жѐнидба*, *зѝчица*, *јуница*, *кашица*, *кѝбила*, *кѝлуља*, *кѝшрива*, *кѝсидба*, *кѝшуља*, *лѝсница*, *лѝшаша*, *маслина*, *младница*, *мѝмшѝва*, *шдсшшидба*, *шдшача*, *шдшодба*, *шдшлица*, *шрѝчаѝа*, *шрѝсидба*, *шисуља*, *швиљуља*, *швинѝја*, *шшдшлица*, *шшрѝница*, *шшѝуља*, *шрѝдба*, *шчарѝа*, *шшруља* и др.

Акцент се у ген. мн. претвара у " : *лѝвādā*, *сшнш'ā*, *шчрѝāā*, *кѝлшбā*, *кѝшрѝвā*, *шдлшлā*, *кѝшшлā*, *лѝсшчā*, *шдшлшца*, *шрѝбшлā*, *вљѐршā* и сл.

То је редовна и врло чврста појава, али само у именица с основном на један сугласник. Ако се пак та основа завршава на два сугласника, умеће се непостојано *a* и задржава се основни акценат: *мѝмшшāвā*, *вљѐридāбā*, *кѝсидāбā*, *виљушшāкā*, *шдшодāбā*, *жѐнидāбā* и сл.

Само у случају кад се сугласничка група не разбија непостојаним *a*, задржава се редовни акценат овог падежа ("): Дѝста мѝ'е вѝј и кѝсидбā и шдсшшдбā!

144. — Тип: *лѝшдшā* — *лѝшдшѐ*. Велики је број именица које припадају овом типу: *аждāа*, *будāла*, *шсшддāа*, *шрадшна* (Гаја Матијашевића), *шрѝдшā* (кад не гласи *шрѝшā*), *брзшна*, *вршшшна*, *дāлшна*, *дѝлшна*, *дшвдшā*, *дшбрѝдшā*, *дшбшна*, *дшжшна*, *шѝршна*, *красшā*, *кршвшна*, *кршшшна*, *лакдшā*, *лѝдшна*, (поред *лѝдшна*), *маншна*, *медшна*, *мшлшна*, *ншзшна*, *шшшшршна*, *шланшна*, *шрѝвшна*, *равшна*, *рушдбā*, *сшрѝдшā*, *сланшна*, *сшрамшā*, *шшжшна*, *шшшшшна*, *шшшлшшā*, *шчѝсшшшна*, *шшсшшшна*, *шшшшшшна* и др.

Има у Даничшћа (10—11) именица овог типа које у Ускоцима припадају типу *јабука*: *рѝдшбшна*, *сшшшшна*, *шшдшбшна*.

Именице овог типа имају, пре свега, " у вок. једн. и мн. (уколико се употребљавају): *лѝшшшш* (Шшѝри мѝја, *лѝшшшш* мѝја), *будāло*, *срѝмшшш* (*Срѝмшшш* мѝја!), *рушшшш*, *аждāо*, *шдсшшш*, *шрѝдшш*, *дшбрѝшш* (*Дшбрѝшш* лшцшкā!), *крѝсшшш* итд.

Акуз. једн. именица овог типа доста је неухватљив услед врло честог колебања акцента.

Пре свега, сигурно је да се у неким од њих акценат не мијења: *будалу* (Подошљи *будалу* да ти нешто допослй па седи и кукџај), *iredиу* (Не дйрај дну *iredиу*), *iosидду* (Не можемо више да ндсимо *iosидду* на врату), *милину* (Осџнала сам наку *милину*), *шойлину* (Моје старе кдсти волѣ, брате, *шойлину*), *сланину* (Ја волйм кувѣну *сланину*), *кривину* итд.

Затим, исто тако су сигурни ови акузативи: *илднину*, *висину*, *дальину*, *дубину*, *љейошу*, *срџмошу*, *ширину*, *рџвнину*, *дџбьину*, *чйсйшину*, *дужину* итд.

То потврђују и ови примјери преношења акцента: *у иланину*, *нд иланину*, *нйс иланину*, *уs иланину*, *крџс иланину* (према: у *иланини*, на *иланини*), *у висину*, *у даьину*, *нд даьину*, *нд срамошу*, *у ширину*, *ндкашй* *у ледину* (може бити тако и од ном. *лџдина*), *нд равнину*, *нд чйсйшину*, *у дужину* (исп. *йо дужини*, на *равнини*, на *даьини* итд.) итд.

Међутим, те и сличне именице не мијењају увијек свој ` у ` у ак. једн., већ оне у том падежу могу бити и са својим номинативним акценатом дакле: *брзину* (нд *брзину*) и *брзину* (на *брзину*), *чйсйшину* (нд *чйсйшину*) и *чйсйшину* (на *чйсйшину*), *дубину* (*у дубину*) и *дубину* (*у дубину*), *ширину* (*у ширину*) и *ширину* (*у ширину*), *љейошу* (нд *љейошу*) и *љейошу* (на *љейошу*) и сл.

Слично је и са ном., акуз. и вок. множине: *љейоше* и *љейоше*, *врђћине* и *врђћине*, *дальине* и *дильине*, *дубине* и *дубине* (*у дубине* и *у дубине*), *йрџине* и *йрџине*, *илднине* и *иланине*, *рџвнине* и *ривнине* (Да спуштймо овце *у равнине*. — Шћѣрашѣ стаџа у *равнине*) итд.

Ген. мн. гласи: *висинџ*, *даьинџ*, *брзџнџ*, *будџлџ*, *иланџнџ*, *љейошџ*, *йрџџџ*, *руџџџ*.

Овдје се ваља позабавити именицама као *ри'џка*, *сйрри'џла*, *сйи'џна*, *ми'џна*, *чи'џна*, *звй'џзда* и сл., које формално припадају овом типу, а које одговарају екавским облицима *река*, *сйррџла* итд., па би по томе припадале типу *илава*. Ипак ћемо погледати шта бива с њиховим акценцима, због њихове специфичности у односу на два показана типа.

Пре свега, оне у вок. једн. и мн. имају ` на првом слогу мјесто ` на другом: *сйрри'џло* — *сйрри'џле* (Шта ћу с вама, *сйрри'џле* моје! — каже мајка дјецџ којој не може да да „џевапа“), *сйи'џено*, *сйи'џене*, али није искључен ни основни акценат: *звй'џзде*, *ри'џке*. Ове се именице ријетко употребљавају у вок., услед чега се не може увијек са сигурношћу рећи да ли оне мијењају или не мијењају акценат у овим падежима.

У ген. мн. акценат се не мијења и остаје на истом мјесту: *ри'џкџ* *звй'џдџ*, *ми'џнџ*, *чи'џнџ*, *сйи'џнџ*, *сйрри'џлџ*, што би се поклопило прије са ген. мн. ек. *река*, *звџзда* итд. него са *врђћинџ*, *кривџнџ*, а можда је ситуација и идентична.

Ево како изгледа цијела парадигма једне од тих именица: *ри'џка* — *ри'џкџ* — *ри'џци* — *ри'џку* — *ри'џко* — *ри'џкџм* — *ри'џци*; *ри'џке* — *ри'џкџ* — *ри'џкама* — *ри'џке* — *ри'џке* и *ри'џке* — *ри'џкама* — *ри'џкама*.

145. — Тип: *ђевојка* — *ђевојке*. Ево и осталих: *зељбака*, *јадбојка*, *иџрбака*, *илавока*, *иџџурка*, *црнбака*, *челѣнка*, *шарбака* и др.

У вок. једн. и мн. од *ђевојка* имамо: *ђевојко* и *ђевојке*. У осталима је, уколико би се употријебиле у вок., обичнији основни акценат: Шта *кеш сад*, *јадбојко моја*!

У ген. мн., кад се основа завршава на један сугласник, нема ни: каквих промјена, сем што и посљедњи слог има дужину, што је редовно-*шарбака*, *црнбака*, *иџрбака*, *зељбака* итд.

Кад се основа завршава на два сугласника, умѣће се непостојао *а*, али се акценат не мијења: *ђевојака*, *јадбојака*, *челѣнака* и сл.

И овдје треба запазити да се једна (прва) од три дужине понекад скраћује: у *ђевојака* редовно, у *јадбојка*, *челѣнка* и једно и друго: *јадбојака* и *јадбојака*, *челѣнака* и *челѣнака*.

Именице ж. и м. рода од четири и више слојева

146. — Ево неколико именица ове врсте: *бесиосница*, *боровница*, *Видосава*, *воденица*, *волводница*, *Вукосава*, *иџишлица*, *држалица*, *друјојанка*, *ђевојчица*, *ђевојчур*, *џечурли'а*, *живдџишница*, *жуџидвољка*, *заручница*, *јарџбница*, *јџишница*, *кабаница* и *кабаница*, *каџишница*, *каџишница*, *каџишџуља*, *крџмарица*, *куљевина*, *ладџвина*, *леденица*, *Љџиосава*, *мајџишорница*, *маџишорница*, *наџишедниковоџина*, *неџоџкиња*, *неџаљалица*, *иџоруџишница*, *иџвојанка*, *иџџелица*, *раноранилица*, *сти'џжница*, *Сџиџанџисава*, *иџанкџиса*, *Црнџиџбака*, *чаџчаница* и др.

Промјене акцента углавном нема: *кабаница* — *кабанице* — *кабаници* — *кабаницу* — *кабанице* и *кабаницо* — *кабаницом* — *кабаници*; *кабанице* — *кабаница* — *кабаницама* — *кабанице* — *кабанице* — *кабаницама* — *кабаницама*.

Оне које имају кратки узлазни акценат на претпосљедњем слогу мијењају га у дуги узлазни у ген. мн.: *баруџина* — *баруџина*.

Оне које имају два или више сугласника на завршетку основе — обично добивају непостојао *а* у ген. мн.: *жуџидвољака*, *Црнџиџбака*, *иџвојанка*, *друјојанка* и сл.

И овдје има појава на какве смо и горе наилазили: *жуџидвољака* и *жуџидвољака* и сл.

Ипак су обичнији облици са све три дужине.

147. — Ваља овдје рећи да се неке именице ж. р. *а*-основа страног поријекла друкчије изговарају него у књижевном језику: *Америка*, *реџублика*, *иџмнаџишница*, *диџкџиса'а*, *сеџишница'а*, *конфџерџишница*, *крџканџица'а*, *уриџишница'а*, *кџмиџси'а*, *леџкеџми'а*, *деџклеџмаџица'а*, *иџстиџкуџлаџица'а* итд.

Као што се види, готово све те ријечи дошле су нам из романских језика, у којима је акценат ближе крају. У ускочком је говору акценат у тим ријечима ближе почетку за један слог. Добива се утисак као да се наша стара акцентуација претаче у нову.

Треба напоменути да се и овдје, као и у случају *соци'ализам* — *соци-¹ализам*, — услед све живље говорне комуникације (радио, телевизија, скупови, предавања итд.) — ствари све више прилагођавају савременим токовима, па поред *конферѐнци'а* имамо данас *конфѐренци'а* и *конферѐнцѐ'а*, поред *федѐраци'а* данас се може чути и *федѐраци'а*, *кркѐнци'а* поред ранијег и садашњег *кркѐнци'а* итд.

2. ИМЕНИЦЕ Ж. Р. - КОНСОНАНТСКЕ ОСНОВЕ

Једносложне именице

148. — Тип: *сѝвѐр* — *сѝвѐри*. Ево и других: *вѝс*, *ѝлѝд*, *жѝћ*, *кѝи*, *мѝс*, *слѝс*, *ћѝд*, *чѝћ*, *чѝс*, *чѝс* и др.

У лок. једн. ове именице обично имају ' мјесто $\hat{}$: *ћѝди*, *вѝсѝи*, *мѝсѝи*, *сѝвѐри*, *чѝсѝи*, *слѝсѝи* и сл.

Али не увијек. Тако, док је сасвим обично: Пѝпѝ'о би га у *кѝи* водѝ, никад се не би рекло у *ѝлѝди*, већ у *ѝлѝди*.

И у ген. мн. појављује се ': *ћѝди*, *сѝвѐри*, *Дѝжѝ* (од пл. топ. *Дѝжи*), *вѝсѝи*, *кѝи*, *слѝсѝи*, *чѝсѝи*, *мѝсѝи* итд.

Решетар (SB, 105) вели да ће бити у *кѝи* водѝ (тј. дугоузлазни акценат кад уз именицу *каѝ* не стоји атрибут), а у *јѝднѝј кѝи* водѝ (тј. дугосилазни акценат кад им. *каѝ* има атрибут испред себе). Ј. Вуковић (АГПД, 243) вели да му се чини да је тако и у Пивзи и Дробњаку, а тако је и у Ускоцима, тј. може бити промјене акцента, а и не мора.

Дугоузлазни акценат се појављује и у дат., инстр. и лок. мн.: *кѝима*, *вѝсѝима*, *сѝвѐрима*, *ћѝдима*, *слѝсѝима* и сл.

Вуковић (АГПД, 243) има *Дѝжи* — *Дѝжѝ* — *Дѝжима* — на *Дѝжима* — а у Ускоцима, који се налазе двадесетак километара ваздушне линије источно од Дужи, није тако, већ: *Дѝжи* — *Дѝжѝ* (Он је з *Дѝжѝ*) — *Дѝжима* (на *Дѝжима*).

Ако се ставе према екавским ликовима, онда се ријечи *рѝ'еч*, *цѝ'ев*, *сѝ'ес* и сл. могу и овдје разгледати. Оне се одликују готово свим особинама којима се одликују и друге именице овог типа. Тако имамо: *рѝ'еч* — *рѝ'ечи* (ген., дат., вок., инстр. (поред *рѝ'ечју*) и лок. једн.) — *рѝ'ечи*: (ном., ак. и вок. мн.) — *рѝ'ечѝ* (ген. мн.) — *рѝ'ечима* (дат., инстр. и лок. мн.), а све то потпуно одговара екавским формама: *рѝч* — *рѝчи* — *рѝчи* — *рѝчима* итд. Тако је и *цѝ'ѝви* (ген. мн.), *цѝ'ѝвима* (дат., инстр. и лок. мн.), *сѝ'ѝри* (пл. т.) — *сѝ'ѝри* — *сѝ'ѝрима*. Ваља рећи још и то да се овдје, поред $\hat{}$, појављује и ' односно ` у лок. једн.: у *рѝ'ѝчи* (исп. у *рѝчи*), у *цѝ'ѝви* (исп. у *цѝ'ѝви*), у *сѝ'ѝсѝи*, испл. у *сѝ'ѝсѝи* (Ни'е ми то у *сѝ'ѝсѝи*).

И овдје има именица у Даничића (79) које су у Ускоцима ж. р. (бућ, слѝз) или се друкчије изговарају.

149. — Тип: *ноћ* — *ноћи*, са: *збб*, *квс*, *лжж*, *моћ*, *дчи*, *ићћ*, *илћћи*, *ијрси*, *рјжж*, *свјс*, *сб*, *ћјр*, *јуш*, *јуши*, *шћјр* и др.

У ових именица основни (°) акценат прелази у ° или ' готово у свим падежима и једн. и мн.: *ноћ* — *ноћи* — *ноћи* — *ноћ* — *ноћи* — *ноћи* и *ноћу* — *ноћи* — *ноћи* — *ноћу* — *ноћима* — *ноћи* — *ноћи* — *ноћима* — *ноћима*.

Као што се види, у лок. једн., ген. мн., као и у дат., инстр. и лок. мн. јавља се °:

лок. једн.: *кдсџи*, *лжжи*, *крви* (У *крви* му е да помажџ немоћниџа), *ноћи* (То се десџло у *ноћи* џзмеђу четвртка и петка) итд.;

ген. мн.: *кдсџи* (Нема од њџга ништа до *кдсџи*), *дчи*, *ијрси*, *илћћи*, *јуши*, *шћјри* итд.;

дат., инстр. и лок. мн.: *кдсџима*, *јушима*, *дчима*, *ијрсима*, *илћћима* (Чџек на свџдџм *илћћима* нџси свџ ђву вџлику планину) итд.,

— а у осталим падежима имамо ° (Дџј ми, ћџво, дчи тџџе. — То му се дешџва џз *ноћи* џ *ноћ*. — Ка ће се ђви љџди јџдџом смџрити, дџста е бџло пролџћџвања *крви*. — ђстали смџ бесџли [=без соли]).

За разлику од Даничића (79), који има у инстр. *зббљу* итд., а само *ноћу*, у Ускоцима је и овдје заступљен °: *кдшћу*, *крџлу*, *сдљу*, *зџби* и *зџбљу*.

Именица *кћи* овдје гласи *шћјр* (ређе *ћјр*), а онда јој тако теку и остали облици: *шћјри* (ген., дат., вок., инстр. и лок. једн.), *шћјр* (акуз. једн.); *шћјри* (ном., акуз. вок. мн.), *шћјри* (ген. мн.), *шћјрима* (дат., инстр. и лок. мн.).

150. — Тип: *смрџи* — *смрџи*. Даничић (80) има овдје још: *мџд*, *иџси* и *сијрж*. Ј. Вуковић (АГПД, 244) не наводи ниједну другу сем *смрџи* за Пиву и Дробњак, а ни ја нијесам забиљџжио ниједну другу за Ускоке. Даничић вели да акценат остаје без промјене. Међутим, у Ускоцима се каже: *на смрџи*, у *смрџи*, тј. акценат се мијења.

Та се појава запажа у Ускоцима и у ген. мн. (*смрџи*) и у дат., инстр. и лок. мн. (*смрџима*).

Двосложне именице ж. р. конс. осн.

151. — Тип: *смрџџ* (< смрџао) — *смрџли*. Овдје спадају још и: *миџб*, *рџван*, *смџсџ*.

Промјене акцената има у лок. једн.: *миџли* поред *миџли*, *смрџли* (на *смрџли*) поред *смрџли*, *рџвни* поред *рџвни*; затим у ген. мн.: *миџли*, *рџвни*; и у дат., инстр. и лок. мн.: *миџлима*, *рџвнима*.

152. — Тип: *џвџи* — *џвџи*. Ево и других: *бџрад*, *врлџи*, *вџчаџд*, *џдлџи*, *жџдрџџад*, *зелџн*, *џџиџад*, *џџнаџд*, *кџрџс*, *кџсиџрџи*, *кџмаџд*, *кџмџљ*, *кџчаџд*, *мџчаџд*, *мџнџчаџд*, *нџзнџн*, *нџџаџч*, *нџкџрс*, *нџсџвџјес* (уп. ек. *нџсџвџси*), *нџчџис*, *џблџс*, *џзџм*, *џџмџи*, *џџлџад*, *џџџраџи*, *џџшџчаџд*, *џџиџџџм*, *џџџџн*, *џџсиџџџи*, *џрџсџад*, *џрџџџс*, *џрџсиџрџж*, *сиџрџмџн*, *сиџџџџн*, *сџџџад*, *шџлџад*, *џрџвџн*, *чџљџад*, *чџљџс*, *чџшџџри*, *џџџџџџад* и др.

Као што се види, ове се именице одликују тиме што ^а задржавају готово у свим падежима једн. и мн. као и дужину у цијелој парадигми: *идлѣи* — *идлѣи* (ген.) — *идлѣи*ма итд.

У лок. једн. појављује се (додуше ријетко) ^а: *иолѣи* (на *иолѣи* поред *на иолѣи*), *иамѣи* (Нѣ ми на *иамѣи*) поред *иамѣи*, *врлѣи* поред *врлѣи* итд.

Помјерање акцента на крају ријечи запажа се и у ген. мн.: *иолѣи* поред *идлѣи*, *врлѣи* поред *врлѣи*, *иоіани* (Не могу да живим од *оииг* *иоіани*) и *идіани* (*Пдиани* се ваља клонити).

Овдје нема форми *ишладма*, *чѣладма* итд., па ни акцената *чѣладма*, *ишладма*, *могчадма* итд.

Збирне именице као *јдињад* итд. мијењају се овдје у множини, али се при том не мијења акценат: *јдињад* : *јдињадѣ*, *јдињадима*, *јдињад*, *јдињадѣ*, *јдињадима*, *јдињадима*.

То је редовна и врло чврста појава: Јеси ли мѣтнула сѣна *ишладима*. — Понеси сѣ *јдињадима*. — Успи *идишчадима* да лѣчу. — Нѣ дај *кѣмчадима* у кунпир. — *Мончадима* се идѣ на вашир. — Не знамо шта ћемо с *овиѣм* *јунчадима*. — Имамо *нако* *пѣшесторо јунчадѣ*. — Мани се *ти* *оѣне* *идишчадѣ*.

Само се по ген. мн. односно једн. може понекад видјети да су се ове именице некад мијењале и у јединици. Тако се, поред *идишчадѣ*, *мончадѣ* и сл., каже, понекад, и *идишчадѣ* и сл. (Мани се *ти* *оѣне* *идишчадѣ*). Мени се чини да би се ова разлика чинила увијек кад би се у свијести имала, рецимо, пашчад као цјелина, као збир (онда је посљедњи слог без дужине, јединичка парадигма) и пашчад појединачно, као множинна (онда је редован множински облик, тј. посљедњи је слог дуг).

Има именица које Даничић (80-81) уврштају у овај тип а које у ускочком говору не иду овамо. Ген. једн од *јѣсен* је *јѣсени*, па она припада типу *кѣкѣи* — *кѣкоши*. Именице *назѣб*, *иѣруи* и *идклич* нису женског, већ мушког рода, а именица *иѣриш* може бити и м. и ж. рода. Вук-Даничићева зб. им. *кѣмчад* гласи у Ускоцима *кѣнчад* (*кѣмчад*), ген. мн. *кѣнчадѣ* (односно ген. једн. *кѣнчадѣ*), дат., инстр. и лок. *кѣнчадима*. Им. *молѣи* је м. р.

Ако се узме у обзир однос *кѣнчад* — *кѣнчадѣ* (тј. само ном. и ген. једн.), онда Даничић нема типа у који би се смјестиле те форме.

153. — Тип: *кѣкѣи* — *кѣкоши*. Њему припадају још и ове именице: *бдлѣс*, *вѣчѣ(р)*, *жѣлѣс*, *кѣрѣѣс* *лѣдѣс* (поред *лѣдѣс*), *лѣуѣс*, *мѣшѣр*, *мѣлѣс*, *мѣдѣс*, *мѣдрѣс* (поред *мѣдрѣс*), *идѣс*, *иѣданѣс*, *рѣдѣс*, *сѣвѣшлѣс*, *сѣшѣрѣс* и др. У лок. једн. имамо: у *жѣлѣсѣи* и у *жѣлѣсѣи*, у *рѣдѣсѣи* и у *рѣдѣсѣи* и у *сѣшѣрѣсѣи* и у *сѣшѣрѣсѣи* итд.

Помјерања акцента има и у ген. мн.: *кѣкѣи* (Не можемо од *кѣкѣи* да прѣстрѣмо *жѣто*), *бѣлѣсѣи* (Не можемо да се опѣравимо од *накѣгѣг* *бѣлѣсѣи*) поред *бѣлѣсѣи*, *јѣсенѣи* (Проживѣли смо оѣе дѣста *лѣѣпиѣѣ* *јѣсенѣи*) поред *јѣсенѣи* итд.

Даничић ништа не каже за дат., инстр. и лок. множ. ових именица. У РСАНУ се даје ген. мн. *кѣкѣи*, али не и дат., инстр. и лок. У Уско-

црта је и у тим пад-жима: *кодшима* и *кдошима*, *јесенима* и *јдсенима*, *болестиима* и *бдлестиима* итд. У Прав налазимо: *бдлестӣ* — лок. *болести* и *бдлести*, ген. мн. *болестӣй* и *бдлестӣй*, дат. *болестӣшима* и *бдлестӣшима*. Слично је под *ждлостӣ* (лок. једн. *жалдстӣй* и *ждлостӣй*; ген. мн. *жалдстӣй* и *ждлостӣй*, дат. *жалдстӣшима* и *ждлостӣшима*).

Именица *мдйёр*, која има у овом типу само ном. и акуз., прешла је у им. ницу ж. р. *а-основ*. Она поред *мдйёр*, гласи у ном. не само *мдйй* већ и *матера* (овим се обликом сасвим уклопила у им. ж. р. *а-основа*).

154. — Тип: *крáбрѡс* — *крáбрѡстӣ*, са: *сӣрвѡс*, *слáбѡс*, *блáдѡс*, *врѡднѡс*, *лудѡс*, *дрáвѡс*, *бáјнѡс*, *шáјнѡс*, *крáјнѡс*, *крушѡс*, *мудрѡс* *свѡшѡс* и др.

Акцент се не мијења; једино се губи дужина ном. и акуз. једн. у свим осталим пад-жима.

Именице *вѡрнѡстӣ* и сл. које Даничић (СА, 80) тако акцентује, у Ускоцима се изговарају *дужнѡс*, *вљѡрнѡс*, *йшѡс* и *йшнѡс*.

155. — Тип: *нáрав* — *нáрави*. Њему припадају и ове именице: *љубав*, *нáйас*, *нáруч*, *йрѡчес*, *сјѡерс* и др.

Именице *сӣвáреж*, *нáред*, *йврулеж*, *сӣйшнеж*, *йшлеж* и сл. обично су мушког рода. Код нека од њих пређе у ж. р., онда и улази у овај тип. (Кд ће изрánити толикӯ сáтнеж!).

Промјене акцента нема: *нáрав* — *нáрави* (ген. једн.) — *нáрави* (мн.), *нáравӣ* — *нáравима*.

156. — Тип: *сáмрѡй* — *сáмрѡйш*. Других забиљежио нијесам. Нема промјене акцента.

Тросложне им. ж. р. конс. основа

157. — Тип: *йднѡкѡ* — *йднѡкли*. Такве су и: *йзнѡкѡ*, *йдмѡсѡ*, *зáмѡсѡ*, *йрдмрѡѡ* и сл.

Као што се види, све су то именице које су раније имале глас *л* на крају (помисал > помисао > *йдмѡсѡ* итд.).

Промјене акцента нема, сем што, поред основног, ове именице могу имати и помјерени (') акцент у лок. једн. и ген., дат., инстр. и лок. мн.: *замѡсли* поред *зáмѡсли*; *замѡсли* поред *зáмѡсли* (Имѡ е *лиѡшпѡег зáмѡсли*), *замѡслима* и *зáмѡслима*.

158. — Тип: *кдѡмлáд* — *кдѡмлáдй*. Такве су и: *Блáтовѡс* (исп. ек. *блáтовѡстӣ*), *йдрѡйáд*, *зáйѡвијес* (исп. ек. *зáйѡвѡстӣ*), *исѡвијес*, *руковѡд*; *кѡлáвчáд* (и *кѡлáвчáд*), *лѡцманчáд* (и *лѡцманчáд*), *йдсѡврчáд* (и *йдсѡврчáд*), *сѡврчáд*, *слѡнавчáд* (и *слѡнавчáд*), *цѡтанчáд* (и *цѡтанчáд*), *цѡвѡлчáд* (и *цѡвѡлчáд*) и др.

И овдје се акцентат понаша слично акценту у претходном типу: у лок. једн.: *руковѡди* поред *рѡковѡди*; у ген., дат., инстр. и лок. мн.: *руковѡдй* поред *рѡковѡдй* и *руковѡдима* поред *рѡковѡдима*. Тако и *зáйѡвѡстӣ* поред *зáйѡвѡстӣ* (лок. једн.), *зáйѡвѡстӣй* и *зáйѡвѡстӣй*, али само

кѣшлѣдима, ѡдсѣорчѣдима и ѡдсѣорчѣдими итд. Форме као кѣшлѣдима, сѣшнѣдима итд. добивене су редукцијом прве дужине (кѣшлѣдима), па се то послѣје пренијело аналошки и у ном. једн.

159. — Тип: *сиѣурнѣс* — *сиѣурносѣи*. Припадају му и: *закѣлнѣс*, *једнѣкѣс*, *моѣѣнѣс*, *неѣнѣс*, *неѣрнѣс*, *окруѣлѣс*, *ѡдмѣклѣс*, *ѡкѣрнѣс*, *ѡнѣзнѣс*, *ѡрѣрѣвнѣс*, *ѡѣбрнѣс* итд.

Нема промјене акцента, а дужина се задржава у ном. и акуз. једн., а у осталим паджима је неѣа (Неѣа *сиѣурносѣи*).

160. — Кад је именица *блѣддеѣ* жен. родѣ, ондѣ она чини свој тип: *блѣддеѣ* — *блѣддеѣи* итд., и неѣа акценатских промјена, а кад је муш. рода, ондѣ припада типу *анѣрѣшеѣ*.

161. — Тип: *ѡнѣчѣд* — *ѡнѣчѣди*. Њему припадају и ове именице (углавном збирне на -ад): *ѣраѣчѣд*, *ѣраѣчѣд*, *ѣурѣчѣд*, *чѣвѣчѣд* итд. Промјене акцента неѣа. Што се тиче ген. мн. односно ген. једн. в. т. 152 (*ѡнѣчѣди* : *ѡнѣчѣди*).

162. — Тип: *мѣдѣнѣд* — *мѣдѣнѣди*. Ево и других: *жѣвѣнѣд*, *мѣрѣнѣд*, *чѣбѣнѣд* и сл. Кад именице као *чѣбѣнѣд* гласе *чѣбанѣд*, ондѣ припадају типу *ѡнѣчѣд*.

163. — Тип: *чѣсѣнѣс* — *чѣсѣносѣи*. Ту су и ове: *зѣдѣнѣс*, *јѣзнѣс*, *нѣсѣнѣс*, *сѣрѣнѣс*, *сѣрѣнѣс* и сл.

Промјене акцента неѣа, само се дужина у ном. и акуз. губи у осталим паджима (Бѣн се дѣм ѡвѣк ѡд ѡково *чѣсѣносѣи*).

Неке Данѣчиѣве именице овог типа овдје имају друкчији акцента: *ѣубѣнѣс*, *ѣѡбѣнѣс*, *ѣонѣзнѣс*.

Имен. ж. р. конс. основа од чѣири и више слоѡва

164. — Ево неколико примјера: *ѣрѣнѣд*, *ѣрѣнѣд*, *касѣнѣнѣд*, *нѣѡвѣнѣс*, *ѣрѣнѣнѣс*, *ѣзѡборнѣс*, *ѣѡѡборнѣс* итд.

Акценат углавном остаје кѣѡв јесте у основном облику: *ѣѡѡборнѣс* — *ѣѡѡборносѣи*; *касѣнѣнѣд* — *касѣнѣнѣди* — *касѣнѣнѣдима*; *нѣѡвѣнѣс* — *нѣѡвѣносѣи* итд.

ЗАМЈЕНИЦЕ

ЛИЧНЕ И ИМЕНИЧКЕ ЗАМЈЕНИЦЕ

165. — Личне замјенице гласе:

ја: мене — мене — *мно*м и *мло*м (*мно*ме) — мене;
ји: *и*бе — *и*бе — *и*и — *и*ббм — *и*бе;
он, *оно*: *не*а — *не*му — *не*а — *ни*м, *ни*ме — *не*му;
она: *не* — *но*ј (*но*јзи) — *ну* — *но*м, *но*ме — *но*ј;
ми: *на*с — *на*ма — *на*с — *на*ма — *на*ма;
ви: *ва*с — *ва*ма — *ва*с — *ви* — *ви* — *ва*ма — *ва*ма;
они, *она*, *оне*: *ни*и — *ни*ма — *ни*и — *ни*ма — *ни*ма;
се: *се*бе — *се*бе — *се*бе — *се*ббм — *се*бе.

Ваља подвући да у овом говору облици као *мене*, *и*бе, *се*бе, *не*му, *не*а и сл. имају само тај, вуковски акценат. Уп. и: за *мене*, до *не*а, у *и*бе, у *не*му и сл.

О појавама: 1. *и*ред мене и *и*ред мене; 2. *у*ри мене и *у*ри мене; 3. *не*ја, *не*и; 4. *на* ме, *на* се, *у* *и*; 5. *и*дда ме, *и*ред *ни*и, *и*рда *ни*и; *и*и и *и*и, *и*м и *и*м, *јо*ј и *јо*ј в. т. 32, 33, 34, 7/з.

166. —

*к*о (*к*о): *к*ога — *к*оме — *к*ога — *к*им, *к*име — *к*оме;
*шт*а (*шт*а), *шт*о (*шт*о): *че*га — *че*му — *шт*а (*шт*а), *шт*о (*шт*о) — *ч*им,
*ч*име — *че*му?

Дугосилазни акценат се јавља кад те замјенице стоје саме или имају наглашено мјесто у реченици, али доста често и кад нема те наглашености:

А. Неко треба да иде у планину. Б. *К*о? — Има ли *к*о *к*о то зна? — А. Треба ли нешто да му дам? Б. *Ш*та? — *И*мо сам *ш*та јести да сам имо десет трбуа. — Је ли било *ш*то сејена у ону ливаду? — Ако *ш*та биде, рећи ћу ви. Дај ми двапу *ш*та да заложим. — Оћеш обис *ш*то? — Бук да *шт*о глеам. — Дако очали *ш*та од нега. — *К*о од своје блежк, неће иг имати. — Оће ли *ј*дш*т*о [= јо што]? — Лупа ће гђ *ш*та стигне. — Је ли бог до *ш*то жита?

И у значењу упитног прилога *замішо* замјеница *шша* (*шшо*) може да стоји под оба силазна акцената:

Шшд си раж'апи'о, па не ўми'еш да саставиш?! — *Шшд* се не же-
ниш? — *Шшд* си ми се натури'о кд кйла на дрво?! — *Шшд* ми
стављаиш сй'ери на очи?! — А. Јдш ни'есмо ручали. Б. *Шшд*.

У додиру са енциклитикма *ћу, ћеш* итд. замјеница *шша* (*шшо*) може да прими на себе краткоузлазни акценат као да је ријеч о преношењу акцената:

Шшд ће ти кантар? — *Шшд* ће јој она прича? — *Шшд* ће ти каба-
ница на овако ли'епу дану? А. Чо'еку пад ију млдге невоље на главу!
Б. *Шшд* ћеш. — *Шшд* ћу грдна к'укавица без йће йкога?!

Та замјеница може, разумје се, бити и ненаглашена:

Он'о е Мари'а *шшо* вр'ће јагњад. — Људи *шшо* ће д'ћи да пр'с'е-
ћев'ојку угл'едни су у св'ом пл'емени. — Он'о што е б'ило под'којнога
Т'ића. — Све *шшо* йд'е д'ћи ће.

Једна те иста ствар може бити и наглашена и ненаглашена:

Шшо вид'иш у сви'ету, на'д'ј се у ви'ету

и

Шшд вид'иш у сви'ету, на'дај се у ви'ету.

167. — Композите замјеница *ко* и *шша* (*шшо*) јесу:

а) н'еко, н'ешто;

б) н'ико, н'ишша;

в) св'ак, св'ишша, св'ишшо; *ћ'еко, ћ'ешшо; њ'оћ'еко, њ'оћ'ешшо; й'ко, й'ишша;*
ма кд, ма шшд; кд'ој, шшд'ој, ко і'дј, шшо і'дј (кд і'дј, шшд і'дј).

Неке од тих замјеница задржавају свој основни акценат:

н'еко — н'екога; н'ешто — н'е'чега; св'ак — св'акога; св'ашта — св'а-
чега;

— у некимма, опет, долази до промјена:

ма кд — ма к'ога; ма шт'а — ма ч'ега; итд.

168. — У додиру с обликом *оно* замјенице *ко* и *шша* (*шшо*), усљед
контракције, добивају дуги узл. акценат: *К'оно* [= к'о оно] б'ј на главици?
— *Шш'ано* [= шт'а оно] г'овораше М'йр'аш? — *Шш'оно* [= шт'о оно].
р'екли ст'ар'и; итд.

ПРИДЈЕВСКЕ ЗАМЈЕНИЦЕ

169. — Присвојне замјенице:

*м'дј, м'дја, м'де; м'ди, м'де, м'дја; ш'в'дј, ш'в'дја, ш'в'де; њ'д'бв, њ'д'ова, њ'д-
і'ово; њ'дн, њ'ена, њ'ено; њ'з'ин, њ'з'ина, њ'з'ино; н'ди, н'диша, н'дише; в'ди,
в'диша, в'дише; њ'ин, њ'ина, њ'ино; њ'ик'бв, њ'ик'ова, њ'ик'ово; св'дј, св'дја, св'де.*

Прилози *шћас*, *онћас*, *овћас* настали су од синтагми *шћ чдс* > *шћ чдс* > *шћ час* > *шћас* итд.

195. — Односне и упитне замјенице:

кдй, *кдјā*, *кдѣ*; *кдй*, *кдѣ*, *кдјā*;

чй (< *чйја*), *чй'ā*, *чй'ѣ*; *чйй* и *чй*, *чй'ѣ*, *чй'ā*; *какав* (*какй*), *кака*, -о; *каки*, -е, -а; *кдлик* (*кдликй*), -а, -о; *кдлики*, -е, -а.

У промјени се углавном задржавају акценти основних форми.

И овдје има контрахованих и неконтрахованих форми, па отуда и различитих акценатских момената: *Кдѣа ћеш ми вѣла дѣти?* — *Кдѣа Зѣковића тѣ бй?*

— а тако и дeминутивних и аугментативних количинских замјеница:

Погледај *кдликачка* е двѣ борѡвница! — *Кдликачкй* ти је маг, о тебе дстѡ ширѡки траг! — *Кдлицй* ти је двѣ тѡр! — *Кдлицѡ* ти је двѡ дгѣте!

171. — Неодређене и одричне замјенице:

ндкй, *ндкā*, *ндкѡ*; *ндкй*, *ндкѣ*, *ндкā*;

ндчй, *ндчй'ā*, *ндчй'ѣ*; *ндчй* (*ндчйй*), *ндчй'ѣ*, *ндчй'ā*; *ндкакав* (*ндкаки*), *ндкака*, -о; *ндкаки*, -е, -а; *накав*, *нака*, -о; *наки*, -е, -а;

нйкой, *нйкојā*, *нйкоѡ*; *нйкой*, *нйкоѣ*, *нйкојā*;

нйчй (*нйчйй*), *нйчй'ā*, -ѣ; *нйчй* (*нйчйй*), *нйчй'ѣ*, -ā;

нйкакав (*нйкакй*), *нйкака*, -о; *нйкаки*, -е, -а.

У промјени се углавном задржава акценат основних ријечи:

Срй'о *накдѣ* чоѣка дѡље у Тушињи. — *Нѣчй'ѣ* ѡвце ушле у нашу ливаду и свѣ пѡарале ѣавѡ мако! — *Нйкаки'ѣг* издѣтѡка неће бити, ја ви кажем. — *Нашѡ* у житу *ндчй'ѣг* коња.

172. — Одређене или опште замјенице:

свдкй, -ā, -ѡ; *свдчй*, *свдчй'ā*, -ѣ; *йкой*, *йкојā*, *йкоѡ*; *йчй* (*йчйй*), *йчй'ā*, -ѣ; *йкакав*, *йкака*, -о; *ћекдй*, *ћекдјā*, *ћекдѡ*; *йѡћекдй*, -којā, -ѣ; *йѡћечйй*, -'ā, -ч'ѣ; *кдй му дрѣјо*; *чй му дрѣјо*; *ма кдй*, *ма чй* (*ма чйй*); *вдс*, *вдсй*, *свд*, *свѣ*, *свѡ*; *вдсколик*, -а, -о; итд.

Поред *вдс* — *свѣја* — *свѣму* постоји и *вдс* — *свдѣ(а)* — *свдм(е)*: *Свѣја* га е йшиѡѡ. — *Свѡме* сѣлу нарѣђено да изађе на кѡлук.

Поред ген. једн. *свѣја* (Йма *свѣја* у дѡму свѡм) постоји и ген. једн. *свѣја* и *свѣјā* (Било е свѣгā дѡста. — *Имамо свѣјā*).

ПРИДЈЕВИ

173. — У ускочком говору постоје три придјевске генитивске форме м. и ср. рода: *млада* човјска — *младби* човјска и *младби* човјска. Тако је и у дат., ак., инстр. и лок. једн. Прве двије форме, *млада* и *младби*, значењски припадају неодређеним придјевима, док је трећа форма одређена (*младби*).

Ево цијеле јединске промјене у сва три случаја:

<i>млад</i>	(<i>млад</i>)	<i>младу</i>
<i>млада</i>	<i>младби</i> (а)	<i>младби</i> (а)
<i>младу</i>	<i>младом</i> (е)	<i>младом</i> (е)
<i>млад, млада</i>	(<i>млад</i>) <i>младби</i> (а)	<i>младби</i> (а), <i>младу</i>
<i>млад</i>	(<i>млад</i>)	<i>младу</i>
<i>младу'ем, младим</i>	<i>младу'ем, младим</i>	<i>младу'ем, младим</i>
<i>младу</i>	<i>младом</i> (е)	<i>младом</i> (е)

Такав је акценатски однос и у другим сличним придјевским примјерима:

јака — *јакби* — *јакби*,
фина — *финби* — *финби*,
ци'ела — *ци'елби* — *ци'елби*,
ду'ачка — *ду'ачкби* — *ду'ачкби*,
широка — *широком* — *широком*.

У многим примјерима готово је немогуће издиференцирати одређено и неодређено (неодр. *милог* — одређ. *милог*).

Примјери:

Држи се *млада* и *'ака*. — Држи се *младби* и *јакби*. — Држи се *младби* и *јакби*. — Од невлешта и гора плачѐ. — Окрену се на *си'арби* дрѐша. — Си'ено се неће упуљати у *суву* пласту. — Си'ено се неће упуљати у *сувом* пласту. — Си'ено се неће упуљати у *сувом* пласту. Итд.

175. — Изведени придјевци обично имају акценат ријечи (именице) од које су изведени: *Мишбв*, *Бањбв*, *Савин* (од *Сава* м), *Савбв* (од *Сава*), *Вулев*, *Ми'ршбв*, *Велми'рбв*, *Савин* (од *Сава* ж), *буков*, *б'рански*, *сирбачки*, *си'авински* итд.

176. — Постоји акценатско-квантитативна и парадигматска разлика између неких поименичених придјева у Вука и у Ускоцима. Тако је у Вука *млада*, тј. изгубљена је дужина последњег слога, па је придјев постао именица. То се види и из промјене: ген. *младѣ*, дат. *млади*, акуз. *младу* итд. У Ускоцима, пак, имамо *младā*. То је именица, али је задржала сва формална придјевска својства: ген. *младѣ*, дат. *младѣј*, акуз. *младу* итд. Тако је и у овим случајевима: *драја*, *Гацко* у Вука, а *драја*, *Гацкѣ* у Ускоцима, тј. у Вука потпун прелаз у именице, а у Ускоцима именице са доста придјевских својстава. Али има и обрнутих случајева: код Вука *Горанскѣ*, а у Ускоцима *Горанско* — *Горанска* — *Горанску* итд. Има и других поименичених придјева у Ускоцима који данас оvdје чине чисте именице, као *Крново*, *Лийово*, *Брдарево*, *Малинско*, *Пдмалинско* итд. (ген. *Крнова*, дат. *Крнову* итд.; или: ген. *Малинска*, дат. *Малинску* и сл.). У Ј. Вуковића (АГПД, 383) постоји један интересантан случај, који, у неку руку, представља неку средину између Вука и Ускока. Наиме, он, Вуковић, има *Дубровско* (село у Дробњаку) — *Дубровскѣ* (поред *Дубровска*), тј. у номинативу је чиста именица, а у осталим падежима придјевска промјена. Насупрот Ускоцима, гдје је, како видјесмо, *Малинско* — *Малинска* итд. (им. промјена), Ј. Вуковић (АГПД, 390) бележи: *Малинско* — *Малинскѣ*, дакле као и *Дубровско* — *Дубровскѣ*. Ове појаве нема у Ускоцима, већ су ствари јасно издиференциране: ако је завршни вокал кратак, све се одиграва у оквирима именице (*Лийово* — *Лийова*), а ако је завршни вокал дуг (тј. задржава дужину придјева одређеног вида), имамо парадигму придјева у одређеном облику: *Мдкрѣ* — *Мдкрѣи* итд.

Вук има *Дуја* 1) за манастир у Кучима и 2) за „некакву планину у Херцеговини (Прелећеше Дугу и Голцију)“, а *Дуја крвава* за долину у Херцеговини (Спустиле се у Дугу крваву — Чекај њега у Дугој крвавој). У Ускоцима ова планина гласи *Дуја*: ген. *Дује*, дат. *Дуји*, акуз. *Дују* итд. Вук се разликује од Ускока и својим именицама типа *жѣнско*, у ген. *жѣнскѣи*, а у Ускоцима *жѣнскѣ* и *жѣнскѣ* (без призвука пејоретивности), ген. *жѣнскѣи(а)* и *жѣнскѣи(а)*, поред именице ж. р. *жѣнска* у Вука и *жѣнска* и *жѣнска* у Ускоцима (такође без призвука пеј.).

177. — Придјевни као *идбољи*, *идјачи*, *идмлађи*, *идвиши*, *идвећи*, *идижеји*, *идјак*, *иддебо*, *иддујачак*, *идвисок* итд. редовно су под тим акценатом, било да су у позитиву или компаративу. У суперлативу је акценатска ситуација у суштини иста: *иднајвећи*, *иднајслађи* (највећи : пон највећи > *иднајвећи*); тако је и у прилозима *иднајбоље* (< пон најбоље). Међутим, према *бдљи* стоји *идбољи*, а не *идбољи*.

ЈЕДНОСЛОЖНИ ПРИДЈЕВИ

178. — Једносложни придјевни типа *млад* многобројни су: *блаи*, *брз*, *еран*, *ерућ*, *илуе*, *ирк*, *ируб*, *јус*, *драи*, *жив*, *жуиш*, *јак*, *крив*, *крњ*, *круиш*, *кус*, *луд*, *љуиш*, *млак*, *наи*, *јус*, *руд*, *свиш*, *скуиш*, *слан*, *сур*, *све*, *шврд*, *шућ*, *шуиш*, *црн*, *чврс*, *чѣс* и др.

У ускочком говору овамо иду и придјеви *мек* и *илак* (< плах).

У парадигми свуда имамо ' акценат (*млад* : *млада* и *младбиа*, *младу* и *младом*; *младѐ*, *младбј* итд.) у неодређеном и $\hat{}$ у одређеном виду (*млад-ди*: *младби*, *младбј* итд.).

Овим придјевима припадају и ијекавске форме: *ли'ей* — *ли'еиа* итд., *би'ел* — *би'ела* итд., *сли'ей* — *сли'еиа*, *си'ед* — *си'еда*, *бли'ед* — *бли'еда*, *џри'ек* — *џри'ека*, *џи'о* — *џи'ела* итд. и одређ.: *ли'еий*, *би'ели*, *бли'еди*, *џри'еки*, *си'еди*, *сли'еий*, *џи'ели* итд.

Према Даничићевим формама *свѣтйй*, *чѣсйй* (али се може чути и *свѣтйи* и *чѣсйи*) итд. у Ускоцима је редовно *свѣтйи* и *чѣсйи*, а понекад и *свѣтйй*. Тако се говори: *свѣтйй* Никола и *свѣтйй* Никола, *свѣтйи* Ђли'а и *Свѣтйи'а* (< свѣтй Ђли'а), Шта ђвѐ би бѐк ти свѣтй!? и: Шта ђвѐ би бѐк ти свѣтй!?

То исто може се рећи и за *меки*, *џуђи* и *џерди*; *мѣки* и *мѣки* сѣр, *џуђи* и *џуђи* људи итд.

179. — Придјеви *бѐс* и *ид* имају ове форме: *бѐс* — *бѐса*, одређ. *бѐси* — *бѐси* итд.; *ид* — *идла*, одређ. *идли* — *идла* итд.

180. — Тип: *здрѣв* — *здрѣва*. Њему припадају и ови придјевии: *ђи*, *кљѐс*, *кѣи*, *џан*, *џрѣв*, *џрѐс*, *џун*, *рѣд*, *сиџ*, *слѐб*, *сидр*, *сиџр*, *сиџм*, *џис*, *џуђи*, *џи'о*, *ми'о*, *џруо*, *врѐо*, *џѐо* (*злѐ*, *злѐ*), *млђи*, *џиџи* итд.

Од Даничићевих примјера овој категорији не припадају у ускочком говору ови придјевии: *виџ* — *виџа*, *лџи* — *лџа*, *мѣк* — *мѣка*, *нџв* — *нџва*, *сџв* — *сџва*, *смѣђ* — *смѣђа*, *џиџ* — *џиџа* (*џиџа*), *џрџм* — *џрџма* и *џрџма*, *рџм* — *рџма*, *мѣк* — *мѣка* (*мѣка*), *сиџан* — *сиџана*, *сџиџи* и др.

Акценат придјева овог типа (*здрѣв*) остаје у парадигми свуда исти

Придјевии, пак, *џрѣв* и *сиџр*, кад имају значење: истински односно ранији или старац, старица и сл. добизају $\hat{}$ мјесто $\bar{}$: *џрѣви* домаћин, *сиџри* људи и сл. Одређени облици придјева *џѐо* гласе: *злџ* — *злѐ* — *злѐ* — *злџ* — *злѐ* — *злѐ*. Овдје је само одређ. *ђиџ* — *ђиџа* — *ђиџ* итд.; појаве *ђиџи* поред *ђиџи* (Даничић) нема у Ускоцима.

181. — Тип: *нџв* — *нџва*. Овамо иду: *лџи* — *лџа*, *мѣк* — *мѣка*, *џрџм* — *џрџма*, *рџм* — *рџма*, *лџк* — *лџка* и сл.

У неодређеном виду ови придјевии имају краткоузлазни акценат у свим облицима који нису једносложни, док се у одређеном виду јавља $\bar{}$: *нџв* — *нџва* (ж. р. и ген. једн. м. р.) — *нџво*; *нџви* — *нџве* — *нџва*; одређ. *нџви*, ген. једн. *нџви(а)*, дат. *нџви(е)* итд.

Тако и: *џрџм* — *џрџми*, *лџи* — *лџиџи*, *рџм* — *рџми*, али: *мѣк* — *мѣки*, *лџк* — *лџки* и *лџки*.

Као *лџк* понаша се и придјев *џѐд*: *џѐда* (кошуља), неодр. мн. *џѐди* (капути), одређ. *џѐди* и *џѐди*.

ДВОСЛОЖНИ ПРИДЈЕВИ

182. — Тип: *својѝљива* — *својѝљива*. Такви су и ови: *јáрчѝв, кѝрѝв, кúмѝв, Мáркѝв, Пáвлѝв, Брáнкѝв, Јáнкѝв, Сѝјáнкѝв, сѝнѝв, сѝјáрчѝв, сѝтѝв, мáјчѝн, млáдѝн* и с.

Душе, ови се придјевни разликују од придјева *својѝљива* дужином послѣдњег слога (*јáрчѝв*; ул. т. б), и то само у ном. једн. м. р., док се у свему другоме поклапају: *својѝљива* — *јáрчѝв, својѝљива* — *јáрчѝва, својѝљиво* — *јáрчѝво* итд.

Акценат се не мијења, не ни у одређ. облику: *својѝљива* — *својѝљивѝ*.

183. — Тип: *дѝван* — *дѝвна*. Припадници: *бúјан, бúран, вѝдан, рáдан, íђан, íрзан, шáјан, шáван, жúдан, збран, јáван, кúван, крáсан, рѝччан, бѝедан, млѝчан, íладан, рúјан, слáван, срáман, сѝјáлан, сушан, шѝван, шрúдан, шуржан, бѝјнѝ, íбрнѝ, дѝнѝ, дáнѝ, жáркѝ, јáркѝ, сúднѝ, дѝвѝ* (пор. д. *дѝвѝ*) итд.

Од Даничићевих (СА, 216) примјера овамо не иду: *влáсан, íрдан, íрѝшан, дѝчан, лáсан, мрзан, срчан, шáман, úман, ишан* (*кишан*).

Пор. д. *íрдан*, говори се и *íрдан*, али само у емоцији и слично: Шта *урађи íрдан* [= јадан] *нѝ би'o!* Нѝ, *íрдан нѝ би'o!*, а кад тај придјев значи „ружан“, р. д. ван је дугоузлазни акценат (*íрдан*).

Промјене акцента нема: *дѝвна* и *дѝвнѝ* (чоѝка), *дѝвнѝ* (женѝ) итд.

184. — Тип: *чáзбен* — *чáзбена*. Овом придјевском типу припада неколико формацијски различитих категорија придјева, па ће бити најбоље да их разврстамо као подтипове.

1. подтип: *бáкрен, вáшрен, íвдзен* (*íвдзен*), *млáђен, ишáрен, ишáрен* (*ишáрен*), *свáдбен, чáзбен* и др.; *срѝбрн*; *лáком*; *кúсео* (< *кúселѝ*), *вѝсео* (< *вѝселѝ*), *ишáшнѝв* итд.;

2. подтип: а) *áлкáв, бáлáв, бáлáв, бáниáв, бѝнáв, бљушáв, брдшнáв, брúђáв, буáв, брлáв, íдрáв, íздáв, íлѝбáв, íндáв, íнѝчáв, íвенáв, íрбáв, íубáв, íушáв, дáкáв, дрднáв, жвáлáв, жѝлáв, жмирáв, жулáв, зндáв, илáв, килáв, клѝмáв, клáмáв, клдѝáв, клáкáв, крáшнáв, крвáв, кржлáв, лáјáв, млáв, млѝшáв, мршáв, мушáв, мучáв, нѝшнáв, илѝтáв, ирлáв, ирнáв, рѝшáв, рбáв, рунáв, рунáв, сунáв, слнáв, слузáв, смлáв, шрáнáв, шрѝшáв, хѝлáв, хѝáв, хдрáв, áлáв, рáйáв, чáђáв, чѝшáв, чшáв, чшáв, шáшнáв, шкрбáв, шурáв, шунáв* и сл.;

б) *áлáс, бáлáс, бѝнáс, брнáс, брднáс, буцмáс, вѝжлáс, íрѝвáс, жшáкáс, зѝкáс, кѝшáс, кѝшáс, кдлáс, крнáс, крилáс, крнáс, кршнáс, кукáс, кусáс, мáчáс, иршнáс, иушчáс, иушчáс, рáкáс, рáчвáс, рѝсáс, сѝдлáс, сѝвкáс, нубáс, шáркáс, шѝлáс, шѝлáс, влáсáс* и др.;

в) *лáђán, иунán, рáжán, мѝкán, сѝћán, узán, чдán* и др.;

г) *íдлчáш, иунчáш, нвѝчáш*;

д) *здрáвѝш, нвѝчѝш, ирáвѝш, иунѝш, сáмѝш* и др.;

ђ) *иáдснáш, ирѝнáш* и др.;

Придјеви као *дѣлийн, кадлийн, кмъшиин, сѹдийн, Сиданийн, Тѹрчийн, шѹбциин* у ускочком говору су обичнији у сажетом облику: *дѣлийн* — *дѣлийна* — *дѣлийно, кадлийн, кмъшиин, сѹдийн, Сиданийн, Тѹрчийн, шѹбциин* итд. Само у посебним приликама могу се чути и неконтраховани облици.

Иначе се акценат не мијења ни у неодређ. и у одређ. виду.

201. — Тип: *јѣзичан* — *јѣзична*. Ево и других: *младачан, ѿскудан, ѿдмучан, ѿдјодан, шѣничан, сѹдсобан, чѣличан; бѹджићан, кѹѹуски, нѣбески, ѿдмнички; ѿдѹшињи, кадашњи, ѿрвашњи, садањи, садашњи, скѹрашњи, ѿдадашњи.*

У Ускоцшма овамо не спадају придјеви: *вѣлѣиан, жѣвѣакан, јѣ-кѹсийан, кѹрисан, дѣилан, ѿрѣвичан, сѹрѣвичан, шѣрѣиан, лѹбѣзан (лѹ-безан), бѣсѣрни, дѹбѣни, дѣвнашњи, ѿрѣшњи (али и ѿрѣшњи).*

202. — Тип: *болѣшљив* — *болѣшљива*. Припадници: *бојѹжљив, ѿ-вѹрљив, ѿрабѣжљив, крмѣљив, лубѣжљив, мирѣшљив, шѣвѣљив, срамѣжљив, ѿуѹѣљив, чандѹрљив, ѿлѹбинињи, кокѹшињи; обѣлаш, бакѹвињи, барѹвињи, бикѹвињи, брдѹвињи, брѣдѹвињи, бусѣнињи, валѹвињи, видѹвињи, вилѹвињи, вѣлѣ-рѹвињи, дурѹвињи, ѹубрѹвињи, маѣлѹвињи, мразѹвињи, ѿињѹвињи, ѿјескѹвињи, ѿладѹвињи, ѿразѹвињи, ѿрѹвињи, силѹвињи, сѣнѹвињи, сѹтанѹвињи, сѹрадѹвињи, шѣмѣлињи, чѹвѹрѹвињи, ѹмѣбѹвињи и др.*

У овом придјевском типу има доста одступања од Даничића: *бѹ-ишѣв, ѿлшѣв, ѿлѹждрѣв, кошѣиѹнав, крѹиѹлѣв, мѣиѣлѣв, ѿѣиѣлѣв, сѹбѣнав (сѹвѣнав), блѣлѹвѣлѣв, ѿрѹвѣлѣв, зѣлѹвѣлѣв, Јакѹвѣлѣв, Јакѹвѹв, јѣ-сѣнѣв, кѹсѹвѣлѣв, мрѹвѣлѣв, шарѹвѣлѣв, шѣвалѣрѣв, блѣличѣс, блѣлуиѣс, бѹ-ѣлѣс, бѹдалѣс, вѣрѣѹлѣс, ѿлѹбѣс, дѹѣлѣс, (дѹѣлѣс), ѹѣвалѣс, јѣсѣрѣбѣс, крѣвѣлѣс, ѿсѣиѹшѣи (ѿсѣиѹшѣи), ѿѣиѣлѣс (ѿѣиѣлѣс).*

Промјена акцената нема ни у одређ. ни у неодређ. виду.

203. — Тип: *дѹѣѹчак* — *дѹѣѹчка*. И ови: *маѣѹчак, маѣишан, маѣсан, маѣчак, ѿанѹшан, ѿанѹсан, ѿамѣишан, волиѹчки, ѿолиѹчки, нолиѹчки, во-лиѹчки, ѿолиѹчки, нолиѹчки* итд.

Без промјене акцената у неодређеним формама, а у одређеном виду акценат се или помјера на почетак: *дѹѣѹчки* — *дѹѣѹчкѣ* — *дѹѣѹчкѹ*, *маѣишњи (маѣишњи), маѣчкѣ* итд. или остаје на истом мјесту: *маѣишњи, волиѹчки, ѿо-лиѹчки* итд.

Придјев *дѹѣѹчак* може гласити и *дѹѣѹчак, -чка, -чко*, па у одређ. виду и *дѹѣѹчки, -ѣ, -ѹ* (исл. *Дѹѣѹчки дѹ* на Сињавини).

204. — Тип: *бабѣјѹкѹв* — *бабѣјѹкова*. Још и ови: *мѣѣрѹчѣв; ѹѣвѹѹчѣи; ѹсѹрљив; јѣсѣњи, вѣчѣрњи, вѣрѹвѣни, ѿрѹмѹвѣни, дрѹжѣвѣни, кѣлѣјни, кѹиѹвѣни, ѿѣзѣрни, ѿѹвѣрни* и др.

Ни овдје нема акценатских промјена.

ЧЕТВОРОСЛОЖНИ И ВИШЕСЛОЖНИ ПРИДЈЕВИ

205. — Бво прво неколико примјера: а) *великачак, кукурузан, сиромашан (сиромашан), милоситиџан*; б) *вечерашињи, воденички, јучерашињи*; в) *Арајинџе, барјактиџрџе, барјактиџрџе, џенералџе, ајошекарџе, ајошекарџе, безаконикџе, водениџрџе, кајешинџе, џри'ашељџе, сављешникџе, чџбанинџе*; г) *домџичин, мајсиџоричин, синџвичин, удџвичин*; д) *џусеничџе*; е) *неџљалџе*; и др.

Акценат се кроз парадигму не мијења или до тога долази врло ријетко.

Ни одступања од Даничића (СА, 230—233) нису честа. Тако овдје имамо: *кџчмаричин, мајсиџоричин, џеџџрџе и џеџџрџе, великачак* и сл.

207. — Компаративи изведени наставком *-џи* имају краткоузлазни акценат на слогу пред тим наставком: *болџсни'џа — болџсни'џе, џовучџни'џа, корџсни'џа, џослушџни'џа, зџдџни'џа, џамџни'џа, оџеџџни'џа, мли'џџни'џа* итд.

И у м. р. је исти акценат, само се ускочке форме овдје разликују од књижевних тиме што су ускочки облици сажети, а књижевни нијесу: *болџсни (< болесниџи), џовучџни, корџсни, џослушџни, оџеџџни, весџли, радџсни* итд.

Ови, сажети, облици су ускочки стандард; несажети облици су рјеђи, али акценат остаје исти у оба случаја: *радџсни — радџсниџи, сџрџџни — сџрџџниџи* итд.

Сви други придјевни, чији се компаратив гради наставком *-џи* или *-ши*, имају краткосилазни акценат у компаративу: *бџљџи — бџљџа — бџљџе, вџшџи, јџџџи, мџџџи, бџџџи, џџџџи, дџџџи, мџџџи, лџџџи, џџџџи, џџџџи, џџџџи, бџџџџи* итд.

208. — Префикс *нај* у суперлативу увијек је под краткосилазним акценатом: *најџџџџи, најџџџџи, најџџџџи* итд.; тако и прилози као *најџџџџе* и др.

Као и у књижевном језику, тако и овдје — суперлатив може бити с једним или два нагласка: *најџџџџи и најџџџџи, најџџџџи и најџџџџи, најџџџџи и најџџџџи*.

Као што се види, овај систем наглашавања јавља се, обично, у суперлативима придјевна од повише слогова.

Тешко је рџи која је акценатска форма од те двије чешћа, али ми се чини да се двоакценатске употребљавају у приликама кад нешто треба истаћи и сл.

БРОЈЕВИ

209. — Ево како се изговарају бројеви у ускачком говору:

јѣдан — *јѣдна* — *јѣдно*; *јѣдни* — *јѣдне* — *јѣдна*;

двѣ — *двѣ'в*;

шри; *чѣтири*; *шѣш*, *шѣ*; *шѣс*, *шѣ*;

сѣдам, *дсам*;

дѣвѣш, *дѣвѣ*; *дѣсѣш*, *дѣсѣ*;

јѣданѣс, *дванѣс*, *шринѣс*, *чѣшрнѣс*, *шѣшнѣс*, *шѣснѣс*, *сѣдамнѣс*, *осѣдмнѣс*, *дѣвѣшнѣс*.

Ево изговора и десетичних бројева:

двѣдѣс, *двѣдес*, *двѣдѣсѣш*, *двѣдѣсѣ*;

шридѣс, *шриѣс*, *шридѣсѣш*, *шридѣсѣ*;

чѣшрѣс, *чѣшрѣсѣс*, *чѣшрдѣсѣш*, *чѣшрдѣсѣ*, *чѣшрдѣсѣш*, *чѣшрдѣсѣ*;

шѣдѣсѣш, *шѣдѣсѣ*;

шѣсѣш, *шѣсѣ*;

сѣдандѣсѣш, *сѣдандѣсѣ*;

осандѣсѣш, *осандѣсѣ*;

дѣведѣсѣш, *дѣведѣсѣ*.

Број 100 изговара се *сшд*, *сшд* (рјеђе), *сшдшйна* и закржљали акузатив *сшдшшну*, који може да функционише као ном. *сшдшшйна* (У буљуку е бѣло *сшдшшну* оваца).

Остали стотински бројеви изговарају се овако:

двѣдѣшѣ, *двѣдѣш*, *двѣ'е сшдшшине*, *двѣ'е сшшшине*;

шридѣшѣ, *шри сшдшшине*, *шри сшшшине*;

чѣшршѣшѣ, *чѣшри сшшшине*, *чѣшри сшдшшине*;

шѣсшѣ, *шѣсшшшшн*, *шѣсшшшшнѣ*, *шѣ(ш)* стдтйна, *шѣш сшдшшшн*;

шѣсшшѣ, *шѣсшшшшшн*, *шѣсшшшшшнѣ*, *шѣс(шѣ) сшдшшшнѣ*, *шѣс(шѣ) сшдшшшн*;

сѣдамшѣ, *сѣдам сшшшшнѣ*, *сѣдам сшдшшшнѣ*, *сѣдамшшшшшн*;

дсамшѣ, *осѣдм сшшшшнѣ*, *дсам сшдшшшнѣ*, *осѣдмшшшшшн*;

дѣвѣшшѣ, *дѣвѣш сшшшшнѣ*, *дѣвѣш сшдшшшнѣ*.

1000 се изговара *иљада*, а скамењини акузативски облик *иљаду* може да функционише и као *иљада* (исп. *сидитину*: *сидитина*) : *Иљаду* е дѣста, а *сѣдтину* нѣе. Затим:

двѣ иљаде и *двѣ иљаде*, *шри иљаде* и *шри иљаде* итд.

1,000.000 има два лика: *мили'он* и *мелебн*.

Бројеви као 21, 22, 348, 170 итд. могу бити изговорени без *и* и са њим: *двадес један*, *двадес* и *један*, *двадес два* и *двадес њ два*, *шри'ста четирѣс* *дсам* и *шри'ста четирѣс њ осам*, *сид седандесѣи* и *сид* и *седандесѣи*.

Као што се види, ово и подлијеже општим законима нашег језика о преношењу односно непреношењу акцената. У случајевима какав је *двѣ'ста њ два*, *зѣ два*, *зѣ десѣи* имамо појаву старог преношења.

О типу *двѣ'сто шри'стине*, *шри'сто шри'стине* итд. в. у т. 48.

Неки бројеви, количински прилози итд. могу у реченичном акценту остати и без акцената и без дужина и прећи у неку врсту проклитичности. Тако се изговара: *двѣи кућа*, али и *двѣи кућа*, *седам шдвѣра* *сѣена*, али и *седан шдвѣра* *сѣена* итд. Овдје је прво број *двѣи* остао и без акцената и без дужине посљедњег слога, а ондз је акценат $\hat{\text{}}$ с почетног слога облика *кућа* пренијет на скраћени завршни слог ријечи *двѣи* као краткоузлазни акценат. *Седам шдвѣра* је дало *седан шдвѣра*, а ово *седан шдвѣра*. У изразу *шри'сто шри'стине* имамо дугоузлазни акценат зато што је слог *шри* дуг па се *шри'сидитине* пртворило у *шри'сто шри'стине*. Ако нема услова за преношење, ријеч (број) која је прешла у проклитичност, тј. изгубила и акценат и дужине, остаје таква: *Радг'о* е *дѣвѣт дѣна*. Тако имамо и *иѣи кућа* (< *пѣт кућа*, скраћено *иѣи* у *иѣи*), али *иѣ* *дана*.

Према томе, законита су сва три изговара:

двѣи људѣ *десѣи* рѣба
двѣи људѣ *десѣи* рѣба
двѣи кућа *десѣи* овновѣ

Од основних бројева мијењају се: *један*, *сидитина*, *иљада*, *мелеон* (*мили'он*). Ова посљедња четири броја су бројне именице и мијењају се као одговарајуће именице, па им се и акценат тако понаша: *мелебн* — *мелебна* — *мелебне*; *сидитина* — *сидитинѣ* итд.

Број *један* мијења се као у књиж. језику и има акценат као у књижевном језику: *један* — *јѣднѣ(а)* — *јѣднѣ(е)* итд., али и: *јѣднѣа* *друта* — *јѣднѣе* *друту*.

Од осталих падежних облика основних бројева забиљежио сам само *двѣма* и *обљема* са тим акценцима.

У бројним именицама као *двојица*: у Ускоцима имамо овај акценат: *двѣица*, *шри'ница*, *чети'ворница*, *десѣи'ница* итд.

Ево још неколико других бројних именица: *јѣдинница*, *двѣица* и *двѣјка*, *шри'ница* и *шри'јка*, *чети'ворка* (нема: *чети'ворка*), *иѣи'ница* и *иѣи'јрка* итд.

210. — Ево првих десет ред их бројева: *иѣи* и *иѣи*, *дру'и*, *шрѣ'и*, *чети'в'и*, *иѣи*, *шѣс'и*, *сѣд'и*, *ос'и*, *двѣ'и*, *десѣ'и*.

Од 11 па даље акценат је углавном као у основним бројевима: *једанџиј, дванџиј* итд.; *двдесџиј, дедесџиј, дедесџиј* итд.

Даље: *сџиј, -а, -б, илдиџиј, -а, -б, мелдџиј, -а, -б.*

Ја сам забиљежио: *двдес и џрви, чџрџс и џрви.*

211. — Збирни бројеви од 2—10 сви су под краткосилазним акцен-
том: *дџе, џрџе, чџворо, џџоро, џџоро, седморо, осморо, дџеџоро, дџе-
џоро.*

Акценат збирних бројева од 11 па даље углавном се поклапа са
акцентом основних бројева: *једанџијоро, дванџијоро, двдесџијоро, дедесџијоро,
дедесџијоро* итд.

ГЛАГОЛИ

ИНФИНИТИВ

212. — На први поглед могло би се рећи да супинска и инфинитивна форма инфинитива не утичу на акценат инфинитива: *слушајџи* и *слушајџи*, *говориџи* и *говориџи*, *прегледајџи* и *прегледајџи*, *мислиџи* и *мислиџи* итд.

И заиста је тако у највећем броју случајева. Ипак се не може занемарити, у акценатском смислу, та разлика.

Насупрот Вуковим инфинитивима *чући* и сл. у Ускоцима имамо супински дугосилазни акценат у обема формама инфинитива: а) *чући*, *чући*, *заћи*, *урићи*, *урећи*, *наћи*, *сићи*, *доћи*; б) *чућ*, *чућ*, *ућ* (*уј*), *заћ*, (*зај*), *урић* (*уриј*), *урећ* (*уреј*), *уроћ* (*урој*), *наћ* (*нај*), *сић* (*сиј*), *доћ* (*дој*) итд.

Исти се однос огледа и у сложеним глаголима: *уронаћи* (< *пронаћи*) — *уронаћ* (*уронај*), *изнаћи* — *изнаћ* (*изнај*), *исциући* — *исциућ*, *доциући* — *доциућ*, *уциући* — *уциућ*, *завући*, *извући*, *обући*, *идвући*, *предбући*, *уривући*, *уровући*, *идовући*, *надувући*, *уревући* — *уревућ* (*уревуј*) *навући*, — *навућ*, *одвући* — *одвућ* — *одвуј*, *одвући* — *одвућ* (*одвуј*), *надоћи* — *надоћ* (*надој*), *уридоћи* — *уридоћ* (*уридој*) итд.

213. — Као *чући*, *доћи* и сл. понашају се и неке друге двосложно-једносложне категорије глагола у ускочком говору, као и њихове композиције:

- а) *врћи*, *врћ* (*врј*), *идврћи*, *овврћи*;
- б) *дри'еџи*, *одри'еџи*, *задри'еџи*, *надри'еџи*;
- в) *дуџиџи*, *издуџиџи*, *уродуџиџи*;
- г) *зеџиџи*, *зеџс*, *озеџиџи*;
- д) *клеџи*, *заклеџи*, *уроклеџи*;
- ђ) *смџиџи*, *смџс*;
- е) *расџиџи*, *идрасџиџи*, *урирасџиџи*;
- ж) *врџиџи се*, *врсе* (< *врс се*), *заврџиџи*, *уроврџиџи*;
- з) *мџиџи*, *идмџиџи*;
- и) *лећи*, *налећи*, *излећи*;
- ј) * *несџиџи*, *однесџиџи*, *уроднесџиџи*, *уннесџиџи*; и још неке.

214. — Кад се двосложни инфинитив чији је први слог под краткоузлазним акцентом претвори у једносложни, било би природно очекивати да такав — крњи, супински — инфинитив добије краткосилазни акценат. То се понекад ипак не дешава: Ка неш свес оне старце ис планине? — Нигесам яг мдог свес. — Оли ми свес Зекана да поћерам жито у млина. — Онеш ли яћ у планину? — Оли ми мдој позајмит коју цару? — Нећеш мдој стйћи за вида. — Не знам дће ли што мдој учйвет.

Ово је свакако ограничена појава, и нова.

Као што се види, ова појава показује да поставка о томе да на једносложним ријечима могу стајати само силазни акценти нема апсолутну вриједност.

Разумије се, ја не тврдим да су форме свес, мдћ (мдој) и сл. сасвим искључене, али је тек чињеница да и оне друге, „незаконите“ (мдћ, свес и сл.), постоје.

Уп. и краткоузлазни акценат на последњем слогу у формама као довес (: доведсти), увес поред форми двес, увес и сл.

215. — Према *йримаћи, доићи* итд. (в. Прав) овдје је редовно: а) *йримаћи, йомаћи*; б) *доидаћи, назидати*; в) *йомоћи, занемоћи*; г) *исилести, оилести*; д) *исидећи, оидећи*; е) *завдести, йробдести*; е) *йрилдећи, йолећи*; ж) *довести, йровести*; з) *йриидећи, заидећи*; и) *йобледећи* поред *йоблећи*; итд.

216. — О дужници у инфинитиву као *йинући, мислићи, иледати* итд. в. у т. 5/в.

217. — Вук има *дјести* [стјено], *здјести* и *саћести*. У Ускоцима *ћести, жћести* и *саћести*, поред *ћенући, жћенући, саћенући*, што је чешће. Исто тако је обичније *дћенући* од *дћести*. Према Вуковом *сусиати* у Ускоцима је *сусиати, сусианем, сусид, сусиала, йосусиати*.

218. — Глаголи с осномом *-ну/-не* имају у Ускоцима углавном акценат као у Данчића (Данчић нема, разумије се, старе дужнице): *бдинући, бринући, заврнући, вриснући, јукнући, кренући, јекнући, йинући, йдинући, врнући, заврнући, венући, дјернући, здвнући, клекнући* итд., али има доста и одступања: *бризнући, јурнући, лјкнући, оданући, мунући, йлјкнући, задшинући*. Доста је Данчићевих глагола са ' који у Ускоцима имају " : *банући, іранући, кданући, лданући, йлданући, шдрнући, йдиарнући, шданући* и др. Према Данчићевом ' Ускоци имају два акцента (' и '): *зв'јкнући* и *зв'јкнући, лабрјкнући* и *лабрјкнући, шандркнући* и *шандркнући, шкрјућинући* и *шкрјућинући, јабкнући* и *јабкнући* итд.

219. — Доста је глагола у Ускоцима у којима је акценат семантички диференцијални знак. То су: *іракнући* и *іракнући, звјзнући* и *звјзнући, дунући* и *дунући, жијнући* и *жијнући, екнући* и *екнући, йрскнући* и *йрскнући, сиррућинући* и *сиррућинући, сукнући* и *сукнући, сунући* и *сунући, шрнући* и *шрнући, ушрнући* и *ушрнући, шикнући* и *шикнући, йиснући* и *йиснући, чвркнући* и *чвркнући* и доста других.

Тако *звизнуџи* значи: испустити један звјоцкџк, а *звизнуџи*: снажно ударити (Звизнуо га тојагом по глави). — *Звекнуџи* значи: произвести, одћи од себе такав и таказ звук, *etklinge*, *geschno*, а *звекнуџи* снажно удзити (Звекнуо га по глази). У Ускоцима постоји и рефлексивна форма *звекнуџи се*, што значи: кад је рјеч о каквој ружкој, неморалној и сл. ствари — избити у јазност (Звекнуло се ш њом). — *Грџкнуџи* значи: испустити глас из себе (о врани), а *грџкнуџи*: поћи к некое с пуно наде и ишчужања. РСАНУ даје, истича, два акцента, али не диференцира значења акцентски. — *Екнуџи* може значити: јекнути (испустити дуг, отегнут глас *e*), а *екнуџи*: снажно удзити (Екнуо га зџпом у ребра). — *Жиџнуџи*: (о болу) пробостџи, а *жиџнуџи*: опџћи. — *Прснуџи*: мало посути водом или пасти у сасвим малој количини (о киши), а *иџснуџи*: 1) пућти, рзбити се (Прснуло стакло) и 2) отићи, одури:и на разне стране (Прснуло овце крџд коџа). — *Сџруџнуџи*: нагло и крџд отићи, побџћи (Струџнуо, ни тџце га стџћи не би могли), а *сџруџнуџи*: мало остругати (Струџни мало кунџиџера за вџчеру). — *Сџџуџкнуџи*: повућти се, а *сџџуџкнуџи*: стућти, удрајућти испитити. — *Сунуџи*: 1) нагло отићи, 2) мало посути, а *сунуџи* — мало осушити. — *Трнуџи*: мало-помало заг дџти, досџџивати у стање утрнулости, а *уџтрнуџи* — угасити (Утрни вџџло). — *Шџкнуџи*: 1) испустити резаџк звук кроз нос (о неким животињама, волу, крави, змији), 2) фиг. наљуџтити се, 3) нагло потџћи у млазу производџћи шумџи глас (Шџкџу му крџв на нос), а *шиџкнуџи*: 1) јако удзити, 2) појурити. — У Ускоцима је *ђенуџи* свр., а *ђенуџи* несвр.

Вук биль:жи: *џлџнуџи*, али *оџлџхнуџи* (*оџлџнуџи*) *џџлџхнџм* (*џџлџнџм*), *џоџлџхнуџи* (*џоџлџнуџи*), на основу чега Даниџић (СА, 119, у фусноти) закључује да би инфинитив трџбало да гласи *џлџхнуџи*, а не *џлџхнуџи*, како је у Вука. У Ускоцима је *џлџнуџи*, као у Вука, па и *џџлџнуџи*, *џџлџнџм*, *џџлџнуџи*, *џџлџнџм*, дџкле досџџ дно инфинитиву *џлџнуџи*, а различито од Вука.

Решетар (СА, 117, у напомени) вели: „Што у В. [Вука] има „тџкнутџи, тџк џџм . . . 2/ (У Дубровнику и *џџџкнутџи*, *џџџкнџм* *vide* такнутџи . . .“, то никакџо не ваља већ треба „тџџгнутџи, тџџгнџм“. У Ускоцима је као у Вука: *џџџкнутџи* — *џџџкнџм* (пасти на ум, појмити): Тџкнуло га да јџдџ гџџџвца. Тџџџнутџи у Ускоцима значи: бити тџжак, имати толику и толику тежину: Овџ би плџс тџгнуо даџа тџвара.

220. — ВД имају џграти, џгрџм, џгрџш, али 3. л. мн. *џџрају*. Тако и РЈА, Прав и РСАНУ. У Ускоцима није тако, већ: *џџраџи* — џгрџм — џграју, па (отуд и у сложеницама: *џџџраџи* (*џџџрају*), *џџџраџи*, *џџџраџи*, *џџџраџи се* и д.

Даниџић (СА, 167—168) убраја у овај тип глагола (*џџраџи*, џгрџм) глаголе: *коџџаџи*, *маџаџи*, *чеџџџаџи* и све џихџџе сложенице. У Ускоцима је *коџџаџи* — *коџџџм*, *чеџџџаџи* — *чеџџџџм* (дџкле не: *коџџџм* и *чеџџџџм*), па ови глаголи припадџу типу *вџџџџаџи*.

Тако и сви сложени глаголи од *коџџаџи* и *чеџџџаџи*: *џџџџџаџи* — *џџџџџџм* (*џџџџџају*), *џџџџџџаџи* — *џџџџџџџџм* (*џџџџџџају*) итд.

Глагол маџати гласи у Ускоцима *маџаџи*.

221. — Од глагола које је Даничић (СА, 167—168) навео да спадају у тип *вјенчаи* (Ускоци: *вљенчаи*) у Ускоцима имају друкчији акценат: *басайи, забасайи; вбњайи, убвбњайи се; іацайи; іушайи, наіушайи се; жуљайи; зи'айи; закишайи се; лињайи се, излињайи се; іри'айи; ірљайи; риљайи, рњайи се; си'айи; срљайи; іеніайи; ірљайи; наірљайи; итд.*

222. — Знатан број ускочких глагола не поклапа се са глаголима Даничићевог (СА, 165) типа *іравдаи*, већ већином припада типу *вљенчаи*: *іравдаи, оіравдаи; вардаи, завардаи; вдршайи; звездцаи; кдршайи се, закаршайи се, іокаршайи се; курвайи се, ірокурвайи се; лармайи; лднцаи се; риншайи; санкайи се, ірdsанкайи се; сунцаи се; шііаміайи, нашііаміайи; дрндаи, издрндаи.*

Као *вљенчаи* акценатски се понашају и ови глагоди у ускочком говору: *сйрцайи, ірцайи, дурайи, издурайи, сіймайи, ірсіімайи, јен'айи, іужвайи, изіужвайи, іумайи, заіумайи, једраи, заједраи, кресайи, окресайи, іоікресайи, іркресайи, урвайи, обурвайи, сурвайи* и сл.

У Ускоцима је *іребайи* мјесто књижевног *іреіси*. Тако је и у композицима тог глагола: *оіребайи, заіребайи* итд.

223. — Поприличан је број глагола у којих је овај акценатски однос: ' (Даничић, СА, 162—164): ` (Ускоци): *возакайи се, врљудаи, еіуцайи, живуцайи, кашљуцайи, мируцайи, мољакайи, іи'уцайи, іи'уцкайи, рођакайи се и рођакайи се, својакайи и својакайи, сељакайи се, ћайрдаи и ћайрдаи, ћали'айи, ћерешайи, забораљайи и забораљайи, іозабораљайи и іозабораљайи, шушкетайи, іріушайи, іуіушайи, дудукайи, звиждукайи, лелекайи, шандркайи и шандркайи, ћурликайи и ћурликайи, урликайи, урликайи и урликайи, чанірљайи, шіріушайи, шандрљайи, чеірљайи, мандрљайи и сл.*

Као што се лако може видјети, највећи дио ових глагола укључује се у тип *вљенчаи*.

Двојне нагласке имамо и у случајевима какви су: *дшварайи* и *ошварайи*, *ддвайайи* и *довайайи*, *ддваћайи* и *довачайи*, *ддвайіи* и *довайіи* и *завайіи* и *завайіи* и сл.

Ево још неких одступања ускочког акцента од Даничићевог (СА, 167, 170, 152): *љуљушкайи, ваљушкайи, іроваљушкайи, јаукайи и ја'кайи, іри'ањайи, задовљіи, надовљіи се, озловљіи.*

224. — Двообличност неких глагола са *-ива/-ева* ускочког говора повлачи за собом и неке акценатске разлике у односу на Даничића (СА, 188—189): *кажсйвайи, кажсёвайи, іриблжсйвайи, іриблжсёвайи и іриблжсёвайи, довршйвайи, довршавайи и довршёвайи, іродужсйвайи, іродужсёвайи и іродужсёвайи, окржсйвайи, окржсавайи и окржсёвайи, намирйвайи и намирёвайи* и сл.

Акценатску двострукост имамо и у глагола типа *узмайи*: *узмайи* и *узіймайи*, *оузимайи* и *оузімайи*, *наузимайи* и *наузімайи*, *заузимайи* и *заузімайи*, *изузимайи* и *изузімайи* итд.

У Ускоцима има и акценатских дублета друге врсте: *досијајџи* и *досијајџи*, *јрдсијајџи* и *јросијајџи* (: *сијајџи*), *засијајџи* и *засијајџи*, *образлојџи* и *образлојџи*, *удријајџи* се и *уоридчији* се, *јрмџи* и (ређе: *јрмџи*), *ојкеређији* и *ојкеређији* (Крава *ојкеређила* ногу. — Пуно јој *вије*, па *ојкеређила*)

225. — Вук има: *корачаји*, *корачији*, *јрекорачији*, *јрекорачиј*, али *раскорачији* се, *раскорачиј* се (ово би одговарало инфинитиву *раскорачији* се). Овдје су се ствари у Вука помијешале вјероватно зато што су помијешане и у самом говору. У Ускоцима је у овом случају пун плурализам: *корачаји* и *корачаји*, *корачији*, *јрекорачији*, *јрекорачиј* и *јрекорачији*, *јрекорачиј*, *раскорачији*, *раскорачиј*, *раскорачији*, *раскорачиј*, *ојкорачији*, *ојкорачиј*, *јрекорачији*, *јрекорачиј*, *јрекорачији*, *јрекорачиј*, *коракнуји* и *коракнуји*.

Тако имамо у Ускоцима — поред *ојкеређији*, *откеређиј* — и *ојкеређији*, *ојкеређиј*.

Има затим велики број глагола изведених од придјева као *јарав*, *ћорав*, *слинав* и сл. који су акценатски колебаљиви: *ја̀ра̀вији*, *ја̀ра̀вији* и *ја̀ра̀вији*; *за̀ба̀ла̀вији*, *за̀ба̀ла̀вији*, *за̀ба̀ла̀вији*, *за̀ба̀ла̀вији*; *за̀ба̀ја̀ла̀вији*, *за̀ба̀ја̀ла̀вији* и *за̀ба̀ја̀ла̀вији*; *за̀слѝнији*, *за̀слѝна̀вији* и *за̀слѝна̀вији*; *за̀ћо̀рији*, *за̀ћо̀ра̀вији* и *за̀ћо̀ра̀вији*; *м̀рша̀вији*, *м̀рша̀вији* и *м̀рша̀вији*; *о̀ба̀ла̀вији*, *о̀ба̀ла̀вији*, *о̀ба̀ла̀вији* и *о̀ба̀ла̀вији*; *о̀ја̀ра̀вији*, *о̀ја̀ра̀вији* и *о̀ја̀ра̀вији*; *о̀м̀лѝја̀вији* и *о̀м̀лѝја̀вији*; *о̀слѝна̀вији*, *о̀слѝна̀вији* и *о̀слѝна̀вији*; *о̀м̀рша̀вији*, *о̀м̀рша̀вији* и *о̀м̀рша̀вији*; *о̀јра̀ја̀вији* и *о̀јра̀ја̀вији*; *о̀јрбу̀ља̀вији* и *о̀јрбу̀ља̀вији*; *о̀ћела̀вији*, *о̀ћела̀вији*, *о̀ћела̀вији*; *о̀ћора̀вији*, *о̀ћора̀вији* и *о̀ћора̀вији*; *јо̀блеса̀вији* и *јо̀блеса̀вији*; *јо̀шаша̀вији* и *јо̀шаша̀вији*; *слѝна̀вији*, *слѝна̀вији* и *слѝна̀вији*; *ћо̀ра̀вији*, *ћо̀ра̀вији* и др.

Мора се ипак рећи да су у Ускоцима форме са акцентом помјерених према крају (*за̀ћо̀ра̀вији*) чешће од форми са акцентом пребаченим на почетак (*за̀ћо̀ра̀вији*). Мислим да су у редакцији РСАНУ добро поступили што су дали као редовне форме *ја̀ра̀вији* и *ја̀ра̀вији*, а *ја̀ра̀вији* као постојећу.

У тај изговорни систем уклапају се и ови ускочки глаголи: *за̀брк̀ља̀чији* и *за̀брк̀ља̀чији*; *за̀врк̀ља̀чији* и *за̀врк̀ља̀чији*; *издеде́чији* се и *издеде́чији* се; *одала́мији* и *одала́мији*; *оке(н)бе́сији* и *оке(н)бе́сији*; *ома́лији* и *ома́лији*; *ома́ла̀дунчији* се и *ома́ла̀дунчији* се; *оји́чијомији* и *оји́чијомији*; *јри́чијомији* и *јри́чијомији*; *ојша́банији* и *ојша́банији*; *ојр̀љушији* и *ојр̀љушији*; *оји́ри'улији* и *оји́ри'улији*; *јреобра́зији* и *јреобра́зији*; *удесејо́стиручији* и *удесејо́стиручији* итд.

226. — Инфинитиви типа *руковаји* акценатски се цијепају у двије групе:

1. са акцентом на почетку:
ца̀роваји, *ра̀јоваји*, *кме́јоваји*, *ћде́вроваји*, *вд́јводоваји* итд.;
2. са акцентом у средини:
руковаји, *кра́љеваји*, *влекд́ваји*, *робд́ваји*, *друи́дваји*, *самои́д-ваји*, *дард́ваји* (РСАНУ и *дроваји*), *јоси́оддваји*, *куи́дваји*.

227. — Крај Вуковог *уразумити* постоји огдје и *уразумити*.

228. — Вук је забиљежио: *бацити* и *бачити*. Према томе у Ускоцима стоје двије групе истоакцнатских глагола: бацити и бачити, добацити и добачити, убацити и убачити, забацити и забачити.

229. — Ево још неколико појединачних разлика:

Даничић

обрести (98), спасти (98), (100) бујати (128), грајати (128), јездити (130), кунаторити (131), бесједити (132), пабјирчити (132), бушити (133), дјчити (133), натмурити се (136), поредити (Вук) натмурити се, пјждити (137), удити (138), огјтанити (138), скунаторити (141), момчити се (142), заварчити (142), пртити (145), грамзити (145), граштити (145), грозити се (145), гршити се (145), дворити (145), тожити (146), разурити (146), нишанити (147), поредити (147), пркосити (147), окористити (148), подтавити (148), пресадити (148), оптерити (148), удити (150), упокјити се (150), утемељити (150), ништити (154), сестрити (154), набрстити (155), припремити (155), услишити (155), тајрити (156), закрмељити (156), наполичити (157), бусати се (159), ћускати (159), ритати се (160), турати (160), шестати (160), подметати (161), пљувати (Вук), срљати (169), тенгати (169), ушишкати (169), дурати (172), јадати (172), машати се (173), праскати (173), прцати (173), пуштати (173), ргати (173), цуњати (174), цакати (174), шуњати (174), уздати се (174), какотати (176), дгребати (183), задајати (183), празновати (191), јахати (Вук Р).

Ускоци

обрести, спасти, бујати, грајати, јекјети, кунаторити, бесједити, пабјирчити, бушити, дјчити, натмурити се, пјждити, удити, огјтанити, скунаторити, момчити се, заварчити, пртити, грамзити, граштити се, грозити се, гршити се, дјорети, товити, разурити, нишанити, поредити, пркосити, окористити и окористити, користити и користити, подтавити, пресалдумити, оптерити, удити, оптерити, утемељити, ништити, сестрити, набрстити, припремити, услишити, тајрити, закрмељати, наполичити, бусати се, ћускати, ритати се, турати, шестати, подметати и подцетати, пљувати, срљати, тенгати, ушишкати, дурати, јадити се, машати се, праскати, прцати, пуштати, ргати, цуњати, цакати, шуњати се, уздати се, какотати, огребати, задајати, празновати, јакати.

Обичније је *јаити* (< јахати > јаати > јати) од *јакаити*. Сложенице су: *изјаити*, *ујаити*, *дојаити*, *дојаити* и др.

ПРЕЗЕНТ

230. — О квантитету завршног вокала презентске основе в. т. 13.

231. — Помоћни глаголи *јесам*, *биити* и *ишћити* овако се наглашавају у презенту у Ускоцима: *јесам* — *јеси* — *јес* — *јесмо* — *јесите* — *јесу*; *бид(и)ем*

— бид(н)еш итд.; дђу — дђеш — дђе — дђемо — дђеише — дђе; шђенем — шђенеш итд.; шђедем — шђедеш итд.; и шђеднем, шђеднеш итд.

Одлично: нѝсам — нѝси — нѝе и нѝе — нѝсмо — нѝсише — нѝсу; нећу — нећеш — неће — нећемо — нећеише — неће.

232. — Глаголи као *ишћи, сући, шресћи, зейсти, мессти, врћи, лѣти, рассти, дуисти, врссти, вѣсти, смѣсти* и сл. имају у презенту р' дивно д'што узлазни акценат као и у књижевном ј'ззику: *ишчем — ишчеш — ишче — ишчемо — ишчеише — ишчу; сучем, шресем, зебем, мѣшем, вршем, лѣжем, дубем, врзем, вѣзем, смѣшем, смѣшу, расшем* итд.

Иста акценатска ситуација остаје и у свим сложеницама тих глагола: *исшћем — исшчеш — исшче — исшћемо — исшчеише — исшчу; ирошћем — ирошчеш; иовућем; озѣбем, назѣбем, ирозѣбу; иреишресем, иреишресу; измѣшем, замѣшам; навѣзем, извѣзем; уврзем, уврзу, заврзем, заврзу; налѣжем; овршем, овршу; издубем, издубемо, издубу; иорасћем, иорасћем, урасћем, ирерасћем; обучем, иреобучем; одвучем, иовучем* итд.

Глаголи као *наћи, ући, заћи, ирићи, ирећи, ироћи, доћи* итд. имају дугосилазни акценат у презенту: *наћем — наћеш — наће — наћемо — наћеише — наћу; доћем, ирићем, ирећем, ућем, ућемо* итд.

Одговарајуће облике имају и глаголи са префиксима: *изнаћем — изнаћеш* итд.; *иронаћем; уићем, мимоићем; наићем; изићем и изаћем; добићем, добићу* итд.

Глагол *ошћи* има двојачке облике и акценте: *одѣм — одѣш и ошћидѣм — ошћидѣш* итд.

Облици презента основног глагола *ићи* овако се изговарају у Ускоцима: *идѣм — идѣш — идѣ — идѣмо и идѣмо — идѣише и идѣише — иду*.

Глагол *дриѣсти* (Вук *дријѣсти*, ек. *дрѣсти*) има у презенту двојачке облике и двојачке акценте: *дѣрем — дѣреш — дѣре — дѣremo — дѣреише — дѣру* и *дрѣм — дрѣш — дрѣ — дрѣмо — дрѣише — дрју*.

Тако је и у сложеним глаголима, само се 1. и 2. л. мн. уклопило у акценатски систем осталих лица презента: *ддерѣм — ддерѣш* итд. и *ддрѣм — ддрѣмо — ддрју; ирдрѣм и ирдрѣм; издрѣм и издрѣм; иредрѣм и иредрѣм*; итд.

Глаголи као *уириѣсти* и сл. имају у презенту: *уирѣм — уирѣш* итд.; *зайрѣм; доирѣм, идоуирѣм, доуирѣм, заврѣм, завру; идоуврѣм, наврѣм, сдоирѣм* итд.

Тако и *мриѣсти* (Вук *мријѣсти*): *мрѣм — мрѣш — мрѣ — мрѣмо — мрѣише — мрју*.

Исто је у сложеницама, само што се 1. и 2. л. мн. уклапају у акценатски систем осталих лица: *умрѣм — умрѣш — умрѣ — умрѣмо — умрѣише — умрју*.

Слично је и у глаголима као *идчѣсти, узѣсти, идиѣсти, ирдсѣсти, идсѣсти* и сл.: *идчнем — идчнеш* итд., *узнем, идинем, ирдсѣм, идсѣм, ирдсѣрем, зайнем, билнем* итд.

Даничић (СА, 113): *дбумрѣм* (ново преношење), а у Ускоцима *дбу-мрѣм* (старо преношење). Тако и: *дбумрѣш* — *дбумрѣ* — *дбумрѣмо* — *дбу-мрѣу*, *иддадрѣм*, *разайнѣм*, *зайочнѣм*, *ирѣузѣм*, *изасиѣм* итд.

Од *иѣиши* имамо *иѣнѣм*, а од *клѣиши*: *кунѣм* — *кунѣш* — *кунѣ* — *кунѣмо* и *кунѣмо* — *кунѣше* и *кунѣше* — *кунѣу*.

И сложени глаголи од *клѣиши* одступају од Даничићевих акценатских ликова: *закунѣм* — *закунѣш* — *закунѣ* — *закунѣмо* — *закунѣше* — *закунѣу*; *ирѣкунѣм*.

233. — Презент глагола *мѣћи* не одг'д'ра од Вука: *мѣу* — *мѣжеш* — *мѣже* — *мѣжемо* — *мѣжеше* — *мѣју* пори д облика са р и њ фиксом н: *мѣреш* — *мѣре* — *мѣремо* — *мѣреше* и *мѣинѣм* — *мѣинѣш* — *мѣинѣ* итд., али одступа од Даничића, који има *мѣжеш* — *мѣжѣ* — *мѣжѣмо* — *мѣжѣше* и *мѣреш* — *мѣрѣ* — *мѣрѣмо* — *мѣрѣше*, са дужинама изгубљеним у Вука.

Сложени су: *идможѣм* и (чешће) *идмоинѣм*, *иридмоинѣм* и *иридможѣм* *иошидоинѣм* и *иошидожѣм*, *однѣмоинѣм* итд.

Глагол *рѣћи* има: *рѣчѣм* — *рѣчѣш* — *рѣчѣ* — *рѣчѣмо* — *рѣчѣше* — *рѣчу* и *рѣкнѣм* — *рѣкнѣш* — *рѣкнѣ* — *рѣкнѣмо* — *рѣкнѣше* — *рѣкнѣу* са сложенима: *идрѣчѣм* и *идрѣкнѣм*, *изрѣчѣм* и *изрѣкнѣм*, *ирѣрѣчѣм* и *ирѣрѣкнѣм* итд.

Презент глагола *лѣћи* гласи: *лѣжѣм* — *лѣжѣш* — *лѣжѣ* — *лѣжѣмо* — *лѣжѣше* — *лѣжѣу* и *лѣинѣм* — *лѣинѣш* — *лѣинѣ* — *лѣинѣмо* — *лѣинѣше* — *лѣинѣу*. Сложени: *ирилѣжѣм* и *ирилѣинѣм*, *идлѣжѣм* и *идлѣинѣм*, *налѣжѣм* и *налѣинѣм* итд.

Од *иѣћи* имамо: *иѣчѣм* — *иѣчѣш* — *иѣчѣ* — *иѣчѣмо* и *иѣчѣмо* — *иѣчѣше* и *иѣчѣше* — *иѣчѣу*. У 1. и 2. л. мн. д'јојне нагласке ик'јју и *илѣиѣмо* и *илѣиѣмо*, *чиийѣмо* и *чиийѣмо*, *ирѣбѣмо* и *ирѣбѣмо*, *ирчѣмо* и *ирчѣмо*, *велѣмо* и *велѣмо*, *волѣмо* и *волѣмо* итд. Сложени од *иѣчѣм* су: *исѣчѣм*, *зѣчѣм*, *ирѣчѣм*, *одѣчѣм* итд.

Од *крѣиши* је *крѣдем*, *крѣдеш*, *крѣде*, *крѣдемо*, *крѣдеше*, *крѣду*. Сложена: *украсиши* — *украдем* итд., *идкрасиши* *иокрадем* итд.

Од *сѣиши* — *сѣдѣм* и *сѣднѣм*, од *јесѣиши* — *јѣдѣм*, од *ирѣсиши* — *ирѣдем*, од *идсиши* — *иднѣм*, *врѣши* — *врѣшем*, *врѣши* — *врѣнѣм*, *сириѣши* — *сириѣжем*, *иѣуѣши* — *иѣукнѣм*, *сѣѣши* — *сиѣчѣм*, *диѣши* — *диѣнѣм*, *свиѣши* — *свиѣкнѣм*. Сложени: *засѣдѣм* и *засѣднѣм*, *идѣдѣм*, *ирѣиѣнѣм*, *оирѣдем*, *заврѣнѣм*, *осириѣжем*, *осиѣчѣм*, *иддиѣнѣм* итд.

234. — У презенту глагола као *исѣдѣши*, *оилѣсиши* *оирѣисѣши* (*оирѣбѣши*), *довѣсиши* (*herführen*), *довѣсиши* (*herfahren*), *избѣсиши*, *донѣиѣши*, *идзѣиши*, *обраиши* итд. акценат у Ускоцима је на првом слогу: *дѣлѣиѣм* — *дѣлѣиѣш* итд., *дѣрѣбѣм*, *донѣсѣм*, *ирѣнесѣм*, *занѣсѣм*, *унѣсѣм*, *избѣдѣм*, *ирѣвѣзѣм*, *ирѣвѣзѣм*, *ирѣвѣзѣм*, *разнѣсѣм*, *ирѣбѣдѣм*, *навѣзѣм*, *увѣзѣм*, *ирѣзовѣм*, *идзовѣм*, *ирѣзовѣм*, *дѣвѣдѣм*, *ирѣвѣдѣм*, *навѣдѣм*, *одвѣдѣм*, *дѣберѣм*, *идѣберѣм*, *ирѣберѣм*, *исѣчѣм*, *одѣчѣм*, *ирѣиѣчѣм*, *изрѣчѣм*, *ирѣрѣчѣм*, *зѣрѣчѣм*, *ирѣнесѣм* итд.

235. — Двосложни глаголи као *йййи*, *шйш*, *лйли*, *вйви*, *бйби* (*batre*), *крйк* и сл. имају у презенту краткосилазни акценат као и у инфинитиву, и то на коријену: *шй'ем* — *шй'еш* — *шй'е* — *шй'емо* — *шй'еише* — *шй'у*; *лй'ем*, *вй'ем* (*winden*), *вй'ем* (*Вѣу* *вѣци*, *грѣкѣу* *гѣвранови*), *крй'ем* итд., — дичке све као у Вука, али ускочки говор одступа од Вука у презентима: *бй'ем* — *бй'еш* — *бй'е* — *бй'емо* и *бй'емо* — *бй'еише* и *бй'еише* — *бй'у*; и *йй'ем* — *йй'еш* — *йй'е* — *йй'емо* и *йй'емо* — *йй'еише* и *йй'еише* — *йй'у*.

Сложени глаголи са по једним префиксом подложни су старом преношењу као и у Данџића: *йрйшй'ем* — *йрйшй'еш* — *йрйшй'е* — *йрйшй'емо* — *йрйшй'еише* — *йрйшй'у*; *дблй'ем*, *йрблй'ем*, *зблй'емо*; *нбви'ем*, *сбви'ем*, *йбдвй'ем*; *дбуем*, *сзбуем*; *дббй'ем* итд.

Исто тако се понашају и сложенице глагола *бйби* (*batre*) и *йййи*: *йзбй'ем*, *йдбй'ем*, *йсйй'ем*, *йрбйй'ем*, *дбйй'ем* итд.

Вук има доспијем (од *ддсйјети*), приспијем (од *йрйсйјети*), док у Ускоцима и ови глаголи не излазе из круга осталих глагола ове врсте: *дбсй'ем* — *дбсй'еш* — *дбсй'у*; *йрйсйй'ем* — *йрйсйй'еш* — *йрйсйй'у* итд.

Слика се у Ускоцима не мијења ни кад ови глаголи имају дуплу префиксацију или непостојано *a*: *збдобй'ем*, *йрбдобй'ем*, *дббви'ем*, *йбдбви'ем*, *йбднѣй'ем*, *йрбббуем*, *йрбсбви'ем*, *рбзбви'ем* итд. Вук је ту недосљедан: *збдобйјем*, *йрбдобйјем*, *йбдбвијем* (од *йбдбвиши*), *рбзбвијем* (од *рбзбвиши*), а Данџић (СА, 102) мисли да су Вукови акценсти *збдобйјѣ*, *йбдбвијем*, *рбзбвијем* погрешни. Као што се види из ускочког говора, а тако је и у Пиви и Дробњаку (АГПД, 310) и у пљеваљског говору (АСПГ, 150. и 151), Вук није погрешно.

236. — Глагол *дѣи* има тројак облике у презенту: *дѣм* — *дѣш* — *дѣ* — *дѣмо*, *дѣше* — *дѣду*; *дѣднѣм* — *дѣднѣш* — *дѣднѣ* — *дѣднѣмо* — *дѣднѣише* — *дѣднѣу*; *дѣдѣм* (нема *дѣдѣм*) — *дѣдѣш* — *дѣдѣ* — *дѣдѣмо* — *дѣдѣише* — *дѣдѣу*. Сложени глаголи показују исте одјосе: *йрбдѣм* — *йрбдѣднѣ* — *йрбдѣдѣм*; *зѣдѣм* — *зѣдѣднѣм* — *зѣдѣдѣм*; *йрйдѣм* — *йрйдѣднѣм* — *йрйдѣдѣм*; *удѣм* — *удѣднѣм* — *удѣдѣм*; *йрѣдѣм* — *йрѣдѣднѣм* — *йрѣдѣдѣм* итд.

Морам рећи да су форме *дѣм*, *йрѣдѣм*, *дѣдѣм* итд. обичне, *дѣднѣм*, *йрѣдѣднѣм* итд. споредне, ређе, а форме *дѣдѣм*, *йрѣдѣдѣм* и сл. — најрјеђе.

Са негацијом *не*: *не дѣм*, *не дѣдѣм*, *не дѣднѣм*, *не дѣду*, *не даду*, *не дадну* и сл.

Слично је и са глаголом *знѣи*: *знѣм* — *знѣш* — *знѣ* — *знѣмо* — *знѣише* — *знѣју* и *знѣду*; *знѣднѣм* — *знѣднѣш* — *знѣднѣ* — *знѣднѣу*; *знѣдѣм* (нема: *знѣдѣм*) — *знѣдѣш* — *знѣдѣмо* — *знѣду*.

Са негацијом *не* неки од тих облика овако се изговарају: *не знѣм*, *не знѣш*, *не знају*, *не знадну*, *не знаду* и сл. Слично је и са сложеницама: *йбдзнѣм* — *йбдзнѣднѣм* — *йбдзнѣдѣм*, *йбдзнѣмо* и *йбдзнѣмо* и *йбдзнѣише* и *йбдзнѣише*, *йбдзнају*, *йбдзнадну*, *йбдзнаду*, *сѣзнѣм* — *сѣзнѣднѣм* — *сѣзнѣдѣм* — *сѣзнѣмо* и *сѣзнѣмо* — *сѣзнѣише* и *сѣзнѣише* — *сѣзнају*, *сѣзнадну* и *сѣзнаду*, *йрѣйбдзнѣм* — *йрѣйбдзнѣднѣм* — *йрѣйбдзнѣдѣм* итд.

237. — Глаголи типа *куџаџи* имају у презенту двојачке облике, али је акценат једнаствен: *куџљем* и *куџам* — *куџљу* и *куџају*; *сџљем* и *сџам*; *џрџљем* и *џрџам* — *џрџљу* и *џрџају*; *дџљем* и *дџам*; *џмљем* и *џмам* итд. Први су облици обичнији.

Глаголи као *џросџаџи* имају двојак инфинитив у акценатском погледу: *џрџџаџи* и *џросџаџи*, па и двојак презент: *џрџљем* и *џрџам* — *џрџљу* и *џрџају*; *џмљем* и *џмам* — *џмљу* и *џмају* итд.

238. — Ускоцки се говор разликује од ВД и књижевног језика уопште тиме што у презенту глагола као *сџаваџи* (основе *-ā/a*), *џозџаџи* (основе *-џва/-џвā*), *вечераваџи* (основе *-āва/-āвā*) итд. има акценатски изједначено 3. л. мн. са осталим лицима, док је у књиж. језику акценат онакав какав је у инфинитиву. Тако у Ускоцима имачмо: *сџавам* — *сџаваш* — *сџавā* — *сџавāмо* — *сџавāше* — *сџавају*; *џувају*, *џрџају*, *џурају* се, *џеџају*, *џџају*, *џрљају* итд.; *дџџају*, *дџџају*, *дџџају*, *вечеравају*, *мџрају* итд.

Такав је однос и у одговарајућим глаголима с ђ у основи: *миџашџи*: *миџашам* — *миџашаш* — *миџашају*; *џиџају*, *сџиџају*, *миџају*, *џиџају*, *виџају* итд.

И сложени глаголи показују исте односе: *џресџавају*, *џсџрџају*, *џрџмиџају*, *џсџиџају*, *џмиџају* итд.

Слично се понашају и глаголи као *корџаџи*, *миџраџи* и сл.: *корџам* — *корџају*, *миџрам* — *миџрају*.

239. — Већ сам рекао да се у Ускоцима у 1. и 2. л. мн. презента чују два акцента: *коџамо* и *коџāмо*. Тако и: *чиџамо* и *чиџāмо*, *чиџаше* и *чиџāше*; *доџамо* и *доџāмо*; *коџаше* и *коџāше*; *дрџамо* и *дрџамо*, *дрџаше* и *дрџаше*; *вџамо* и *вџамо*, *вџаше* и *вџаше*; *жџамо* и *жџамо*, *жџаше* и *жџаше*; итд.

Од *иџи* имамо *идџмо* и *идџмо*.

У ускочком говору су форме са дугоузлазним акценатом (*чиџамо*, *џрџчиџамо*) обичније, а оне друге (*жџамо*, *вџамо*) рјеђе.

Сложени глаголи од глагола као *жџеџи*, *дрџаџи*, *џрџаџи* и сл. имају акц. као и прости: *џоџџам*, *задрџам*, *џоџрџам* итд., али није искључен ни акценат пребачен на префикс: *задрџам*. Ипак се не каже *џоџџам*, *џоџрџам* и сл.

У ВД и у књиж. јез. је *вџам*, а у Ускоцима: *вџам* — *вџам* — *вџам* — *вџам* и *вџам* — *вџам* и *вџам* — *вџам*. Упор. *завџам*, *џрџвџам*, *не вџам*, *не вџам*, *не вџам*.

Одрични облици од *ваџам* — *ваџам* — *ваџā* — *ваџамо* (*ваџамо*) — *ваџаше* (*ваџаше*) — *ваџају* у Ускоцима гласе: *не вџам* — *не вџам* — *не вџам* — *не вџам* (не *ваџамо*) итд., дакле нема преношења.

240. — Глаголи типа *живљети* у Ускоцима имају у 1. и 2. л. мн. презента, поред акц. *живимо* — *живиће* као у књиж. јез., и изговор *живимо* — *живиће*. Ваља још примјетити да је први слог скраћен, као и у Пизви и Дробњаку (АГПД, 327. Тако је и од *блејати*, *клечати*, *вечати* и сл. и њихових сложеница: *блејмо* и *блејмо*, *клечимо* и *клечимо*, *преживимо* и *преживимо*, *проживимо* и *проживимо* итд., затим *бли'е-димо* и *бли'едимо*, *бли'едити* и *бли'едити*.

Помјерени акценат је рјеђи.

241. — Глаголи као *идкнути* имају у презенту *идкнем*, *кднути* — *кднем*, *макнути* — *макнем*, *слѣкнути се* — *слѣинем се*, док је *иднути* — *иднем* — *иднеш* — *идне* — *иднемо* и *иднемо* — *иднеће* и *иднеће* — *идну*.

Ти облици стоје тако усамљени, јер је у сложеним формама *идионем* — *идионеш* — *идионѐ* — *идионемо* — *идионече* — *идиону*, тј. као у књижевном језику (пренесен акценат).

Тај се (`) акценат срета и у неким другим облицима у којима би се очекивао ` : *иднаѐ*, *иднаше* итд., *иднући* и, наравно, *иднуѐ*, *иднућу*, *иднуо* итд.

242. — Глаголи типа *јаукнути* и *јаукнути*, са дублетским акценатом у инфинитиву, задржавају то двојство и у презенту: *јаукнем* и *јаукнем*, *маукнем* и *маукнем* итд.

243. — Глаголи као *завонити*, *обрсити* у Ускоцима се акценатски уклапају у глаголе типа *избрини*: *завоним*, *обрситим* као *изброим*, а код Даничића *завоним*, *обрситим*. Ондје је *бринитим*, а не *пропртим*, као у Даничића (СА, 144). Међутим, од *запуњити* је ипак *запуњитим*.

244. — Акценат презента глагола типа *седочити* у Ускоцима је помјерен на почетак: *седочим* — *седочити* — *седочѐ* — *седочимо* — *седочити* — *седочѐ*. Тако је и у *срамотити* — *срамотим*, *жалосити* — *жалоситим* и сл.

Од тог акцената одступа презент глагола типа *веселити се*: *веселим се* — *веселити се* — *весели се* — *веселимо се* (*веселимо се*) — *веселити се* (*веселити се*) — *веселѐ се*.

И сложени глаголи од те двије врсте глагола различито се понашају:

а) *исседочим* — *исседочити* — *исседочимо*; *осрамотим*, *ослободим* — *ослободитим*;

б) *иросеселим се* — *иросеселимо се*,

— али није искључен ни нагласак: *иросеселим се* — *иросеселимо се*.

245. — Неколико глагола које Даничић (СА, 133—135) убраја у тип *хвалити*, у Ускоцима у презенту имају акценат као глаголи типа *ирубити*: *ирубим*, *бечим*, *блудим*, *буљим*, *либим се*, *лудим* и сл., — док глаголи *журиши*, *ижуриши*, *наѐлим*, *иренѐлим* и сл., које Даничић убраја у тип *ирубити*, имају акценат као глаголи типа *валити* [хвалити]: *валим* — *валити*; *журим*, *иджурим*, *наѐлим*, *иренѐлим* итд.

ИМПЕРАТИВ

246. — Акцент императива глагола типа *вүћи* исти је као и акцент презента, тј. ' : *вүци* — *вүцимо* — *вүцише*, *и́реси*, *и́уци*, *зѣби*, *мѣши*, *врши*, *лѣзи*, *дуби*, *врзи*, *вѣзи*, *смѣши*, *рѣши* итд., *исцүци*, *и́реиүци*, *навѣзи*, *озѣби*, *и́рейрѣси*, *замѣши*, *издуби*, *и́орѣси*, *и́реобүци* итд.

Тај акцент има ускочки императив и у глаголима типа *наћи*: *наћи* — *наћимо* — *наћише*, *доћи*, *и́рићи*, *ући*, *и́рѣћи*, *и́роћи*, *заћи*, *изнаћи*, *и́ро-наћи*, *уићи*, *мимоићи*, *изаћи*, *саћи*, *сићи*, *ои́иди* итд., а од глагола *ићи*: *иди* — *идимо* — *идише*.

Глаголи типа *надрѣи* имају у императиву: *надри*, *надѣри*, *задри*, *задѣри*, *уири*, *наири*, *одүври*, *заври*, *одүири*, *саири*, *дири*.

Као што се види, глаголи који могу имати двије форме у презенту, имају и дза акцента у императиву: *задри* — *задѣри*.

Слични су односи и у сложеницама глагола *мриѣи* (императ. *мри*, *мримо*, *мрише*): *умри*, *замри*, *идмрише*, *обамри*, *самри*.

Слично је и с акцентом императива и у глагола као *узѣи*, *идчѣи* итд.: *узми*, *идчни*, *иди́ни*, *зидни*, *идси́и*, *оидми*, *зидчни*, *изаси́и*.

Императив глагола *клѣи* гласи: *күни* — *күнимо* — *күнише*, а слож.: *и́рокүни*, *закүни*.

247. — Глаголи типа *донѣи* имају акцент у императиву као у књижевном језику, за разлику од акцента ускочког презента: *донѣси*, *исцлѣи*, *исцѣци*, *о́рѣби*, *довѣзи*, *довѣди*, *и́оздѣи*, *избодди*, *изрѣци* и сл.

Слично је и у глагола типа *бедочити*: *бедочи*, *срамдѣи* итд.

Исти је акцент императива и у глагола као *весѣлиши се*: *весѣли се*, *овесѣли се*, *и́ровесѣли се*.

248. — Као и у књижевном језику, и овде се акц. императива глагола типа *лиѣи* мијења у дугоузлазни: *ли* — *лимо* — *лише*; *ши* — *шимо* — *шише*; *би* — *би́мо* — *бише* (b:ttc); *кри* — *кри́мо* — *крише* итд.

Томе одговара и акц. сложених глагола: *сли* — *сли́мо* — *слише*, *сали* — *сали́мо* — *салише*, *и́рели* — *и́рели́мо* — *и́релише*, *и́рдли* — *и́рдли́мо* — *и́рдлише*, *зали* — *зали́мо* — *залише*, *сакри* — *сакри́мо* — *сакрише*; *одли*, *ули*, *сашѣи*, *и́ршиѣи*, *уби*, *изби*, *идкри*, *зави*, *обави* итд.

249. — Ускочки акцент *блѣжи*, *дрѣжи* и сл. слаже се с Даничићевим (СА, 129—130), али форме као *задрѣжи*, *и́рчи*, *и́ои́рчи* представљају одступање од њега.

250. — Као у инфинитиву, тако је и у императиву вокал *и* лабијан: *блѣж* — *блѣише*; *дрѣж* — *дрѣише*; *сѣ* (< сед < седи) — *сѣше* (< седите); *лѣз* — *лѣише*; *ви* (< вид < види) — *више* (< видите); *си́ан* — *си́анише* итд.

Као што се види, крњи императив задржава акцент цуног императива. Ово важи и за примјере као: *Нòс те ђаво!*

Неко може, и с правом, примјетити да се облик *идс* наслања на енклитику *ије* (и обратно), па да се услед тога задржава узлазни акценат (*идс ије* : *идсије*). Али у примјеру *Ид одавле* оно *ид* не наслања се на наредну ријеч, а ипак стоји под кратким узлазним акцентом. Чак и силазни акценат може у оваквим случајевима прећи у узлазни; тако, поред *бач*, *иш*, *ћуи*, *шуи*, *држ* итд., имамо и: *бач*, *иш*, *ћуи*, *шуи*, *држ* итд.

Мислим да су ове и сличне форме, на основу своје императивне службе, прешле у сферу узвичности, тј. остале врста узвика, и онда, као такве, могу имати свакакве акценте.

251. — При исказивању дугог трајања радње, у тзв. наративном императиву, при свођењу пуног императива на крњи, у глагола као *водити*, *носити*, *водити* итд., кратки акценат прелази у дуги силазни: *вдд*, *ндс* и сл.

Мислим да се не може сасвим искључити екскламативни утицај при настанку, бар, овог дугог императивног акцента без обзира на то што је доприје екскламативност могла ишчезнути и што су ови облици могли стајати у реду облика редовног, свакодањег начина изражавања.

252. — Прилог *ајде*, који функционише као императив, има разне гласовне и акценатске форме:

ајде, *ајд* и *ајд*, *ај* и *ај*, *ајдемо*, *ајдемо*, *ајдмо*, *ајмо*, *ајдеише*, *ајише*, *ајдемоише*, *ајмоише*, *ајишемо*, *ајишемоише*, *ајдмоише*.

253. — Иначе је акценат императива у Ускоцима као у књижевном језику: *гиликни* : *гиликнути* — *гиликнѐм*, *си'ѐци* : *сѐћи* — *си'ѐчем*, *проми'ѐни* : *проми'ѐнити* — *проми'ѐнѐм*, *ди'ѐни* : *ди'ѐнути* — *ди'ѐнѐм*, *и'рѐс-и'в'ај* : *и'рѐс'авати* — *и'рѐс'ав'ам*, *стри'ѐзи* : *стри'ѐћи* — *стри'ѐжем* итд.

ИМПЕРФЕКАТ

254. — О дужини завршног слога у 3. л. мн. имперфекта в. у т. 10 β.

255. — Глагол *ишћи* има велики број имперфекатских форми, па и разноврсних акцената у том глаголском облику: *дћаї* — *дћаше* — *дћаїу*; *ћаї* — *ћаше* — *ћаше* — *ћасмо* — *ћасије* — *ћаїу*; *ишћаї* — *ишћаше* — *ишћасмо* — *ишћасије* — *ишћаїу*; *ишћаваї* — *ишћавање* — *ишћавасмо* — *ишћаваїу*; *ћаваї* — *ћавање* — *ћавасмо* — *ћаваїу*; *си'и'аї* — *си'и'аше* — *си'и'асмо* — *си'и'аїу*.

Поред акцента *ћаше*, *ћаїу* итд. чује се и изговор *ћаше*, *ћаїу*.

И помоћни глагол *би'и* има разне форме и нагласке:

а) *бу'аї* — *бу'аше* и *бу'аше* — *бу'асмо* и *бу'асмо* — *бу'асије* и *бу'асије* — *бу'аїу* и *бу'аїу*;

б) *бљѐ* — *бљеше* — *бљесмо* — *бљѐу*.

256. — Акцент имперфекта по правилу одговара акценту презента: *спáвái* : спáвати — спáвám; *гòвòрái* : гòвòрити — гòвòрím; *стáјái* : стáјати — стóјím; *чítái* : чítати — чítám; *пљéвái* : пљéвати — пљéвám; *вúч'ái* : вúћи — вúч'м итд.

257. — Двојак облици имперфекта имају а) или исти акцент: *рáђái* и *рáди'ái* : рáдгги — рéдím; *грáђái* и *грáдијái* : грéдгги — грáдím; *жívлái* и *жívцијái* : жívљети — жívím; *бòрái се* и *бòри'ái се* : бòрити се — бòрím се; *пèрái* и *пèри'ái* : прáти — пèрém; *ч'иңái* и *ч'иң'ái* : ч'иңсти — ч'иңím; *ш'рчái* и *ш'рч'ái* : трчати — трчím;

б) или различит: *вòзái* и *вòзи'ái* : вòзити — вòзím; *кòси* и *кòси'ái* : кòсити — кòсím итд.

258. — Имперфекат глагола као *куйóвáiши*, *куйóјем* и *иосйóдóвáiши* *иосйóдóјем* има кратки силазни акцент, различит од Даничићског презентског акцента: *куйóвái*, *зймóвái*, *рòбóвái*, *сйáнóвái*, *йушóвái* итд.; *иòсйóдóвái*, *òбйóдóвái*, *сйрòшóвái*, *дйдуковái*, *йр'áш'елéвái* итд.

259. — И глаголи као *шáйушáiши* имају у имперфекту пребачен акц. на први слог било на стари било на нови начин:

шáйушái и *шáйушái* — *шáйушáiше* и *шáйушáiше* (поред *шáйушáiше*, в. ньюк); — *шáйушáiу* и *шáйушáiу* (поред *шáйушáiу*).

Поред тих, није искључен ни акцент инфинитива: *шáйушái* — *шáйушáiше* итд., као и *иосйóдóвái*. Тако је и с глаголима *јáукáiши*, *маукайши*, *мирисайши* и сл.

260. — И у Ускоцима, као и у Пиви и Дробњаку (АГПД, 331—332) и у пљевалском говору (АСПГ, 160—161), знатно је помјерање акцента имперфекта на -ах и -јах према крају, углавном у глагола у којих то бива у 1. и 2. л. мн. презента: *ч'иңái* — *ч'иңáiше* — *ч'иңáiше* — *ч'иңáiше* — *ч'иңáiсмо* — *ч'иңáiше* — *ч'иңáiу*.

Као што се види, акцент се помјера у свим лицима сем у 1. л. једн.

Тако и: *б'и'ái* — *б'и'áiше*, *имái* — *имáiше*, *лéжái* — *лéжáiше*, *лòм'лái* — *лòм'лáiше*, *б'лэжái* — *б'лэжáiше*, *држái* — *држáiше*, *звòн'ai* — *звòн'aiше*, *сйáјái* — *сйáјáiше*, *учái* — *учáiше*, *мрái* — *мрáiше*, *сái* — *сáiше*, *ш'кái* — *ш'кáiше*, *звái* — *звáiше*, *йрèб'ai* — *йрèб'aiше* (поред *йрèб'ai* — *йрèб'aiше*), *йи'ái* — *йи'áiше*, *вèл'ai* — *вèл'aiше* (*вèл'aiу*), *ч'иң'ai* — *ч'иң'aiше*, *ш'рч'ai* — *ш'рч'aiше* итд.

Међутим, ваља додати да то нијесу искључиви акценти имперфекта тих глагола у ускочком говору. Сви ти и слични глаголи могу имати и акцент инфинитива или презента у лицима у којима нема помјерања акцента према крају: *имái* — *имáiше* — *имáiсмо* — *имáiу*; *сйáјái* — *сйáјáiше* — *сйáјáiу*; *лòми'ai* — *лòми'aiше* — *лòми'aiу*; *з'вè'ai* — *з'вè'aiше* — *з'вè'aiу*; *миш'л'ai* — *миш'л'aiше* — *миш'л'aiу*; *м'ли'ai* — *м'ли'aiше* — *м'ли'aiу* (поред *м'л'ai* — *м'л'aiше* итд.), *б'и'ai* — *б'и'aiше*, *ч'иң'ai* — *ч'иң'aiше* — *ч'иң'aiу*, *ш'рч'ai* — *ш'рч'aiше* — *ш'рч'aiу* итд.

Имперфекти као *мрái* — *мрáiше*, *йрái* — *йрáiше*, *сái* — *сáiше* и сл. разликују се од Даничића: *мрá* — *мрáiше*, *йрáх* — *йрáiше*, *сáх* — *сáiше* итд.

261. — Као *dhāi*, *bū'āi*, тако и глагол *mōhi* има у имперфекту посебачен акценат сасвим на почетак: *mōiāi* — *mōiāше* — *mōiāсмо* — *mōiāiу*.

Имперфекат глагола *ihi* гласи: *īdāi* — *īdāше* — *īdāсмо* — *īdāiу*, а глагола *jēsii*: *jēdāi* — *jēdāше* — *jēdāсмо* — *jēdāiу*.

АОРИСТ

262. — О акценату аориста види мој чланак *Акцентаи аористиа ускочкој јовора йрема Вуковом* објављен је у „Зборнику за филологију и лингвистику”, VIII, Нови Сад, 1965, стр. 201—209.

ГЛАГОЛСКИ ПРИЛОГ САДАШЊИ

263. — Глаголски прилог садашњи, уколико се употребљава у ускочком говору, има углавном акценат презента:

kōsēhi, *znājūhi*, *īdūhi*, *si'ēčūhī* итд.,

— али и акценат инфинитива:

radēhi, *vālēhi*, *ne mārēhi* и сл., затим: *si'āvajūhi*, *īri'čajūhi*, *ru'čajūhi*, *mi'ēnājūhi* и сл.

Глаголи са истим акценатом у презенту и у инфинитиву имају, разумије се, тај акценат и у глаг. прилогу садашњем: *īl'devajūhi*, *mi'slihi* и сл.

Сви инфинитиви са дитонизним акценатом као *vūhi*, *īrēsīhi* итд. имају презентски акценат у овом облику: *vūčūhi*, *īrēsūhi* итд.

264. — Није ријетка појава помјерања акцената ка крају овог облика: *śedēhi* и *śedēhi*, *vidēhi* и *vidēhi*, *držēhi* и *držēhi*, *lovēhi* и *lovēhi*, *lōmēhi* и *lōmēhi*, *žselēhi* и *žselēhi*, *si'j'dēhi* и *si'j'ōēhi* и сл., као и прилог *si'j'dēhke* и *si'j'ōēhke* (односно *si'j'dēhki* и *si'j'ōēhki*).

Тако овдје имамо, поред *īdūhi*, и *idēhi*.

Слични су томе и гл. прил. садашњи посебне врсте:

īrčēhi (*īrčēhī*), *śedēhi* (*śedēhī*), *ležēhi* (*ležēhī*), *si'j'ōēhi* (*si'j'ōēhī*), *klečēhi* (*klečēhī*).

265. — Глаголски прилог прошли је ишчезао из овог гозора. Само, како навод: Ружаић и Вуковић за плесваљски (односно пивско-дробњачки говор, чује се *rēkāv* (*ии*) у изр. *īdmo nōj rēkāvishi*, *īdmo nēmu rēkāv* и сл.

ГЛАГОЛСКИ ПРИДЈЕВ РАДНИ

266. — Од глагола типа *vūhi* сасвим су чврсти ови и слични акценти глаголског придјева радног:

вукѡ — вукла — вукло — вукли — вукле — вукла; шукѡ — шукла — шукло; шресѡ — шресла — шресло; зѡбѡ — зѡбла — зѡбло; дубѡ — дубла — дубло; расѡ — расла — расло; вѡзѡ — вѡзла — вѡзло итд.

Разлика нема ни у сложеним глаголима: *довукѡ — довукла — довукло; исѡвукѡ — исѡвукла — исѡвукло; ѡрозѡбѡ — ѡрозѡбла — ѡрозѡбло* итд.

267. — У радном придјеву глагола типа *дри'ѡи* имамо *дрѡ, дрла, дрло, мрѡ, мрла, мрло*, док је у сложеним глаголима акценат увијек на самом почетку:

ддрѡ — ддрла — ддрло; ушрѡ — ушрла — ушрло; нашрѡ — нашрла — нашрло; ѡдрѡжрѡ — ѡдрѡжрла — ѡдрѡжрло; ѡшрѡ — ѡшрла — ѡшрло; ѡддѡушрѡ — ѡддѡушрла — ѡддѡушрло; зѡврѡ — зѡврла — зѡврло; ѡмрѡ — ѡмрла — ѡмрло; зѡмрѡ — зѡмрла — зѡмрло; ѡдмрѡли — ѡдмрѡле — ѡдмрѡла.

268. — Радни придјев глагола *ѡћи* има акценат добивен новим преношењем: *ѡшѡ — ѡшила — ѡшило.*

Тај акценат преовлађује и у сложеницама:

нашѡ — нашла — нашло; дѡшѡ — дѡшила — дѡшило; зѡшѡ — зѡшила — зѡшило; ѡрѡшѡ — ѡрѡшила — ѡрѡшило; надѡшѡ — надѡшила — надѡшило; мимоѡшѡ — мимоѡшила — мимоѡшило; ѡронѡшѡ — ѡронѡшила — ѡронѡшило итд., а од ѡзйћи: *ѡзшѡ и ѡзѡшѡ — ѡзшила и ѡзѡшила — ѡзшило — ѡзѡшило*, илн: *ѡзѡшѡ и ѡзѡшѡ* итд.

269. — На коренском слогу стоји стари акценат и у радном придјеву глагола типа *дѡни'ѡи*:

дѡни'ѡ — дѡни'ѡла — дѡни'ѡло; ѡни'ѡ — ѡни'ѡла — ѡни'ѡло; снѡи'ѡ — снѡи'ѡла — снѡи'ѡло; ѡрѡни'ѡ — ѡрѡни'ѡла — ѡрѡни'ѡло итд.

270. — У Ускоцима постоје у гл. прид. радном само ови акценти од глагола типа *ѡзѡи*:

ѡзо — ѡзѡла — ѡзѡло; ѡдѡѡ — ѡдѡѡла — ѡдѡѡло; нѡѡѡ — нѡѡѡла — нѡѡѡло; ѡрѡѡѡ — ѡрѡѡѡла — ѡрѡѡѡло итд.

271. — Глаголи типа *рѡћи* имају у гл. прид. радном м. р. једн. обично краткосилазни акценат, а у осталим родовима и у м. р. у мн. — краткоузлазни:

рѡѡ — рѡкла — рѡкло — рѡкли — рѡкле — рѡкла; ѡѡѡ — ѡѡкла — ѡѡкло — ѡѡкли; мѡѡѡ — мѡѡкла — мѡѡкло — мѡѡкли; ѡѡѡѡ — ѡѡѡѡкла — ѡѡѡѡкло — ѡѡѡѡкли; мѡѡѡѡ — мѡѡѡѡла — мѡѡѡѡло — мѡѡѡѡли; ѡѡѡѡ — ѡѡѡѡла — ѡѡѡѡло — ѡѡѡѡли; бѡ — бѡла — бѡло; лѡѡ — лѡѡла — лѡѡло; ѡѡѡѡ — ѡѡѡѡкла — ѡѡѡѡкло итд.

Акценат радног прид. сложених глагола одговара акценту простих: *ддрѡѡ — одрѡѡкла — одрѡѡкло; ѡѡѡѡѡ — ѡѡѡѡѡкла — ѡѡѡѡѡкло; ѡѡѡѡѡ — ѡѡѡѡѡла — ѡѡѡѡѡло; ѡѡѡѡѡѡ — ѡѡѡѡѡѡла — ѡѡѡѡѡѡло; ѡѡѡѡѡѡѡ — ѡѡѡѡѡѡѡла — ѡѡѡѡѡѡѡло* итд.

Глаголи као *ѡѡћи (ѡѡѡкнѡи)*, *мѡћи (мѡѡкнѡи)* и сл. имају ове облике радног придјева: *ѡѡѡѡѡ — ѡѡѡѡѡкла — ѡѡѡѡѡкло и ѡѡѡѡѡѡ — ѡѡѡѡѡѡѡ — ѡѡѡѡѡѡѡѡ — ѡѡѡѡѡѡѡѡѡ*, *мѡѡѡѡѡ — мѡѡѡѡѡкла — мѡѡѡѡѡкло и мѡѡѡѡѡѡѡ — мѡѡѡѡѡѡѡѡѡ — мѡѡѡѡѡѡѡѡѡѡ*.

272. — Није јединствен акценат глаголског придјева радног глагола типа *йййи*: а) *йй'о* — *ййла* — *ййло*, *лй'о* — *лйла* — *лйло*; б) *бй'о* — *бйла* — *бйло* (*schlägen*), *вй'о* — *вйла* — *вйло*, *крй'о* — *крйла* — *крйло*, *шй'о* — *шйла* — *шйло* итд.

И сложени глаголи имају два акценатска типа: а) *йдвй'о* — *йдвйла* — *йдвйло* — *йдвйил*, *сдвй'о* — *сдвйла* — *сдвйло*, *йрдлй'о* — *йрдлйла* — *йрдлйло*, *йрдйй'о* — *йрдййла* — *йрдййло*; б) *сдшй'о* — *сдшйла* — *сдшйло*, *йдкри'о* — *йдкрила* — *йдкрило*, *убй'о* — *убйла* — *убйло*, *начу'о* — *начула* — *начуло* итд.

273. — Постоје читави редови глагола чији акценат радног придјева у Ускоцима знатно одступа од Даничићевог, особито глагола *-а/ā* основа, било да се акценат овог облика односи на акценат инфинитива, било на акценат 2. и 3. л. једн. аориста.

У Даничића је: *вјенчайи* (инф.) — *вјенчā* (аор.), а радни придјев: *вјенчао* — *вјенчала* — *вјенчало*. У Ускоцима: *вљенчайи* — *вљенча* — *вљенчб* — *вљенчала* — *вљенчало*.

У сложеним глаголима Даничић има: *развјенчайи* (акц. непромијењен у односу на прости глагол) — *рāзвјенчā*, а р. прид. *рāзвјенчао* — *рāзвјенчала* — *рāзвјенчало*. У Ускоцима: *развљенчайи* — *развљенча*, р. прид. *развљенчб* — *развљенчала* — *развљенчало* и *развљенчб* — *развљенчала* — *развљенчало*.

За Ускоке је карактеристично и то што овакви глаголи имају у аористу један акценат (*развљенча*), а у глаг. придјеву радном два (*рāзвљенчб* и *развљенчб*).

Ово двојство аориског акцента усвојено је и у књиж. јез.: Прав *дбкнчāо* — *дбкнчāла* — *дбкнчāло* и *докнчāо* — *докнчāла* — *докнчāло*, као и два акцента у аористу: *дбкнчā* и *докнчā* (у Ускоцима само: *докнчā*). РСАНУ исто као и Прав: *дбкнчāла* и *докнчāла*, *дбкнчā* и *докнчā*.

Као што се види, ово двојство аориског акцента и акцента глаголског придјева радног добило је ширу примјену у нашем књижевном језику. Данас су то равноправни акценти, с том разликом што се једни од њих претежно употребљавају у јед. л. а други у другим крајевима, док се неки употребљавају свуда, као дублети.

Ево још једног примјера:

Даничић (СА, 130)	Ускоци
<i>држайи</i> — <i>држā</i> — <i>држāла</i>	<i>држайи</i> — <i>држā</i> — <i>држб</i> и <i>држб</i> — <i>држāла</i> и <i>држала</i>
<i>одржайи</i> — <i>ддржā</i> — <i>ддржāла</i>	<i>одржайи</i> — <i>одржā</i> — <i>ддржāла</i> и <i>одржала</i>

И овдје је, као што се види, остала разлика коју смо горе навели: *држāла* (Даничић) и *држāла* и *држала* (Ускоци). Овај други акценат (*држала*), инфинитивни, није тако чест као онај први, стари акценат

(*држала*), али се чује. Међутим, готово да се не би могло рећи шта је чешће: *ддокончала* или *докончала*, *дбећала* или *обећала*, *рразазнала* или *разазнала*, *искојала* или *искојала* итд. Има, разумије се, случајева непојављивања акцентског дубл тизма у оваквим приликама: *лдокала*, а не *лдокала* (аор. *лдока*; Дан. *лдокала*, аор. *лдока*), али *иолокала* и *иолокала*. Затим *лајала* (аор. *лаја*; Дан. *лајала*), али *налајала* и *налајала* (Дан. *налајала*, аор. *налаја*).

Ипак се мора подвући да она основна констатација (Дан. један акценат, Ускоци два акцената) остаје.

Има катк' д и посебних аспеката. Од *удаши* глаг. прид. радн. гласи *удб* — *удала* — *удало*, а сложени су облици *иудб* — *иудала* — *иудало* и *иудб* — *иудала* — *иудало* (Бевбојке се одивно подиле).

Навешћу овдје што више Николчићевих (АУ, 330—331) и Вуковићевих (АГПД, 360—369) од јасно Даничићевих прилика у ускочком виду, да би се ова сложена акценатска ситуација колико-толико ближе сагледала:

Даничић

Ускоци

I

òрати, òра — *òрала*

òрати, òра — *òрала*

узòрати, узòра — *узòрала*

узòрати, узòра — *узòрала*

зòбати, зòба — *зòбала*

зòбати, зòба — *зòбала* и *зòбала*

позòбати, позòба — *позòбала*

позòбати, позòба — *позòбала* и *позòбала*

чешати, чеша — *чешала*

чешати, чеша — *чешала* и *чешала*

почешати, почеша — *почешала*

почешати, почеша — *почешала* и *почешала*

тесати, теса — *тесала*

тесати, теса — *тесала* и *тесала*

отесати, отеса — *отесала*

отесати, отеса — *отесала* и *отесала*

претати, прета — *претала*

претати, прета — *претала* и *претала*

запретати, запрета — *запретала*

запретати, запрета — *запретала* и *запретала*

искати, иска — *искала*

искати, иска — *искала*

зайскати, зайска — *зайскала*

зайскати, зайска — *зайскала* и *зайскала*

II

лѣжати, лѣжа — *лѣжѣла*
залѣжати, залѣжа — *залѣжѣла*

бѣжати, бѣжа — *бѣжѣла*
разбѣжати се, разбѣжа се —
разбѣжѣла се

бојати се, боја се — *бојѣла се*
побојати се, побоја се —
побојѣла се

трчати, трча — *трчѣла*
потрчати, потрча — *потрчѣла*

лѣжати, лѣжа — *лѣжѣла*
залѣжати, залѣжа — *залѣжѣла*
и *залѣжѣла*

бѣжати, бѣжа — *бѣжѣла*
разбѣжати се, разбѣжа се —
разбѣжѣла се

бојати се, боја се — *бојѣла се*
побојати се, побоја се — *побојѣла се*

трчати, трча — *трчѣла* и *трчала*
потрчати, потрча — *потрчѣла* и
потрчала

III

грактати, гракта — *грактѣла*
заграктати, загракта —
заграктѣла
дактати, дакта — *дактѣла*

роктати, рокта — *роктѣла*
зароктати, зарокта — *зароктѣла*
звѣктати, звѣкта — *звѣктѣла*

пуктати, пукта — *пуктѣла*

сиктати, сикта — *сиктѣла*
засиктати, засикта — *засиктѣла*

хуктати, хукта — *хуктѣла*
захуктати, захукта — *захуктѣла*

циктати, цикта — *циктѣла*
зациктати, зацикта —
зациктѣла

суктати, сукта — *суктѣла*
посуктати, посукта — *посуктѣла*

штѣктати, штѣкта — *штѣктѣла*
заштѣктати, заштѣкта — *заштѣктѣла*

грактати, гракта — *грактѣла*
заграктати, загракта — *заграктѣла*
и *заграктѣла*

дактати, дакта — *дактѣла*
здактати, задатка — *здактѣла*
роктати, рокта — *роктѣла*
зароктати, зарокта — *зароктѣла*
звѣктати, звѣкта — *звѣктѣла*
завѣктати, завѣкта — *завѣктѣла*
и *завѣктѣла*

пуктати, пукта — *пуктѣла*
запуктати се, запукта се — *запуктѣла се*
и *запуктѣла се*

сиктати, сикта — *сиктѣла*
засиктати, засикта — *засиктѣла*
и *засиктѣла*

уктати, укта — *уктѣла*
зауктати, заукта — *зауктѣла*
и *зауктѣла*

циктати, цикта — *циктѣла*
зациктати, зацикта — *зациктѣла*
и *зациктѣла*

суктати, сукта — *суктѣла*
засуктати, засукта — *засуктѣла*
и *засуктѣла*

штѣктати, штѣкта — *штѣктѣла*
заштѣктати, заштѣкта — *заштѣктѣла*
и *заштѣктѣла*

IV

веругати, веруга — *вѣруѣла*

изверугати, изверуга —
ѣзверуѣла

вијугати, вијуга — *вѣјуѣла*

извијугати, извијуга —
ѣзвѣјуѣла

гомѣлати, гомѣла — *ѣдмѣла*

нагомѣлати, нагомѣла —
ндѣомѣла

гребѣнати, гребѣна — *ѣребѣна*

давѣјати, давѣја — *дѣвѣја*

каѣшати, каѣша — *кѣшѣла*

искаѣшати, искаѣша —
ѣскашѣла

кобѣљати, кобѣља — *кѣбѣља*

искобѣљати, искобѣља —
ѣскобѣља

копрѣцати, копрѣца — *кѣпрѣца*

кривѣдати, кривѣда —
кѣрѣвѣда

обѣдати, обѣда — *дѣбаѣла*

орѣжати, орѣжа — *дѣрѣжа*

веругати, веруга — *вѣруѣла* и
вѣруѣла

изверугати, изверуга — *ѣзверу-*
ѣла и *ѣзверуѣла*

вијугати, вијуга — *вѣјуѣла* и
вѣјуѣла

извијугати, извијуга — *ѣзвѣу-*
ѣла и *ѣзвѣуѣла*

гомѣлати, гомѣла — *ѣдмѣла* и
ѣомѣла

нагомѣлати, нагомѣла — *ндѣо-*
мѣла и *ндѣомѣла*

гребѣнати, гребѣна — *ѣребѣна*
и *ѣребѣна*

изгребѣнати, изгребѣна — *ѣзѣре-*
бѣна и *ѣзѣребѣна*

давѣјати, давѣја — *дѣвѣја* и
дѣвѣја

подавѣјати се, подавѣја се —
ѣддавѣја и *ѣодавѣја*

каѣшати, каѣша — *кѣшѣла* и
кашѣла

искаѣшати, искаѣша — *ѣскаш-*
ѣла и *ѣскашѣла*

кобѣљати, кобѣља — *кѣбѣља* и
кобѣља

искобѣљати, искобѣља — *ѣско-*
бѣља и *ѣскобѣља*

копрѣцати, копрѣца — *кѣпрѣца* и
копрѣца

ископрѣцати се, ископрѣца се —
ѣскопрѣца и *ѣскопрѣца*

кривѣдати, кривѣда — *кѣрѣв-*
ѣла и *кѣрѣвѣла*

искривѣдати, искривѣда —
ѣскрѣвѣла и *ѣскрѣвѣла*

обѣдати, обѣда — *дѣбаѣла* и
обѣда

разобѣдати, разобѣда — *рѣзоба-*
ѣла и *рѣзобѣда*

орѣжати, орѣжа — *дѣрѣжа* и
орѣжа

наоружати, наоружа — <i>ндоружала</i>	разоружати, разоружа — <i>рд-</i> <i>зоружала</i> и <i>разоружала</i>
рачунати, рачуна — <i>рѣчунала</i>	рачунати, рачуна — <i>рѣчунала</i> и <i>рачунала</i>
израчунати, израчуна — <i>йзрачунала</i>	израчунати, израчуна — <i>йзра-</i> <i>чунала</i> и <i>израчунала</i>
решѣтати, рѣшетѣ — <i>рѣшеиѣала</i>	решѣтати, рѣшетѣ — <i>рѣшеиѣала</i> и <i>решѣшала</i>
изрешѣтати, йзрешѣтѣ — <i>йзрешѣиѣала</i>	изрешѣтати, изрешѣтѣ — <i>йзр-</i> <i>шеиѣала</i> и <i>изрешѣшала</i>
сиѣурати, сиѣура — <i>сиѣурала</i>	сиѣурати, сиѣура — <i>сиѣурала</i> и <i>сиѣурала</i>
осиѣурати, ѡсиѣура — <i>ѡсиѣурала</i>	осиѣурати, осигура — <i>ѡсиѣурала</i> и <i>осиѣурала</i>
тестѣрати, тѣстерѣ — <i>тѣдсиѣерала</i>	тестѣрати, тѣстерѣ — <i>тѣдсиѣерала</i> и <i>тѣсѣиѣерала</i>
тетурати, тѣтура — <i>тѣиѣурала</i>	тетурати, тѣура — <i>тѣиѣурала</i> и <i>тѣиѣурала</i>
дотетурати, дѣтетура — <i>дѣтѣиѣурала</i>	затетурати, затѣтура — <i>зѣтѣ-</i> <i>иѣурала</i> и <i>зѣтѣиѣурала</i>
чѣпркати, чѣпркѣ — <i>чѣйркѣала</i>	чѣпркати, чѣпркѣ — <i>чѣйркѣала</i> и <i>чѣйркѣала</i>
зачѣпркати, зѣчѣпркѣ — <i>зѣчѣйркѣала</i>	зачѣпркати, зачѣпркѣ — <i>зѣчѣ-</i> <i>йркѣала</i> и <i>зачѣйркѣала</i>
черупати, чѣрупа — <i>чѣруиѣала</i>	черупати, черупа — <i>чѣруиѣала</i> и <i>чѣруиѣала</i>
ишчерупати, йшчерупѣ — <i>йшчѣруиѣала</i>	очерупати, очерупа — <i>ѡчѣруиѣала</i> и <i>очѣруиѣала</i>

V

Ево још примјера само за ускочки говор:

бѣчати, бѣча — <i>бѣчала</i> ; разбѣчати, разбѣча — <i>рѣзбѣчѣала</i> и <i>разбѣчала</i>
вѣрдати, вѣрда — <i>вѣрдала</i> ; завѣрдати, завѣрда — <i>зѣвѣрдѣала</i> и <i>завѣрдала</i>
вѣрмати, вѣрма — <i>вѣрмала</i> ; повѣрмати, повѣрма — <i>йѡвѣрмѣала</i> и <i>йѡвѣрмала</i>
врнчати, врнча — <i>врнчала</i> ; наврнчати, наврнча — <i>нѣврнчѣала</i> и <i>наврнчала</i>
грушати, груша — <i>йрушала</i> ; угрушати, угруша — <i>уѣрушѣала</i> и <i>уѣрушала</i>
гѣцати се, гѣца се — <i>гѣиѣала се</i> ; разгѣцати се, разгѣца се — <i>рѣзгѣиѣала се</i> , <i>рѣзгѣиѣала се</i>
гужвати, гужва — <i>йужвала</i> ; изгужвати, изгужва — <i>йзгужвѣала</i> и <i>из-</i> <i>йужвала</i>
дѣбљати, дѣбља — <i>дѣбљала</i> ; одѣбљати, одѣбља — <i>ѡдѣбљѣала</i> и <i>ѡдѣбљала</i>
дѣчѣпати, дѣчѣпа — <i>дѣчѣиѣала</i> и <i>дѣчѣиѣала</i>
закрѣљати, закрѣљѣ — <i>зѣкрѣљѣала</i> и <i>зѣкрѣљѣала</i>

изанђати, изанђа — *изанђала* и *изанђала*
 кључати, кључа — *кључала*; прокључати, прокључа — *пркључала* и *пркључала*
 крати, кра — *крала*; закрати, закра — *зкрала* и *зкрала*
 кркљати, кркља — *кркљала*
 крѣпати, крѣпа — *крѣпала*; покрѣпати, покрѣпа — *пкрѣпала* и *пкрѣпала*
 куповати, купова — *куповала* и *куповала*
 листати, листа — *лисвала*; пролистати, пролиста — *прдлсивала* и *прдлсивала*
 мотати, мота — *мотала*; намотати, намота — *ндмоивала* и *намдивала*
 обећати, обећа — *дбећала* и *обећала*
 пѣтљати, пѣтља — *пѣтљала*; запѣтљати, запѣтља — *зайѣтљала* и *зайѣтљала*
 разгнѣвати се, разгнѣца се — *рдзгнѣвала* се и *разгнѣвала* се
 расплѣћати, расплѣћа — *рдсплѣћала* и *расплѣћала*
 рђати, рђа — *рђала*; зарђати, зарђа — *здрђала* и *зарђала*
 сѣдлати, сѣдла — *сѣдлала*; осѣдлати, осѣдла — *дсѣдлала* и *осѣдлала*
 сѣкати, сѣка — *сѣкала*; посѣкати се, посѣка се — *идсѣкала* се и *идсѣкала* се
 ћетати, ћета — *ћѣвала*; проћетати, проћета — *прдћѣвала* и *прдћѣвала*
 читати, чита — *чиввала*; прочитати, прочита — *прдчиввала* и *прдчиввала*
 чупати, чупа — *чупвала*; ишчупати, ишчупа — *ишчупвала* и *ишчупвала*
 шегати, шѣга — *шѣвала*; ишѣгати, ишѣга — *ишѣвала* и *ишѣвала*

Као што се колебају инфинитиви *добљѣћи* и *идбљѣћи* и сл., тако се колебају и облици глаголског придјѣва рад југ тих глагола изузев мушког рода у једн.: *идбљѣио*: *идбљѣила* и *идбљѣила*, *идбљѣило* и *идбљѣило*, *идбљѣили* и *идбљѣили* итд.

ГЛАГОЛСКИ ПРИДЈЕВ ТРПНИ

274. — У глагола типа *вѣћи* дугоузлазни акценат остаје на првом слогу и не помјера се према крају: *вѣчен* — *вѣчена* — *вѣчено*, *извѣчен* — *извѣчена* — *извѣчено*, *шѣчен* — *шѣчена* — *шѣчено*, *исѣчен* — *исѣчена* — *исѣчено*, — *вѣзен* — *вѣзена* — *вѣзено*, *извѣзен* — *извѣзена* — *извѣзено*, *исѣрѣшен* — *исѣрѣшена* — *исѣрѣшено* итд.

275. — Глаголи типа *рѣћи* имају редовно: *рѣчен* — *рѣчена* — *рѣчено*, *идѣчен* — *идѣчена* — *идѣчено* итд.

276. — Глаголи типа *идѣћи* имају акценат (") на првом слогу и у простим и у сложним глаголима: *идѣћи* — *идѣћиа* — *идѣћиио*, *зидѣћи* — *зидѣћиа* — *зидѣћиио* итд.

277. — Глаголи типа *донѣћи* имају дзгоуб глаголски придјев трпни: *донѣћи* — *донѣћиа* и *донѣшен* — *донѣшена*, *прѣнѣћи* — *прѣнѣћиа* и *прѣнѣшен* — *прѣнѣшена* итд.

278. — Стари акценат на почетном слогу редовно имају глаголи типа *прддрѣиши*: прддрѣт — прддрѣта — прддрѣто, нѣтрѣт — нѣтрѣга — нѣтрѣго, пѣддурѣт — пѣддурѣта — пѣддурѣто, пѣддурѣт — пѣддурѣта — пѣддурѣто итд., а прости глаголи имају у томе облику овај акценатски однос: дрѣт — дрѣта — дрѣто, слично придјевима *дрѣи* — *дрѣѣа* — *дрѣѣо* и сл.

279. — Глаголи типа крѣнути имају глаг. прид. трпни редовно под дугосилазним акценатом: крѣнуѣи — крѣнуѣѣа — крѣнуѣѣо, а сложени *ѣдрѣнуѣи* — *ѣдрѣнуѣѣа* — *ѣдрѣнуѣѣо*.

280. — Не помјера се с коријена акценат глагола типа *сѣћи* у глаголском придјеву трпном:

сѣчен — *сѣчена* — *сѣчено*.

У сложенима се задржава однос у простим глаголима: *ѣдсечен* — *ѣдсечена* — *ѣдсечено*.

281. — Глаголи типа чињети имају редовно:

чињен — *чињена* — *чињено*, *учињен* — *учињена* — *учињено*.

— Међутим, други глаголи *и/ѣ*-основа имају повучен акценат у овом облику: *кѣшен* — *кѣшена* — *кѣшено*, *лѣмљен* — *лѣмљена* — *лѣмљено*, *вѣжен* — *вѣжена* — *вѣжено*, *ѣдњен* — *ѣдњена* — *ѣдњено*, *нѣшен* — *нѣшена* — *нѣшено* итд.

282. — Глаголи као оружати, купѣвати, вљѣнчати и сл. редовно имају стари акценат на првом слогу:

дружѣн — *дружѣна* — *дружѣно*, *куѣвѣн* — *куѣвѣна* — *куѣвѣно*, *вљѣнчѣн* — *вљѣнчѣна* — *вљѣнчѣно* и сл.; слож.: *нѣоружѣн* — *нѣоружѣна* — *нѣоружѣно*, *ѣдрѣвљѣнчѣн* — *ѣдрѣвљѣнчѣна* — *ѣдрѣвљѣнчѣно*.

283. — У глагола типа *шиѣи* трпни придјев је редовно под новом узлазном интонацијом: *шиѣен* — *шиѣена* — *шиѣено*, *ѣиѣен* — *ѣиѣена* — *ѣиѣено*, *чуѣен* — *чуѣена* — *чуѣено*, *крѣвен* — *крѣвена* — *крѣвено*.

Тако је и у сложенима: *сѣшиѣен* — *сѣшиѣена* — *сѣшиѣено*, *ѣокрѣвен* — *ѣокрѣвена* — *ѣокрѣвено* итд.

Гл. прид. трпни тих глагола може, разумије се, бити и с наставком *-ѣи*, *-ѣѣа*, *-ѣѣо* и тада се овако изговара: *шиѣѣи* — *шиѣѣѣа* — *шиѣѣѣо*, *крѣѣи* — *крѣѣѣа* — *крѣѣѣо* и сл., и сложени: *сѣшиѣѣи* — *сѣшиѣѣѣа* — *сѣшиѣѣѣо* и *ѣрикрѣѣи* — *ѣрикрѣѣѣа* — *ѣрикрѣѣѣо* итд.

акценат има у Ускоцима и прилог *иѣшко* (*Тѣшко* му е), поред краткосилазног (*Тѣшко* њѣма). Овај посљедњи акценат (*иѣшко*) има и Вук.

290. — Има прилога чија се акценатска разлика између Вука и Ускока везује за падежне облике од којих потичу: *мѣхом*, *иѣшкоѣм*, *дѣљу*, *шиѣром* итд. у Вука према ускочком: *мѣом*, *иѣшкоѣм*, *дѣљу*, *шиѣром* итд.

291. — Према Вуковом *вѣдма* Ускоци имају дугоузлазни акценат добивен у процесу контракције (вѣома < вѣома), па ретрогресивно дугоузлазни: *вѣдма* (мјесто *вѣдма*); слично је и са *иѣходѣма* (Вук): *иѣоѣма* и *иѣоѣма* (Ускоци).

292. — Али, уопште говорећи, акценат појединих прилога често је друкчији на различитим теренима. То важи и за Вуков и ускочки говор. Да би се колико-толико видјеле те разлике, навешћу овдје неколико примјера:

Вук	Ускоци
изнутра, пѣзно, пѣлако, ѡпѣт,	изнутра, пѣзно, пѣлако и полѣко, ѡпѣт,
ѡдиста, навлаш, наполицѣ, кѡли- ко, ѳвѣр, заѳвѣр, ѳвѣс, лѣни, баѡва, ѣѳтуре, бѡгме, бѣрем, рашта, тѣшто, ѣстија, кѣконо, сѣде, пѣшке, снерѣкѣ, сјѳтрадѣн, таде, тамѣн, вѣјкаѡа, вѣла (вѣла), након, пѣчек и др.	кѡлико, ѡдиста, навлаш, наполицѣ, ѳвѣр, заѳвѣр, ѳвѣс, лѣни, ба- ѡва, ѣѳтурѣ, бѡгме, рашта, тѣш- то, ѣстија, кѣкѡнѡ, сѣде, пѣѣш- кѣ, снерѣкѣ, сѳтрадѣн, тамѣн, вѣјкаѡа, вѣла, таѡѣ, након, пѣ- чек и др.

Неуस्ताљеност акцента и квантитета огледа се и у различитим показним прилозима:

Вук	Ускоци
вако, овѡдѣ (ѡвѡдѣ), овѡдије (ѡвѡдије), ѡѡвѣле (ѡѡвѣлѣ), ѡѡ- клѣ (ѡѡклѣ, ѡѡклѣ), ѡѡтлѣ (ѡѡѡ- тлѣ, ѡѡтлѣ), ѡѡнекуѡа, ѡткуда, ѡтѡдѣ итд.	вакѡ, овѡдѣ, овѡди'е, ѡѡвѣлѣ, ѡѡвѣлѣ и ѡѡвѣлѣ, ѡѡклѣ и ѡѡклѣ (ѡклѣ), ѡѡтлѣ, ѡѡтлѣ и ѡѡтлѣ, ѡѡнекуѡа, ѡткуда, ѡтѡдѣ итд.

293. — Прилози као *нашироко* редовно имају акценат као у књижевном језику:

наѡуѣачко, *наѡѣѡво*, *наѡдесно*, *иѡдесно*, *иѡѡѡѣѡко*, *иѡѡѡѡѡво*, *наѡѡѡѡво*,
наѡѡѡѡѡво итд.

Некад разноврсност форми истог прилога не повлачи за собом и различите акценте:

ѡѡдѣ — *ѡѡдѣн* — *ѡѡдѣр* — *ѡѡди'е* — *ѡѡди'ен* — *ѡѡди'ер*,

а некад повлачи:

сѡд: *сѡдѣ* — *сѡде* — *сѡдек* — *сѡден*

294. — Прилог *мѣшчиѣн* је заменичко-глаголског порекла (мене[мени] се чини). Као што се види, ту постоји секундарно дуљење у оба слога и акценат на ултимим односно ' на првом слогу.

ПРИЈЕДЛОЗИ

295. — У вези са преношењем акцента на приједлог в. главу „Прозодијски односи у проклиси и енклизи”.

296. — Само неки приједлози могу имати сопствени акценат: *ради*, *мимо*, *изади* (и прил.), *идради* итд.

ВЕЗНИЦИ

297. — Оно што је речено за приједлоге важи, углавном, и за везнике:

и ја, и ми, да видиш итд.

— само што везници много рјеђе него приједлози ступају у проклитичке односе.

298. — И везници могу имати самосталан акценат:

иш, ниши, аш итд.

УЗВИЦИ

299. — Узвици су обично артикулисане ријечи (*леле, куку, јдо*), са акцентуацијом која постоји и у другим врстама ријечи (*иле, јдој*). Међутим, они то не морају бити. Они нијесу права врста ријечи, већ непосредан израз наших душевних расположења, наших емоција, изненађења, чуђења и сл. Као такви они могу бити и неартикулисани. Њихова гласовна структура не мора се поклапати са редовним консонантизмом и вокализмом нашег језика, а има и случајева кад они у погледу акцента и квантитета потпуно искачу из оквира свих акценатских закона нашег књижевног језика, нпр. узлазни акценти могу стајати на једносложним узвизима, силазни акценти могу стајати и на слоговима ван првог, било који од акцената може бити на крају узвика, дуги могу бити не само вокали већ и консонанти, један вишесложни узвик може имати јединствен или различит акценат на свим својим слоговима, најзад сама природа акцента у узвикама не мора бити као она коју имају наша позната четири књижевна акцената.

Кад се има све то на уму, сасвим ће бити јасно што изговорна страна узвика у Вука и у ускочком говору може бити сасвим различита. Навешћу само неколико случаја да би се видјела та разлика. Вук, нпр., има *вдч* (узвик за вабљење говеда), тј. са краткосилазним акценатом. У Ускоцима тај узвик гласи обично *вдч* и *вдџ*, дакле са краткоузлазним акценатом иако је „ријеч“ једносложна и са дугим самогл. ч. За терање говеда Вук има *де*, док тај узвик у Ускоцима гласи *деџ*. Вук је навео узвик

мџ (*мџи*) за вабљење мачке; у ускочком говору, међутим, узвик *мџ* употребљава се за терање мачке, исто као и *йџс*, док се узвик *мџи* или *мџиџ* употребљава за вабљење мачке. Узвиком *џџк* вабе се говеда; ипак његов изговор *џџк* представља „незаинтересованије“ вабљење, а изговор *џџк* и *џџк* нежније, умиљатије, топлије. Сличних и других разлика има још доста, те нема потребе да се на њима задржавамо. Подвљачим још једном да се за вабљење животиња употребљава блажи, мекши акценат у једносложним узвицима, а за терање тврђи, оштрији. То је, уосталом, и у природи ових ствари. Навешћу још само два-три момента у којима ускочки говор одступа од књижевног језика, тј. од Вука. За заустављање волова у бразди или у каквој другој сличној прилици у Ускоцима се употребљава узвик *јџџ* и *јџџи*, за вабљење говеда *џаџџ* и *џаџџи*, за исказивање великог жаљења за неким: *јџџџ*. Као што се види, дугоузлазни акценат стоји на једносложним ријечима и на крају ријечи. —Вокативи постају каткад специфична врста узвика (особито кад је у питању дозивање на даљину), и тада је у ускочком говору практично неисцрпан број дозивања односно узвизивања, тј. наглашавања, нпр.: *Сџџџџи'а*, *Сџџџџи'џ*, *Сџџџџи'џџ*, *Сџџџџи'џџџџ* итд.

СКРАЋЕНИЦЕ

- АГПД — Јован Вуковић: *Акцентнај іовора Пиве и Дробњака*, СДЗБ X, 187—417.
- АСПГ — Гојко Ружичић: *Акцентнајски систем ѿљевальској іовора*, СДЗБ III, 115—176.
- ЀУ — Берислав Николић: *Уітїтїнак за істїтївање акцентїа у шїокавским іоворима*, ЈФ XXVII, 307—336.
- В — Вук Стеф. Караџић: *Срїски рјечник*, Београд 1935.
- ВД — Вук-Даничић.
- ГБ — Драго Ђушић: *Говор Бјелойавловића*, СДЗБ XXIII, Београд 1977.
- ГЉ — Милосав Тешић: *Говор Љешїанској*, СДЗБ XXII, 162—328.
- ГПД — Јован Вуковић: *Говор Пиве и Дробњака*, ЈФ XVII, 1—113.
- ГС — Томо Маретић: *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Загреб 1899.
- ГСО — Милорад Симић: *Говор села Обади у босанском Подрињу*, СДЗБ XXIV, Београд 1978.
- ОМНА — Берислав Николић: *Основи млађе новошїокавске акцентїуаирје*, Београд 1970, 1—122.
- Прав — *Правойїс срїскохрвайскоїа књижевної језика*, Матица српска — Матица хрватска, Нови Сад — Загреб 1960.
- ПСКЈ — в. Прав.
- Р — в. В.
- РД — Александар Белић: *Истїорија срїској језика; Речи са деклинацијом*, универзитетска предавања, Београд 1050.
- РЈА — *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, књ. I—XXIII, Загреб 1880—1976.
- РМСМХ — *Речник срїскохрвайскоїа књижевної језика*, књ. I-II, Матица српска и Матица хрватска и књ. III-IV само Матица српска, Нови Сад — Загреб и само Нови Сад.
- РСАНУ — *Речник срїскохрвайској књижевној и народној језика Српске Академије наука и уметности*, књ. 1—11, Београд, 1959—1981.
- СА — Буро Даничић: *Срїски акцентїи*, Београд и Земун 1925.
- SB — Милан Рещетар: *Die serbokroatische Betonung südwestlicher Mundarten*, Wien 1900.
- ССЈ — Михаило Стевановић: *Савремени срїскохрвайски језик I*, Београд 1964.

Милица Станић

УДАРЕНИЕ В ГОВОРЕ ПЛЕМЕНИ УСКОКИ

Резюме

Ускокский говор (на юго-восток от Дурмитора, бассейн реки Тушина) находится в кругу тех говоров, которые послужили Вуку Караджичу основой литературного языка. Хотя этот говор находится на восточной границе говоров герцеговинского типа, ему присущи все основные элементы этих говоров, а это значит и языка Вука. Поэтому и качественно-количественные характеристики этого языка совпадают, в сущности, с языком Вука: в обоих случаях речь идет о современной сербохорватской акцентуации. Если же и появляются различия, то они, во-первых, понятны: каждый из говоров, не только в рамках разных диалектов, но и в пределах одного и того же диалекта, в ходе времени приобретает ряд своих специфических черт, а во-вторых, современный ускокский говор, который является предметом исследований и язык Вука и Данчича, с которыми проводится параллель, разделяет 150-летний временной разрыв, так что в ускокском говоре могли произойти перемены, несмотря на то, что бурные общественные сдвиги в развитии нашего народа за эти полтора столетия не всегда охватывали и этот горный край и не нарушали ситсему ударений этого говора.

1. В ускокском говоре сохраняется старая долгота в нескольких формах и частях речи:

а. в инфинитиве и в формах, образованных из основы инфинитива: *īlēdāiti*, *īlēdāhu*, *īlēdāla*, *īlēdā* (аорист);

б. у прилагательных типа *bālāv*, *īrīvās* и т. п. Эта долгота распространяется и на другие формы подобных прилагательных: *жућкāsīa*, *жућкāsīo*, *жућкāsīu*, за исключением некоторых форм определенного типа прилагательных: *рўшāvī*, *рўшāvā*, *рўшāvō* и т. д. наравне с: *рўшāvī*, *рўшāvā*, *рўшāvō* и т. п. Эта долгота характерна и для существительных на *-aц* и прилагательных на *-av*: *bālāvac*, *īrbāvac*, *kučāvac* и т. д., но

лѹбавица, їдрастица, и т. п. У производных же глаголов, ударение следующее: *обалавѣиши, оћоравѣиши* и т. п., а также и: *дбалавѣиши, дћоравѣиши* и т. п.

в. У существительных ж. и м. рода *a*-основ, в окончании *-ама* (в дательном, творительном и предложном падежах множ. числа) первое *a* всегда долгое, если в слоге перед окончанием нет одного из восходящих ударений: *кућама, чдбаницама, но женама*.

2. Окончания *-ов, -ев* и *-ин* именительного (т. е. вин.) падежа м. р. единственного числа прилагательных и некоторых местоимений, как правило долги: *брѣшѣв, Пѣшѣрѣв, сѣсѣрѣин, цѣрѣев, нѣдѣв*, но в других родах и формах — нет долготы: *брѣшѣова жена, сѣсѣрѣина лѹбав*. Прилагательные типа *буков, лучев* и т. п. имеют долготу всегда, если выступают как притяжательные: *јѣблѣнѣв мѣрѣс* и т. п., а долготы отсутствуют если они обозначают качество: *бѹков штап*.

3. У многих из глаголов I, II и VI и почти у всех глаголов IV спряжения (по А. Беличу) в основе настоящего времени гласный краток: *їризем, їлѣдуем, чѹем*.

4. Конечный гласный в з лице мн. ч. аориста и имперфекта всегда долг: *сѣйѣшѣ, зѣйрѣшѣшѣ, шѣрѣсѣшѣ, дѣйѣшѣ* (аорист) и *шѣрѣсѣјѣшѣ, дѣјѣшѣ* (имп. прѣт.).

5. В ускокских говорах нормальным явлением можно считать перенос нисходящего ударения с первого слога на предлог: *на снѣјѣшѣ, у морѣ; у кућѣ, на ѣву*. Существует и перенос такого типа: *дѣјѣ їдинѣ, шѣрѣ данѣ* и т. п.

6. Именные типы ударений ускокского говора главным образом совпадают с типами Дж. Даничича, но бывают и отступления. В ускокском говоре: *дѣјѣ — дѣјѣла, змѣјѣ — змѣја, зѣрѣ — зѣра, ѣрѣшинѣ — ѣрѣшина, клѹшѣкѣ — клѹшѣка* и т. д. Очень много и единичных номинативных и парадигматических квантитативно-ударных отступлений: *рѣзумѣ, дѣбрѣшѣвѣрѣ, кѣдѣнѣнѣкѣ, їдѣзнѣнѣкѣ, їрѣмѣѣрѣјѣ, сѣјѣдѣѣѣ, брѣјѣшѣшѣвѣ* и т. д. Тип *блѣлѣѣѣвѣ — блѣлѣѣѣва* в группе типа *јѣзнѣкѣ — јѣзнѣка*, так что и прилагательные производные от этих имен существительных имеют те же ударения: *блѣлѣѣѣѣѣвѣ, Јакѣѣѣѣѣвѣ* и т. п. Случаи типа: *брѣчѣшѣ — брѣчѣшѣа* чаще встречаются в ускокском говоре, чем у Вука Кареджича и Дж. Даничича.

Существительные типа *шѣрѣѣѣѣ* в акцентуальном смысле едины: *їѣлѣѣѣѣ, рѣѣѣѣѣѣ, шѣрѣѣѣѣ* и т. д.

Многие из существительных м. р. на *-ѣр* сохраняют в ускокском говоре старый перенос: *чѣѣѣѣѣѣрѣ, сѣѣѣѣѣѣрѣ, клѣѣѣѣѣѣрѣ* и др.

У существительных мужского рода на *-ѣјѣ*, в именительном ед. числа этот гласный короток: *ѣѣѣѣѣѣѣѣјѣ, нѣѣѣѣѣѣѣѣјѣ, шѣѣѣѣѣѣѣѣјѣ, їѣѣѣѣѣѣѣѣјѣ* и т. д.

Старые существительные на согласный типа *їламѣ*, в тех случаях когда сохранили старую номинативную форму, всегда под долгонисходящим ударением: *їламѣ, камѣ, їрамѣ*. При эмотивном напряжении *камѣ* может перейти в *кѣмѣ*: *Кѣмѣ (кѣми) ти у дѣмѣ!*

У существительных мужского рода на *-ан* обычно краткий гласный в этом окончании: *ѡвдлан, враїдлан*. Исключением являются: *Рѡдовѡн, Миловѡн*, но *Душѡн* — *Душѡна*.

Существительные типа *Милѡнко* всегда под этим ударением. Нет переноса ударения ни у существительных общего типа, если они, конечно, употребляются в ускокском говоре: *дѡбѡлко, чуйѡвко, їдрѡвко* и т. п.

Имена собственные *Јѡнко, Мїрко, Брѡнко, Сїїчко, Мїрко*, и т. п. в ускокском говоре произносятся так, что ударение не изменяется ни в соответствующих фамилиях: *Брѡнковић, Јѡнковић, Мїрковић* и т. д. Такое же положение и с именами: *Рїѡ, Пїро, Јѡво* и с производными фамилиями: *Рѡдевић, Пѡровић, Јѡвовић, Цїровић*. Ударение на фамилиях такое же как и на именах: *Тѡдоровић, Булайѡвић, Рѡдановић, Сїїѡјановић, Јѡвановић* и т. д.

Краткое ударение всегда у существительных: *ївѡжѡ, їрдѡжѡ, ѡлѡ, зѡлѡ, ѡнѡ, рѡблѡ*, но исключительно: *снѡїлѡ, їрѡблѡ, бѡрѡ* и т. п.

Существительные типа: *їѡлѡ, шѡрѡ, жѡїѡ*, в ед. числе всегда с ударением, а во множественном числе: *шѡрѡѡд, їѡлѡѡд, жѡїѡѡд* — без перемены ударения.

Существительные: *жѡрѡбѡнѡ, јѡрѡшѡ, брѡдшѡ, бурѡнѡ* и т. п. обычно так и произносятся.

Топонимы среднего рода заканчиваются на долгий гласный (*Мѡкрѡ, Гѡцкѡ* и т. п.) и склоняются как прилагательные: (*Мѡкрѡї, Мѡкрѡм* и т. д.) или же заканчиваются на краткий гласный (*Мїлїнско, Гѡрѡнско*) так что и склоняются как имена существительные (*Мїлїнска, Мїлїнску* и т. д.). Существительные типа *Лїїѡво, Крѡво, Брѡдрѡво* и др. давно уже отделились от имен прилагательных.

Вуковские существительные типа *вѡзїлѡ* и др. здесь имеют форму: *вѡзилѡ, шїкѡлѡ, їрѡлѡ, злѡїрѡлѡ* и т. д., а существительные типа *навѡла*, обычно с ударением: *навѡла, зѡмука, зѡѡѡѡ, зѡѡѡѡ* и др., но *зѡѡѡѡ* и т. п.

Трехсложные существительные женского рода типа *средїна* образом под ударением на центральном слоге: *средїна, їланїна, сланїна, милїна, сїрѡїна, шкрѡїна* и т. д. но с другой стороны: *лѡдина, јѡрина* и т. п. Ударение обязательно переносится на предлог: *ї їланїну, ї дубїну, ї шїрїну, нѡ висїну*, но и: *на сланїну*.

Имена собственные типа *Мїлѡсѡѡ* произносятся резче чем у Вука: *Мїлѡсѡѡѡ, Вїдѡсѡѡѡ, Вуѡсѡѡѡ*. В ускокском говоре есть несколько дзуксложных имен собственных женского рода, которые при одинаковом звуковом составе имеют различныя ударения: (':') как на прим-р: *Рѡѡѡѡ* и *Рѡѡѡѡ*, *Анѡѡѡ* и *Анѡѡѡ*, *Дѡѡѡѡ* и *Дѡѡѡѡ* и т. п. Следует подчеркнуть, что эти ударные варианты никогда не относятся к одной и той же особе: кого зовут *Рѡѡѡѡ*, никогда не называют *Рѡѡѡѡ*, и наоборот.

Существительные женского рода *бѡлѡѡѡѡд, слїнѡѡѡѡд, їлїсїѡѡѡѡд* и т. п. могут произноситься и как *бѡлѡѡѡѡд, слїнѡѡѡѡд, їлїсїѡѡѡѡд*.

7. Большое число имен прилагательных произносятся в ускокском говоре с кратковосходящим ударением: *бакрен, бджй, брацкй, бремённй, буіарскй* и т. д.; но существует и противоположное соотношение: *будалас, врдіолас, ідройадан* и т. п. В этом говоре: *іладан* и *жсдан*. Атрибутивные формы: *мекй, свейй, шврді* и т. п. обычно под этим ударением, а в некоторых случаях может быть и: *мекй, шврді, свейй, мекй сыр, свейй Никола*.

Гласный в окончаниях род. мн. типа *жуициеі* всегда долог: *жуициеі* и *жуицие*, *младијеі* и *младије* и т. д., если не произносятся: *жуиийі, младиі*, или *жуиийі, младиі* и т. п.

Прилагательное *жуидок* (при наличии всех гласных), а существительное: *жуидка*.

Приставка в превосходной степени *нај* всегда под кратконисходящим ударением: *најбольй, најсреинй* и т. п.

8. Инфинитивные формы глаголов типа *вући* всегда под долгонисходящим ударением: *вући, шући, наћи, ући, ірєсїи, ірєћи, вућ, шућ* и т. п. То же соотношение остается и у приставочных глаголов тех же основ: *ддвући, ддшући, ішїрєсїи* и т. п.

У глаголов типа *дднїеїи, назваїи, оїрєсїи (оїрєбаїи)* и т. п. формы настоящего времени следующие: *дднесем, ддведем, ддвезем, дїрєбем, назовем* и т. п.

Третье лицо мн. числа настоящего времени по ударению совпадает с остальными лицами: *сїаваїи — сїавају, мїежају*.

В настоящем времени глаголов типа *засїаїи* сохранился старый перенос: *засїејем, заузем, їзасїем* и т. п.

Повелительное неклонение глаголов типа *вдїиїи, ндсїиїи* и т. п. может во 2 лице (дн. числа иметь формы: *вдд, ндс* и т. п.

Имперфект глаголов типа: *чїшїаїи* может быть и: *чїшїаше, шдїуїаше* (2 л. ед. числа), а бывает и что ударение переносится к концу слова: *чїшїаше, шдїуїаше* и т. п.

Глаголы в ускокском говоре типа *орайи* имеют следующие формы 2 и 3 л. едн. числа аориста: *дра, сндва* и т. п. Глагол *рєћи* — *рєче*, а глаголы типа *їоблєћи* — *їдблєже, їрєблєже* и т. п.

Глаголы типа *наоружаїи* 2 и 3 л. едн. числа аориста имеют: *наоружа, їривлєнча, їридда, їрїдзна* и т. п., т. е. сохраняют ударение инфинитива, тогда как в формах действительного причастия, ударение удзакивается: *наоружо* и *наоружо, наоружала* и *наоружала* и т. д. В этих дзук лицах ударение с переносом у глаголов: *їрїшїнуйи, вїкнуйи* и т. д.: *їрїшїнуй, вїкнуй* и т. п.

В страдательном причастии глаголов типа *зайрїеїи* в ускокском говоре формы: *зайрб, зайрла, зайрло; їрддрб, їрддрла, їрддрло* и т. п.

9. В ускокском говоре всегда крайний гласный долог (*е*) в формах деепричастных сравнительной и превосходной степеней: *дїлє, бржє, бдлє, їдрє, вїшє, слабїє, весєлїє* и т. п.

10. Наречия на *-шки, -чки, -цки* и др. всегда с кратким конечным гласным: *вѹчки, йа́ски, му́чки, љѹчки, йѹзе́шки, свѹјски* и т. п.

У всех темпоральных наречий типа *данас* общий долгий конечный слог: *данāс, ндѣāс, јесенāс, лѣйѣс, йрдлѣйѣс, йроейѣс, зѣмѹс* и т. д.

Наречия типа *бодимѣ* в ускокском говоре, чаще всего, с ударением на предпоследнем слоге: *бодимѣ́, крадимѣ́, ушимѣ́, обтмѣ́, обљерѹчкѣ́, йошруйѹчкѣ́* и т. п.

Междометия — членораздельные и нечленораздельные слова. Что касается ударения, они могут соответствовать формам из литературного языка, но и не должны. Интонативно они могут быть совсем независимы: *јѹј, јад, ијѹј* и т. п. При гипокористических ситуациях междометия типа: *йис, мац, воч* и т. п. могут быть с восходящими ударениями: *вѹч* и *вѹч́, мац* и *мац́* и т. д.

